

Veelplegers geweld

Van typologie
naar aanpak

Balthazar Beke
Nicole Arts
Marije Giesberts

crimireeks

Veelplegers geweld

Veelplegers geweld

VAN TYPOLOGIE

NAAR AANPAK

Balthazar Beke, Nicole Arts, Marije Giesberts

Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem

Veelplegers geweld
Van typologie naar aanpak
Balthazar Beke, Nicole Arts, Marije Giesberts
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem

ISBN 90 6665 686 7
NUR 824

© 2005 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

Inhoudsopgave

Leeswijzer	7
Uitgangspunten	
Algemene doelstelling	9
Veelplegers 'algemeen'	9
Werkdefinitie veelplegers 'geweld'	10
Wat verstaan we onder geweld?	10
1. De geweldpleger kwantitatief in beeld: afbakening	
Eerste concrete doelstelling	15
Onderzoeksopzet & wijze van analyse	15
Ruim 7.000 veroordelingen	15
Verslavingsproblematiek	16
Aantal antecedenten	17
Meerderjarige versus minderjarige geweldplegers	17
Veelplegers, meerplegers en harde kern	18
Lengte en intensiteit criminele carrière	18
Het criminaliteitsprofiel	20
Fysiek geweld als uitgangspunt	22
Samenvattend	23
2. De geweldpleger kwalitatief in beeld: aanpak	
Tweede concrete doelstelling	31
Onderzoeksopzet & wijze van analyse	31
Geweldplegers eruit gelicht	32
Zwakbegaafd	32
Type 1 De verslaafde geweldpleger	33
Type 2 De psychisch onberekenbare geweldpleger	38
Type 3 De 'gewoonte' geweldpleger	45
Type 4 De criminele geweldpleger	51
3. Naar een Persoonsgerichte Aanpak voor geweldplegers	
Vernieuwend	63
Twee algemene uitgangspunten	63
De PGA geweldplegers': een inhoudelijke beschrijving	64
1. Formeren kernbestand veelplegers 'geweld'	64
2. Aanmaak van overzichts dossiers (biografieën)	64
3. Classificeren geweldplegers (indicatorenlijst)	65
4. Uitwerking strafrechtelijk toezichttraject	66
5. Uitwerking maatschappelijk toezichttraject	66
De PGA geweldplegers': een schematisch overzicht	71
Op hoofdlijnen	71

Literatuur	75
Enkele begrippen	79
Bijlagen	81
Bijlage 1 – Naar een criminaliteitsprofiel	81
Bijlage 2 – Analysemodel geweldplegers	89

Leeswijzer

Deze publicatie valt – na een algemene inleiding – uiteen in drie delen. In **deel 1** zijn van circa 850 geweldplegers ruim 7.000 veroordelingen geanalyseerd (kwantitatieve fase). Op basis daarvan wordt het profiel geschetst van de veelpleger ‘geweld’. Voor de ‘snelle lezer’ verwijzen we naar de samenvatting op pagina 21 en volgende. Daarin wordt een kort overzicht gegeven van de belangrijkste kenmerken van de veelpleger ‘geweld’. Aansluitend worden mogelijke selectiecriteria genoemd op basis waarvan men onderbouwd een keuze kan maken welk deel van deze veelplegers ‘geweld’ als eerste wordt geselecteerd voor een persoonsgerichte aanpak.

Deel 2 van dit onderzoek beperkt zich tot een selectie van circa 70 geweldplegers waarvan in het totaal 300 dossiers uitgebreid zijn geanalyseerd (kwalitatieve fase).¹ Dit resulteert in een kwalitatieve beschrijving van vier typen geweldplegers op basis van persoonskenmerken (achtergronden), werkwijze en aard van het delictgedrag én ernst van het gepleegde geweld (ernstindicatie): (1) de verslaafde geweldpleger, (2) de psychisch onberekenbare geweldpleger, (3) de ‘gewoonte’ geweldpleger en (4) de criminele geweldpleger. Iedere kwalitatieve beschrijving wordt afgesloten met een korte typering van het betreffende type geweldpleger (onder het kopje ‘samenvattend’ – zie inhoudsopgave). Deze typen bieden goede aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een persoonsgerichte aanpak (PGA).

De contouren daarvan zijn in **deel 3** van deze publicatie geschetst. De PGA veelplegers ‘geweld’ valt uiteen in vijf onderdelen die nauwkeurig worden beschreven. De uiteindelijke aanpak kent twee trajecten: het strafrechtelijke toezichtstraject en het maatschappelijke toezichtstraject. Bij wijze van afsluiting wordt op pagina 102 een schematisch overzicht gegeven van deze PGA veelplegers ‘geweld’. Daarbij wordt ook puntsgewijs aangegeven welke acties noodzakelijk zijn.

1. We verwijzen hiervoor naar het bijlagenboekje (extra 2: een analysemodel). Te verkrijgen via: info@beke.nl

Uitgangspunten

Algemene doelstelling

De gemeente Rotterdam, de politie Rotterdam – Rijnmond en het Openbaar Ministerie van Rotterdam hebben in de afgelopen tijd veel tijd en energie gestoken in de aanpak van veelplegers. In het verlengde daarvan wil men nu extra aandacht gaan besteden aan een specifieke groep veelplegers, namelijk de veelplegers van geweld. Een dergelijke aanpak vereist maatwerk. En daarvoor is meer inzicht in ‘de geweldpleger’ essentieel. Een reeks vragen dient daarbij de revue te passeren. Wat zijn de belangrijkste kenmerken van deze geweldplegers? Hoe ziet het geweldsprofiel er precies uit? Hoe verloopt de criminele carrière? Uiteindelijk moet dat leiden tot een goede selectie van de groep geweldplegers die in aanmerking komt voor een PGA (= persoonsgerichte aanpak). ¹ Dat geldt zowel in de stafrechtelijke sfeer, als in de sfeer van hulpverlening (incl. nazorg).

In opdracht van het Programmabureau Veilig is daarom onderzoek verricht naar ‘de geweldpleger’. Alvorens de resultaten hiervan te beschrijven eerst een korte schets wat er onder veelpleger en onder geweld wordt verstaan.

Veelplegers ‘algemeen’

Landelijk is overeenstemming bereikt over de criteria waaraan een veelpleger dient te voldoen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen meerderjarige en minderjarige veelplegers. Een meerderjarige veelpleger heeft minimaal 10 antecedenten op zijn of haar naam waaronder minstens 1 antecedent in het peiljaar. Een minderjarige veelpleger heeft minstens 5 antecedenten waarvan minstens 1 antecedent in het peiljaar.

Het is duidelijk dat een dergelijke definitie zijn beperkingen kent.

Zo kunnen we gevoeglijk aannemen dat de op deze wijze geselecteerde veelplegers aanmerkelijk méér op hun kerfstok hebben. Het betreft immers alleen dié zaken waarvoor iemand in staat van beschuldiging wordt gesteld (vervolgd wordt). ²

Belangrijker zijn beperkingen in de definitie die ertoe leiden dat iemand ten onrechte het predikaat ‘veelpleger’ ontloopt. De kneep zit hier in het criterium dat iemand, naast minimaal tien antecedenten in het peiljaar, minstens 1 antecedent moet hebben. Iemand die zijn gevangenisstraf uitzit, of iemand waar vervolging langer op zich laat wachten (bijvoorbeeld omdat het een gecompliceerde zaak betreft), of waar de veroordeling net na dit jaar plaatsvindt, ontspringt de dans. ³ Hetzelfde geldt voor iemand die in dat jaar géén misdrijf pleegt, of – wat bij deze veelplegers vaker zal voorkomen – die in dat jaar wel misdrijven pleegt, maar niet gepakt wordt.

Ook is er geen onderscheid gemaakt tussen de snelheid waarmee antecedenten elkaar opvolgen. Zowel de vijftigjarige man die in zijn jeugd 10 veroordelingen op zijn naam schreef en recent weer eens ‘in de fout’ ging, als de man die in de laatste 2 jaar twintig keer is opgepakt, worden gedefinieerd als veelpleger. ⁴

Met voornoemde beperkingen is echter te leven. De winst zit hem in het feit dat er een serieuze poging is gedaan om een beperkte groep criminelen die verantwoordelijk is voor een substantieel deel van de criminaliteit in beeld te brengen. De praktijk is dat iemand die voldoet aan de gestelde ‘ondergrens’ van tien antecedenten in werkelijkheid een veelvoud hiervan heeft gepleegd. Het is de groep die justitie handenvol werk en de samenleving veel schade en overlast bezorgt.

Door deze groep in beeld te brengen én aansluitend aan te pakken, zet men een serieuze stap in het terugdringen van de criminaliteit.

Werkdefinitie veelplegers 'geweld'

In dit onderzoek zijn we vooral geïnteresseerd in veelplegers van geweld. Het is duidelijk dat de algemene criteria waarmee veelplegers worden gedefinieerd 'te zwaar' zijn om één – op – één toe te passen op veelplegers van geweld. Het zou impliceren dat iemand tien gewelds-antecedenten moet hebben om tot de categorie veelpleger 'geweld' te behoren.

De vraag is daarom op grond waarvan iemand als veelpleger 'geweld' wordt getypeerd. Er staan ons twee opties voor ogen:

Optie 1: Uitgaan van de lijst veelplegers en kijken wie daarvan geweld plegen

Optie 2: Volgens dezelfde methodiek (maar dan met lichtere criteria) een nieuwe lijst veelplegers 'geweld' maken.

Optie 1 is minder aantrekkelijk. Het vermoeden is dat we – uitgaande van de lijst veelplegers 'algemeen' – vooral daders krijgen die naast geweld ook andere soorten delicten plegen. Iemand die als pleger van huiselijk geweld meerdere malen in zijn leven is opgepakt en veroordeeld – maar in het totaal onder de grens van tien antecedenten blijft – blijft dan buiten beschouwing.

Optie 2 heeft onze voorkeur. Daarbij geldt dat iemand veelpleger 'geweld' wordt op basis van het aantal geweldsdelicten dat hij heeft gepleegd. Het aantal geweldsantecedenten is met andere woorden het criterium op basis waarvan iemand wordt beoordeeld.

Besloten is – in het licht van voorgaande – 'de lat niet al te hoog te leggen'. In een later stadium kan men altijd nog besluiten om strengere criteria te hanteren. De lat wordt gelegd op drie geweldsantecedenten.

Een veelpleger 'geweld' moet minstens 3 geweldsvonnissen op zijn of haar naam hebben staan (= werkdefinitie).⁵

Daarbij moet worden aangetekend dat voor deze eerste lijst van veelplegers en hun vonnissen is geput uit het documentatiesysteem van het Openbaar Ministerie van Rotterdam, genaamd Compas. Het betreft dus zaken waarvoor men is veroordeeld.⁶ In deze lijst komen dus geen zaken voor die door de politie zijn afgedaan, evenals delicten waar er onvoldoende bewijs was om te dagvaarden, en alles wat daar tussen valt. Dat zijn voornamelijk zaken die door de politie – zoals een Halt-straft – of justitie – als een technisch sepot of een beleidssepot – zijn afgedaan. Dit is een extra reden om het aantal vonnissen op slechts 3 te houden.

⁷ We kunnen er gevoeglijk vanuit gaan dat dit in de meeste gevallen slechts een fractie is van de daadwerkelijk gepleegde misdrijven.

Wat verstaan we onder geweld?

Nog één aspect moet worden belicht alvorens we de veelpleger 'geweld' nader kunnen beschrijven. En dat is wat er precies onder geweld wordt verstaan.

Er circuleren verschillende definities als het gaat over geweld. Het varieert van algemene omschrijvingen tot een concrete opsomming van relevante wetsartikelen. Het WODC definieert in 'Jong en gewelddadig' (Bol, 2000) geweld als 'een opzettelijke poging om ernstig lichame-

lijk letsel toe te brengen'. Van der Heide en Eggen (2003) noemen een reeks artikelen uit het wetboek van strafrecht die ze als geweldsmisdrijven kwalificeren.⁸ Er zijn ook definities van geweld te vinden die verder gaan. In 'Geweld in Nederland' wordt geweld gedefinieerd als 'de opzettelijke vernieling of beschadiging van een persoon óf een goed tegen de wil van de betrokkene' (Hoogerwerf, 1996).

Het Openbaar Ministerie van Rotterdam sluit aan bij laatstgenoemde bredere definiëring van geweld. Er is sprake van geweld op basis van één van de volgende vier componenten:⁹

- inbreuk op de lichamelijke integriteit
(bijvoorbeeld mishandeling, moord, doodslag, beroving, overval, openlijk geweld, zedenmisdrijf);
- een delict dat als bedreigend wordt ervaren
(bijvoorbeeld bedreiging, vernieling, brandstichting);
- (ernstige) inbreuk op de persoonlijke levenssfeer
(bijvoorbeeld 'stalking', woninginbraak¹⁰);
- een delict dat gevaarzettend is ten opzichte van de eerste drie categorieën
(bijvoorbeeld wapenbezit, wapenhandel).

In feite kiest men voor twee vormen van geweld: een inbreuk op de lichamelijke integriteit én een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De tweede en vierde component (respectievelijk bedreiging en gevaarzettende delicten) zijn hieraan ondergeschikt; hebben slechts een toegevoegde waarde.

Als onderdeel van de analyse zal overigens het geweldsprofiel van dé geweldpleger nader worden onderzocht. Daarbij wordt gekeken naar de samenhang tussen beide vormen van geweld. Gaan beide vormen van geweld bijvoorbeeld meestal samen, of zien we dat één van beide vormen prevaleert (dus vaker voorkomt en/of ook alleen voorkomt). Inzicht in het geweldprofiel is – zoals we later zullen zien – belangrijk voor een mogelijke differentiatie binnen de groep geweldplegers (en daarmee een aanpak op maat).

Noten

1. De gemeente Rotterdam, het OM en de politie proberen niet alleen exact in beeld te brengen wie zich in forse mate schuldig maakt aan overlast en criminaliteit, maar óók hoe deze personen stuk voor stuk kunnen worden aangepakt. Een persoonsgerichte aanpak impliceert dat voor iedereen op die lijst een specifieke aanpak 'op maat' wordt ontwikkeld.
2. Elk misdrijf dat niet wordt opgehelderd of waar er geen of te weinig bewijs is tegen een verdachte om hem/haar te dagvaarden c.q. te laten voorkomen, wordt niet meegenomen. Alleen onderzoek dat zich baseert op selfreport van criminelen biedt enig inzicht in de totale criminele carrière van veelplegers.
3. Weliswaar komen de laatste twee gevallen het jaar daarop natuurlijk wél in de lijst van veelplegers.
4. Zie voor uitgebreide uitleg en discussie 'Veelplegers in Nederland' M. Grapendaal, W. van Tilburg in *Tijdschrift voor de criminologie*, nr. 3 jaargang 44, 2002 en 'Veelplegers of vaakplegers?' H. Eeffers in *Tijdschrift voor de Criminologie*, nr. 2 jaargang 45, 2003.

5. Op basis van registratie is het mogelijk maximaal tien jaar terug te gaan in tijd. Feitelijk spreken we dus van een veelpleger 'geweld' wanneer hij in de afgelopen tien jaar minstens drie keer veroordeeld is voor een geweldsdelict.
6. In het overgrote deel van de gevallen zijn de veelplegers gedagvaard, in de overige gevallen zijn parketnummers gevoegd, onvoorwaardelijk geseponeerd of heeft er een transactie (geldboete) of overdracht plaatsgevonden.
7. Aangenomen wordt dat de delicten waar mensen voor worden gedagvaard, in de meeste gevallen het topje van de ijsberg van al hun gepleegde delicten is. De meeste daders met 3 OM – zaken zullen in werkelijkheid niet 3 delicten hebben gepleegd, maar een veelvoud daarvan.
8. Dat zijn: verkrachting (art. 242), feitelijke aanranding der eerbaarheid (art. 246), overige seksuele misdrijven (art. 243 t/m 245, 247 t/m 249, b250, 250bis), bedreiging (art. 285), misdrijven tegen het leven (art. 287 t/m 291, 293, 294, 296), mishandeling (art. 300 t/m 306), dood en lichamelijk letsel door schuld (art. 307 t/m 309), diefstal met geweld (art. 312) en afpersing (art. 317).
9. Daaronder vallen: naast de wet wapens en munitie de strafrechtartikelen: 46, 131, 138, 139, 141, 157, 164, 180, 181, 239, 242, 244, 245, 246, 247, 282, 284, 285, 285b, 287, 289, 300, 302, 303, 310 diefstal uit woning, 310 straatroof, 310 inbraak, 310 overval, 312, 317, 350 en 352.
10. Ook woninginbraak wordt in deze brede definitie gezien als een vorm van geweld. Anders dan een inbraak in een auto of een kantoor, wordt een inbraak in een woning ervaren als een directe 'inbreuk op de persoonlijke levenssfeer'.

1. De geweldpleger kwantitatief in beeld: afbakening

Eerste concrete doelstelling

Met de brede definitie van het Openbaar Ministerie als uitgangspunt is gekeken naar het profiel van 'de geweldpleger'. De belangrijkste kenmerken van de geweldplegers worden beschreven. Het doel is tweeledig:

- een goed onderbouwde selectie van de groep geweldplegers waar men prioriteit aan wenst te geven. Concreet komt het er op neer dat het criterium waarop men geweldplegers selecteert (3 geweldsvonnissen in de afgelopen tien jaar), wordt aangevuld met andere criteria. Om op de nieuwe lijst veelplegers 'geweld' te komen, moet iemand voldoen aan deze nieuwe uitgebreide set criteria.
- Meer inzicht in het criminaliteitsprofiel. Aan de hand hiervan worden steekproefsgewijs 70 geweldplegers geselecteerd. Van ieder van hen worden vervolgens vier tot vijf dossiers uit hun criminele carrière geselecteerd (in het totaal ruim 300 dossiers). Deze vormen de basis waarop (in deel 2 van het onderzoek) een aantal herkenbare typen geweldplegers worden beschreven.

Onderzoeksopzet & wijze van analyse

Aan de hand van voornoemd criterium ¹ is het documentatiesysteem van het Openbaar Ministerie van Rotterdam (Compas) 'bevraagd'. Ruim 850 personen voldoen aan de brede definitie van veelpleger 'geweld'. Van deze groep is – voor zover gedocumenteerd – de gehele criminele carrière blootgelegd. Concreet betekent dit een rijtje gegevens van iedere strafzaak bestaande uit naam (achternaam, voorletters), persoonsnummer, parketnummers, geboortedatum, geboorteplaats, geslacht, de betreffende zaak (aan de hand van wetsartikel(en)) en de wijze van afdoening. Bij een groot aantal wetsartikelen is niet alleen het wetsartikel vermeld maar ook de maatschappelijke classificatie. Een maatschappelijke classificatie is de omschrijving van het delict in 'gewone' bewoordingen, zoals 'diefstal van fiets' of 'straatroof'. Daarmee wordt een wat algemener wetsartikel eigenlijk verder gepreciseerd. Bijvoorbeeld wetsartikel SR 350 beschadiging heeft onder andere als maatschappelijke classificatie 'het beschadigen van auto's' of als maatschappelijke classificatie 'het vernielen van openbare gebouwen'. De laatste regel van het rijtje gegevens bestaat uit één cijfer: het aantal zaken. Iemand die in de afgelopen tien jaar veertig keer is voorgeleid, heeft dus veertig keer een dergelijk rijtje gegevens. Computermatig zijn deze vervolgens gesorteerd zodat van iedere persoon al zijn delicten over de afgelopen tien jaar in chronologische volgorde onder elkaar komen te staan.

Ruim 7.000 veroordelingen

Deze veelplegers 'geweld' doen hun naam eer aan. De ruim 850 geweldplegers hebben ruim 7.000 veroordelingen op hun naam staan. Dat is een gemiddelde van ruim 8 per persoon. ² Daarbij moet worden benadrukt dat hier een veel groter aantal strafbare feiten aan ten grondslag ligt. Dat komt door het aantal voegingen. Vooral diefstallen worden massaal gevoegd. In dergelijke gevallen wordt een groot aantal (in tijd losstaande) strafbare feiten in één keer ter zitting gebracht. Het overgrote deel van deze groep is man ³ en de gemiddelde leeftijd is ruim 30 jaar. De meeste geweldplegers zijn geboren in Rotterdam. Voor alle anderen is het land of een andere categorie, zoals randstad, gebruikt. De reden hiervoor is simpel. Elke andere indeling zou een veel te lange, gedifferentieerde lijst opleveren.

Geboorteplaats/ – land	Absoluut	%
Rotterdam	319	37
Antillen	120	14
randstad (excl. Rotterdam) ⁴	126	15
Suriname	93	11
Marokko	72	8
Turkije	22	3
Oost – Europa	14	2
Overig buitenland	86	10
Totaal	852 ⁵	100

Met de nodige slagen om de arm is óók een indicatie te geven over de verhouding allochtoon – autochtoon binnen de groep veelplegers ‘geweld’. ⁶

Ruim een derde is op basis van geboorteplaats als allochtoon te kwalificeren. Ze zijn met andere woorden op latere leeftijd naar Nederland gekomen. Als de Antillianen worden meegerekend, is circa de helft van de groep geweldplegers op latere leeftijd naar Nederland gekomen.

Op basis van achternamen van de geweldplegers kan met een redelijke zekerheid worden gezegd dat van de overige in Nederland geboren groep een groot deel tot de tweede generatie allochtonen behoort. Geboren in Nederland, maar met (groot-) ouders die in het buitenland zijn geboren.

Verslavingsproblematiek

Veelplegers worden vaak in één adem genoemd met verslaafden (we hebben het dan zowel over alcoholverslaving als drugsverslaving). Hoewel er geen exacte percentages bekend zijn ⁷, is wel duidelijk dat een fors deel van de veelplegers dagelijks gebruikt. Vaak is er een één-op-één relatie tussen criminaliteit en verslavingsproblematiek. We spreken van verwervings-criminaliteit omdat het veelal om (lichtere) vermogensmisdrijven gaat waarmee het drugs-gebruik wordt bekostigd.

Ook onder de groep veelplegers ‘geweld’ zullen we personen tegenkomen die verslaafd zijn. Het is belangrijk om vast te stellen hoe groot die groep is. Het Openbaar Ministerie heeft de beschikking over een zogenaamde PGA-lijst waarop alle Rotterdamse verslaafden met criminele antecedenten staan. Het betreft een lijst met circa 1.200 criminelen waarvan bekend is dat ze verslaafd zijn of het vermoeden bestaat dat ze verslaafd zijn.

Voor de verslaafde veelplegers is een speciale aanpak ontwikkeld. ⁸

Slechts één op de vijf veelplegers ‘geweld’ (18%) staat geregistreerd als verslaafd (voorzien van een PGA – code). Zoals later zal blijken, hebben we te maken met een forse onder-registratie. Bij de uitgebreide dossieranalyse stuiten we regelmatig op geweldplegers die verslaafd zijn maar niet als zodanig zijn geregistreerd. Een ruwe schatting is dat ongeveer de

helft van de geweldplegers in meer of mindere mate verslaafd is.

Dat laat onverlet dat een substantieel deel (circa de helft) van de veelplegers ‘geweld’ dus niet is ‘weg te schrijven’ onder de brede noemer van verslavingsproblematiek. Voor deze groep zal in ieder geval een aparte persoonsgerichte aanpak (PGA) moeten worden ontwikkeld.

Aantal antecedenten

Dat we met de ondergrens van minimaal drie geweldsvonnissen de zwaardere gevallen hebben geselecteerd, blijkt wel uit het aantal antecedenten dat deze 850 geweldplegers in de loop der jaren hebben opgebouwd. Slechts 10% heeft zijn plaats op deze lijst verkregen op de drie geweldsantecedenten die als toelatingscriterium gelden. De overige 90% heeft dus méér op zijn kerfstok. Ongeveer driekwart daarvan blijft onder de tien antecedenten. Het gemiddelde ligt op ruim 8 antecedenten. We geven dat in onderstaande tabel weer.

Aantal antecedenten	Absoluut	%
3	87	10
3	122	14
5	126	15
6	104	12
7	65	7
8	50	6
9	72	8
10 of meer	240	28
Totaal	866	100

Uit dit overzicht blijkt dat ruim een kwart van de geweldplegers 10 of meer antecedenten op zijn naam heeft staan. Hiertussen zitten personen met een indrukwekkend aantal antecedenten. Een kleine 5% zit boven de 20 antecedenten met uitschieters naar 50 of meer. Het gemiddelde van deze topgroep qua antecedenten is iets meer dan 15.

Meerderjarige versus minderjarige geweldplegers

Het duurt vanzelfsprekend enige tijd voor iemand een carrière als veelpleger ‘geweld’ kan opbouwen. Het is des te opmerkelijker dat ruim een kwart deze status al heeft bereikt vóór zijn vijftiengste.⁹ Er is zelfs een (beperkte) groep die vóórdat hij meerderjarig wordt al drie veroordelingen voor geweldsmisdrijven heeft gekregen.

In onderstaande tabel een overzicht.

Minderjarig – meerderjarig ¹⁰	Absoluut	%
Minderjarig	45	5
Meerderjarig	808	95
5	853 ¹¹	100

We zien dan dat vijf procent van de geweldplegers deze status al heeft bereikt op minderjarige leeftijd (< dan 18 jaar).

Deze cijfers geven een beeld van de huidige stand van de criminele carrière (anno 2004). Het beeld aan het begin van de criminele carrière is ook bloot gelegd. Daarbij is gekeken op welke leeftijd de eerste veroordeling is geweest. We zien dan dat bijna 40% de eerste veroordeling te pakken heeft vóór zijn 19e levensjaar. Ruim eenderde is met andere woorden als strafrechtelijk minderjarige al veroordeeld. Dat kan relevant zijn in verband met vroegtijdige signalering.

Veelplegers, meerplegers en harde kern

Hierop voortbordurend is gekeken of de geweldplegers kunnen worden getypeerd als veelpleger of als meerpleger en of we dan te maken hebben met meerderjarige (18 jaar en ouder) of minderjarige geweldplegers (van 12 t/m 17 jaar).

De landelijk voorgeschreven criteria op grond waarvan men tot minderjarige (of jeugdige) veelpleger wordt gebombardeerd, zijn wat soepeler. Een jeugdige veelpleger heeft meer dan 5 antecedenten op zijn naam, waarvan minstens 1 in de peilperiode. Ter vergelijking moet een meerderjarige veelpleger ¹² minstens 10 antecedenten hebben, waarvan 1 in de peilperiode. Naast veelplegers kennen we ook meerplegers.

Daarmee wordt in feite de groep benoemd die qua lijst met antecedenten onder de veelplegers komt. Ook hier wordt voor jeugdige meerplegers 'de lat minder hoog gelegd'. Een jeugdige meerpleger heeft tot op dat moment 2 tot en met 5 antecedenten, waarvan minstens 1 in de peilperiode. Een meerderjarige meerpleger ¹³ is dan 18 jaar of ouder en heeft tussen de 2 en 10 antecedenten, waarvan ten minste 1 in de peilperiode. ¹⁴

Bij het vaststellen of iemand veelpleger 'geweld' of meerpleger 'geweld' is, hanteren we als peilperiode ruim twee jaar (2002 en/of 2003). Daarmee wijken we af van de tijdsperiode die gehanteerd wordt bij veelplegers 'algemeen' (= één jaar). De reden hiervoor is de delictzwaarte. Veelplegers 'algemeen' zijn in wezen 'allesplegers'. Daarmee is hun gemiddelde delictfrequentie per definitie hoger. De kans dat dit type veelplegers buiten de boot valt met de verplichting dat ze in een peilperiode (van een jaar) ten minste één delict moeten hebben gepleegd, is dus klein. Voor onze groep geweldplegers ligt dit anders. Ingeval deze strikte periode van één jaar wordt gehanteerd, zou bijna de helft van de groep geweldplegers buiten de boot vallen. Ze kunnen niet meedingen naar de titel veelpleger 'geweld' of meerpleger 'geweld' simpelweg omdat ze in dat betreffende jaar óf geen delict hebben gepleegd, óf – wat waarschijnlijker is – niet gepakt zijn, óf vanwege een dergelijk delict in de justitiële molen zitten. Een dergelijke uitval is te groot. Door een ruimere peilperiode te nemen, is de uitval terug gebracht tot een kwart. Dat zijn dan veelplegers 'geweld' die weliswaar een reeks antecedenten hebben (waarvan drie voor geweldsmisdrijven), maar die in de peilperiode (toevallig) buiten beeld bleven. Vaak zien we overigens dat dergelijke figuren in het daarop volgende jaar weer wél 'genomineerd' worden. Hieronder een overzicht van deze verschillende typen geweldplegers.

Veelpleger of meerpleger	Absoluut	%
Minderjarige meerpleger	32	4
Minderjarige veelpleger	1	–
Meerderjarige meerpleger ¹⁵	408	47
Meerderjarige veelpleger	200	23
Niets in peilperiode (na 2002) gepleegd	225	26
Totaal	866	100

Tot slot is als laatste invalshoek ook gekeken naar geweldplegers die voldoen aan de definitie van harde kern – jongere. Het gaat dan om jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 24 die in de peilperiode twee zware delicten hebben gepleegd en bovendien in de jaren daarvoor drie antecedenten achter hun naam hebben staan, óf jongeren die in de peilperiode ten minste drie zware delicten hebben gepleegd. ¹⁶

Harde kern – jongere	Absoluut	%
Ja	35	4
Nee	831	96
Totaal	866	100

Er is vanzelfsprekend een ‘overlap’ tussen harde kern – jongeren en jeugdige veelplegers of meerplegers. Met het begrip harde kern – jongere hebben we in principe drie componenten gecombineerd. Het gaat om (jonge) leeftijd (1) gecombineerd met het plegen van zware misdrijven (2) in een relatief korte tijdsspanne (3). Het vereist weinig voorstellingsvermogen om te bedenken wat deze groep harde kern – jongeren ons in de toekomst nog zal brengen. Onderzoek wijst uit dat jongeren die tot de harde kern behoren vaak een centrale positie innemen in criminele circuits. Uit dien hoofde is prioritering van deze groep zeker interessant.

Lengte en intensiteit criminele carrière

Zeker zo interessant is het precieze verloop van de criminele carrière van deze geweldplegers. Hoeveel jaren is iemand actief of anders gezegd wat is de precieze lengte van de criminele carrière? Hoe actief is de betreffende persoon? Dat kan onder andere worden afgemeten aan het aantal antecedenten dat hij in die periode heeft opgebouwd.

Door beide gegevens te combineren, kunnen we een uitspraak doen over de intensiteit van de criminele carrière. We kunnen veelplegers ‘geweld’ vervolgens vergelijken naar de mate waarin ze actief zijn. Het gaat er dus om wat iemand gemiddeld op jaarbasis aan antecedenten opbouwt. Als een geweldpleger tien jaar actief is en in die periode zes keer is veroordeeld (dus 6 antecedenten heeft opgebouwd), is zijn gemiddelde op jaarbasis 0.6.

Als een andere geweldpleger in een vierjarige criminele carrière vijf keer is veroordeeld (dus 5 antecedenten heeft opgebouwd) is zijn gemiddelde op jaarbasis 1.25. We introduceren hier

‘de actieve geweldpleger’. Het gaat dan om personen die een hoog jaargemiddelde hebben. Zoals eerder al gemeld, zijn deze ruim 850 geweldplegers verantwoordelijk voor ruim 7.000 veroordelingen. Gemiddeld komt dat neer op ruim acht veroordelingen ‘de man’. Als daarbij onderscheid wordt gemaakt tussen veelplegers en meerplegers zien we dat eerstgenoemden gemiddeld 15 veroordelingen ‘aan hun broek’ hebben en laatstgenoemden tussen de 5 en 6. Aansluitend is gekeken naar de duur van de carrière. Dat kan uiteenlopen van enkele jaren tot (maximaal) tien jaar. In theorie kan iemand overigens nog langer actief zijn. Onze search gaat echter niet verder terug.¹⁷ De gemiddelde carrièreduur is dan bijna zeseneenhalf jaar. Als daarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de veelpleger en de meerpleger zien we dat eerstgenoemde een gemiddelde carrièreduur heeft van 7.7 jaar en laatstgenoemde van 5.7 jaar.¹⁸

Vervolgens is voor iedere geweldpleger de lengte van zijn criminele carrière gedeeld door het aantal veroordelingen. Dat geeft aan of we te maken hebben met een meer of minder actieve geweldpleger. Wáár precies de grens ligt, is in dit geval empirisch bepaald. Dat wil zeggen dat de groep van 850 geweldplegers een goed beeld geeft van de marges waarbinnen de intensiteit van de criminele carrière zich afspeelt. Men kan dan bijvoorbeeld stellen dat we het kwart van de geweldplegers die het meest actief zijn, selecteren als ‘dé actieve geweldpleger’. Op basis van onze gegevens moet dé actieve geweldpleger dan op jaarbasis een gemiddelde halen van 1,56. Maar men kan voor hetzelfde geld besluiten die grens lager of hoger te leggen. Bijvoorbeeld alleen de tien procent meest actieve geweldplegers. Dan ligt het gemiddelde op jaarbasis op 2,3 delicten c.q. veroordelingen. Vaststelling van de meest actieve groep geweldplegers gebeurt – bij deze empirische werkwijze – eenvoudigweg op basis van een vergelijking met de totale groep geweldplegers.

Men kan natuurlijk ook binnen de veelplegers of meerplegers kijken naar de meest actieve groep. In dat geval wordt gekeken naar de range (in termen van gemiddeld aantal delicten op jaarbasis) van deze twee groepen geweldplegers en vervolgens bepaald dat bijvoorbeeld alleen de 50% meest actieve geweldplegers worden geselecteerd. Bij veelplegers gaat het dan om een groep van 121 die op jaarbasis meer dan 1.8 veroordelingen heeft gekregen en bij meerplegers een groep van 333 die op jaarbasis meer dan 1 veroordeling heeft gekregen.

Het criminaliteitsprofiel

We hebben in drie stappen het criminaliteitsprofiel van deze 850 geweldplegers vastgesteld.¹⁹ Uiteindelijk resulteert dit in het ‘wegschrijven’ van alle ruim 7.000 veroordelingen onder vijf delictcategorieën + één restcategorie (=overige).²⁰ Deze vijf zijn terug te voeren tot de brede definitie van geweld zoals die door het Openbaar Ministerie van Rotterdam wordt gehanteerd. Het gaat dan om delicten die een inbreuk vormen op de lichamelijke integriteit (gewelddelicten sec) én delicten die een inbreuk vormen op de persoonlijke levenssfeer (vermogensdelicten).

We geven dat hieronder weer.

Criminaliteitsprofiel geweldplegers			
Delictcategorieën	Aantal zaken Absoluut %		Inbreuk op:
Vermogen licht	2.379	33.4	persoonlijke levenssfeer
Vermogen zwaar	709	9.9	persoonlijke levenssfeer
Vermogen + geweld	644	9.0	persoonlijke levenssfeer én lichamelijke integriteit
Geweld licht	1.261	17.7	lichamelijke integriteit
Geweld zwaar	831	11.7	lichamelijke integriteit
Overig	1.307	18.3	
Totaal	7.131	100	

We zien dan dat eenderde van de veroordelingen betrekking heeft op lichte vermogensdelicten (eerste plaats). Goede tweede vormen de lichte gewelddelicten (tweede plaats). Bijna een op de zes veroordelingen binnen deze groep geweldplegers heeft betrekking op bedreiging, openlijke geweldpleging of eenvoudige mishandeling. Op de derde plaats staan de veroordelingen voor zware geweldsdelicten.

Over beide vormen van geweld bekeken, is circa 40% geweld in termen van ‘inbreuk op de persoonlijke levenssfeer’ en 30% geweld in termen van ‘inbreuk op de lichamelijke integriteit’. Een kleine 10% is een combinatie van beide.

Op basis hiervan onderscheiden we vier criminaliteitsprofielen. De werkwijze daarbij is als volgt. Allereerst is gekeken of de betreffende persoon uitsluitend antecedenten heeft in de sfeer van lichte vermogensdelicten, of óók in de sfeer van zware vermogensdelicten. Is dat laatste het geval dan schuift zo iemand in het type ‘vermogen zwaar’. Eenzelfde redenering is gehanteerd bij geweld. Dat levert vier criminaliteitsprofielen bij onze groep van 850 geweldplegers op.

1. Geweldplegers met het eerste criminaliteitsprofiel hebben uitsluitend veroordelingen voor lichtere delicten (hetzij op het gebied van vermogen, hetzij geweld, hetzij een combinatie daarvan)
2. Geweldplegers met het tweede criminaliteitsprofiel hebben daarnaast ook veroordelingen voor zware vermogensdelicten.²¹
3. Geweldplegers met het derde criminaliteitsprofiel hebben daarnaast veroordelingen voor zware geweldsdelicten.
4. Geweldplegers met het vierde criminaliteitsprofiel hebben daarnaast zowel veroordelingen voor zware vermogens als voor zware geweldsdelicten.

Binnen de groep geweldplegers zien we dus vier criminaliteitsprofielen die oplopen in ernst. In onderstaande tabel wordt aangegeven in welke mate deze vier criminaliteitsprofielen voorkomen.

Criminaliteitsprofielen	Aantal geweldplegers	
	Absoluut	%
Profiel 1 Niets zwaar	75	8.7
Profiel 2 Vermogen zwaar	236	27.2
Profiel 3 Geweld zwaar	387	44.7
Profiel 4 Geweld zwaar én vermogen zwaar	168	19.4
Totaal	866	100

Fysiek geweld als uitgangspunt

Het Openbaar Ministerie kiest – zoals gezegd – voor een brede definiëring van het begrip ‘geweld’. Daaronder vallen zowel delicten die een inbreuk maken op de lichamelijke integriteit, als delicten die een inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer. Met deze brede definitie wordt de term ‘geweld’ op twee manieren gebruikt.

Het gaat allereerst om direct fysiek geweld (‘concreet geweld’). Iemand wordt bijvoorbeeld ernstig bedreigd of zelfs in elkaar geslagen. Dat noemen we een inbreuk op de lichamelijke integriteit. Hieronder valt een reeks verschillende geweldsdelicten zoals openlijke geweldpleging, eenvoudige mishandeling etc.

Het gaat ook om meer indirecte (en vaak psychische) vormen van geweld (‘abstract geweld’). Iemand bij wie wordt ingebroken en die zich daardoor zeer onveilig voelt. Dat noemen we een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. Vermogensdelicten zoals inbraak, diefstal en vernieling vallen hieronder.

Een dergelijk brede definitie wringt enigszins. In de algemene beeldvorming wordt een geweldpleger vooral geassocieerd met direct fysiek geweld. Iemand die zich schuldig maakt aan bijvoorbeeld openlijke geweldpleging, lichte of zware mishandeling tot zelfs poging tot doodslag. Men denkt veel minder aan de kleine kruimeldief die zich schuldig maakt aan winkeldiefstal en autokraken of zelfs de beroepsinbreker die een reeks woninginbraken op zijn naam heeft staan.

Dat verandert echter als blijkt dat de kruimeldief zich niet alleen schuldig maakt aan winkeldiefstal, maar óók de caissière bedreigt. Of dat hij naast diverse veroordelingen voor diefstal ook regelmatig veroordeeld wordt voor openlijke geweldpleging of straatroof.

Eigenlijk is dit een vraag naar de samenhang tussen beide vormen van geweld. Gaan beide vormen van geweld bijvoorbeeld meestal samen, of zien we dat één van beide vormen prevaleert (dus vaker voorkomt en/of ook alleen voorkomt). Zijn er met andere woorden ‘specialisten’ die zich uitsluitend met direct fysiek geweld bezighouden of uitsluitend met vermogen bezighouden of zien we voor het merendeel dat beide vormen van geweld in combinatie voorkomen?

Inzicht in het geweldprofiel is belangrijk voor een mogelijke differentiatie binnen de groep geweldplegers (en daarmee een aanpak op maat).

Een eerste analyse leert dat in slechts 6% van de gevallen er alleen veroordelingen zijn voor geweld als ‘inbreuk op de persoonlijke levenssfeer’ (= vermogensmisdrijven). De resterende 94% maakt zich in ieder geval óók schuldig aan direct fysiek geweld of geweld als ‘inbreuk op de persoonlijke integriteit’ (= geweldsmisdrijven).

Een deel daarvan (17%) beperkt zich uitsluitend tot geweldsmisdrijven in de directe zin van het woord (licht geweld, dan wel zwaar geweld, dan wel een combinatie van beide).

Geweldsprofiel	Absoluut	%
Uitsluitend vermogen	54	6.2
Uitsluitend geweld	151	17.4
Combinatie	661	76.4
Totaal	866	100

Voor een nadere typering van de geweldpleger is van belang te constateren dat binnen het geweldsprofiel de eerste vorm van geweld het meest typerend is. Bijna zonder uitzondering zijn de geweldplegers uit deze lijst in ieder geval veroordeeld voor ‘klassieke’ geweldsmisdrijven. Het gaat dus om personen die in hun criminele carrière dreigen met, of daadwerkelijk gebruik maken van direct fysiek geweld. In verreweg de meeste gevallen gaat dat óók nog gepaard met veroordelingen voor de tweede vorm van geweld (welke omschreven worden als inbreuk op de persoonlijke levenssfeer).

Om die reden wordt in het hierop volgende deel bij de kwalitatieve analyse aard en intensiteit van vooral het fysieke geweld (evenals het daaraan verbonden intimiderend karakter) als uitgangspunt gekozen voor een nadere typering (beschrijving in vier typen).

Samenvattend

Ten behoeve van de overzichtelijkheid geven we allereerst de belangrijkste karakteristieken van de geweldpleger in volgende overzicht.

Belangrijke kenmerken geweldpleger	
– Personalia	Voornamelijk man, gemiddeld 30 jaar, 50% op latere leeftijd naar Nederland gekomen; > 85% allochtoon (schatting)
– Totaal aantal veroordelingen	7.131 veroordelingen (gemiddeld 8 per persoon)
– Geregistreerd als verslaafd	18%
– Percentage minderjarigen	5%
– Percentage veelplegers	28% heeft meer dan 10 antecedenten (gemiddeld 15 per persoon)

– Percentage harde kern – jongeren	4%
– Leeftijd 1-ste veroordeling	40% heeft eerste veroordeling als minderjarige (< 19 jaar)
– Carrièreduur (gemiddeld)	6.5 jaar
– Intensiteit (jaargemiddelde)	Gemiddeld 1.4 veroordeling op jaarbasis
– Vier criminaliteitsprofielen	1. Geweld zwaar én vermogen zwaar (19%) 2. Geweld zwaar (45%) 3. Vermogen zwaar (27%) 4. Niets zwaar (9%)
– Geweldsprofiel	– Alléén vermogen (inbreuk op de persoonlijke levenssfeer) komt nauwelijks voor (6%). – Ruim driekwart is een combinatie van beide geweldsvormen – Alléén geweld (inbreuk op de lichamelijke integriteit) komt vaker voor (17%) – 94% heeft zich in ieder geval schuldig gemaakt aan fysiek geweld (inbreuk op lichamelijke integriteit)

In voorgaande is de veelpleger ‘geweld’ beschreven op een aantal belangrijke kenmerken. Aan deze kenmerken kan – al naar gelang het belang ervan – een prioriteit worden toegekend. De bedoeling daarvan is dat veel gericht een deel van de geweldplegers dat in aanmerking kan komen voor een persoonsgerichte aanpak (PGA) kan worden geselecteerd. In het hiernavolgende schematisch overzicht doen we een eerste poging. Stap voor stap wordt de groep van ruim 850 geweldplegers als het ware ‘gefileerd’. Daarbij worden keuzes gemaakt. Keuzes om een bepaald kenmerk op een bepaalde manier te laten meewegen bij de selectie.

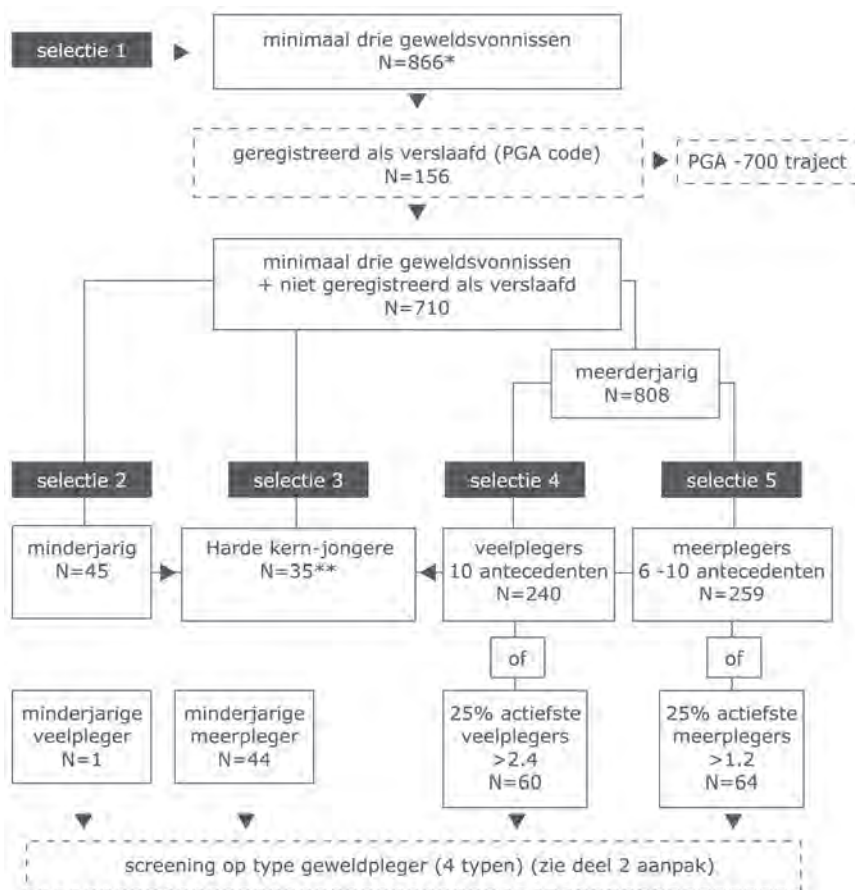
Uiteindelijk heeft het gepresenteerde model dan ook de status van een voorstel.

Het spreekt voor zich dat hier andere accenten kunnen worden gelegd. Het laatste woord is aan de betrokken partners zoals het Programmabureau Veilig, het Openbaar Ministerie van Rotterdam, de politie Rotterdam – Rijnmond en de Reclassering.

Bij het motiveren van dergelijke keuzes kunnen allereerst inhoudelijke argumenten worden aangevoerd. Als bijvoorbeeld de aanpak van criminele minderjarigen speerpunt vormt van beleid is het logisch dat standaard alle minderjarige geweldplegers worden ‘meegenomen’. Er kunnen ook pragmatische argumenten worden aangevoerd. Om reden van ‘behapbaarheid’ kan besloten worden dat voor maximaal 100 tot 150 geweldplegers in het tijdsbestek van één tot twee jaar een goede Persoonsgerichte Aanpak (PGA) kan worden ontwikkeld. In dat geval legt men de lat dusdanig dat er uiteindelijk een groep geweldplegers van die omvang resulteert.

Wat men ook kiest, één ding is helder. En dat zijn de diverse keuzen die men maakt. We weten precies welk deel van de geweldplegers wél aan bod komt en welk deel (voorlopig) nog buiten schot blijft (althans waar het een PGA-traject betreft). Hieronder een schematisch overzicht.

- * Er wordt daarbij uitgegaan van de brede definitie van geweld. Dat betekent dat voor de selectie van een lijst veelplegers 'geweld' veroordelingen voor beide geweldsvormen meetellen.

- ** De selectie van harde kern – jongeren impliceert automatisch een afname van de groep minderjarige geweldplegers (met 6) én meerderjarige geweldplegers (met 29). Van die 29 meerderjarige geweldplegers zijn er 10 als meerpleger te kwalificeren en 19 (!) als veelpleger.

In ons voorstel worden ter aanscherping in het totaal dus vier aanvullende selectiecriteria genoemd. Daaraan voorafgaand, dient de lijst van 850 geweldplegers eerst te worden gescreend op verslaafden. Deze groep dient er uit gefilterd te worden (en naar het bestaande PGA – traject geleid te worden ²²).

De resterende vier selectiecriteria zijn dan:

1. prioritering van minderjarige geweldplegers
2. prioritering van geweldplegers die voldoen aan de definitie van ‘harde kern’
3. prioritering van veelplegers ‘geweld’ (meer dan 10 antecedenten) OF prioritering van de 25% meest actieve veelplegers (jaargemiddelde van 2.4 veroordelingen of meer)
4. prioritering van deel van de meerplegers ‘geweld’ (tussen de 6 en 10 antecedenten) OF prioritering van de 25% meest actieve meerplegers (jaargemiddelde van 1.2 veroordelingen of meer)

Afhankelijk van de criteria die men kiest, wordt zo een groep van 150 tot 500 geweldplegers geormerkt als veelpleger ‘geweld’.

Noten

1. Drie onherroepelijke geweldsvonnissen in de laatste tien jaar, waarbij geweld is gedefinieerd aan de hand van de beschreven wetsartikelen.
2. Exact hebben 867 geweldplegers 7.131. veroordelingen op hun naam staan (een gemiddelde van 8.2).
3. Slechts 17 geweldplegers zijn vrouw (2 missing).
4. Nog eens 16 geweldplegers komen elders uit Nederland.
5. Missing 15.
6. Daarbij is de definitie van het CBS vertrekpunt. Volgens deze definitie is ‘een allochtoon een persoon die woonachtig is in Nederland en van wie minstens één ouder of grootouder is geboren in het buitenland. Wie zelf in het buitenland is geboren, hoort tot de eerste generatie, wie in Nederland is geboren hoort tot de tweede generatie’.
7. Precieze aantallen ontbreken om de eenvoudige reden dat verslavingsproblematiek (en ontwikkelingen daarin) maar in beperkte mate wordt vastgelegd én dat de datasystemen waarin dergelijke gegevens worden vastgelegd (datasystemen van de verslavingszorg) niet gekoppeld zijn aan de justitiële datasystemen.
8. Voor de verslaafde veelplegers (10 vermogensdelicten (SR310/311 en 416) waarvan 3 onherroepelijke vonnissen in de laatste 5 jaar) is een speciale aanpak ontwikkeld. Zij worden geplaatst in een van onderstaande vijf trajecten:
 - SOV Dwang (inclusief zorgtraject)
 - Gevangenisstraf (deels onvoorwaardelijk en deels voorwaardelijk), waarvan het voorwaardelijke deel van de straf in de vorm van verplichte transmurale zorg
 - SOV Drang (inclusief zorgtraject)
 - Specifieke aanpak ‘Keileweg’ (deels bemoeizorg, deels civielrechtelijk)
 - Bemoeizorg (volgens een uit de VS en Canada geïntroduceerde methodiek genaamd ‘Assertive Community Treatment’)
9. Het betreft 267 geweldplegers.
10. Op het moment van hun laatste veroordeling voor een strafbaar feit.

11. Missing 13.
12. Zie pag. 23 noot 4 van het Veiligheidsprogramma 'Naar een veiliger samenleving' (Kamerstukken II 2002–2003m 28684, nr.1).
13. Zie voorgaande noot.
14. In Rotterdam wordt gewerkt met een persoonsgerichte aanpak van alle jeugdigen: alle jeugdige veelplegers en meerplegers volgens de landelijke definitie worden in die aanpak meegenomen (beiden worden in de PGA–strafrecht behandeld).
15. Door als ondergrens drie geweldsvonnissen te nemen, valt iedere geweldpleger van 18 jaar of ouder per definitie in de categorie 'meerpleger'. De ondergrens van een meerderjarige veelpleger is namelijk minimaal twee antecedenten. Op voorwaarde natuurlijk dat – als verplicht onderdeel van de definitie – hij óók ten minste één strafbaar feit heeft gepleegd in de peilperiode.
16. In Rotterdam beperkt men zich overigens tot de groep van 12 tot 23 jaar (o.a. voor het Dosa-overleg).
17. Over de periode daarvóór zijn ook geen geautomatiseerde gegevens beschikbaar.
18. We moeten ons dan ook realiseren dat het onderscheid tussen meerplegers en veelplegers betrekkelijk is. Het lijkt een kwestie van tijd totdat de meerpleger uitgroeit tot een veelpleger.
19. Voor een gedetailleerde beschrijving verwijzen we naar het bijlagenboekje (extra 1: naar een criminaliteitsprofiel). Te verkrijgen via: info@beke.nl
20. Dat is stap 3.
21. De groep met een dergelijk profiel maakt zich in ieder geval veelvuldig schuldig aan woninginbraak.
22. Voor zover dat nog niet het geval is.

2. De geweldpleger kwalitatief in beeld: aanpak

Tweede concrete doelstelling

In het tweede deel van het onderzoek zijn van zeventig geweldplegers vier tot vijf zaken (volledige dossiers) bestudeerd. Om dat systematisch te kunnen doen, is een analysemodel ontwikkeld.¹ De geweldpleger wordt hiermee beschreven op diverse thema's. Allereerst de achtergronden in termen van werk/scholing en huisvesting en meer specifiek verslaving en psychische problematiek. Vervolgens wordt aan de hand van de geselecteerde strafzaken (dossiers) gekeken naar de werkwijze van de betreffende geweldpleger (algemene gegevens over de modus operandi) en de aard van het delictgedrag. Bovendien wordt een eerste aanzet gegeven tot de ontwikkeling van een geweldsindicatie. Deze geweldsindicatie is gebaseerd op persoonlijke kenmerken, aard van de gepleegde misdrijven én aard van het daarbij gebruikte geweld. Het doel is:

- het schetsen van enkele herkenbare typen geweldplegers op basis van persoonskenmerken (achtergronden), werkwijze en aard van het delictgedrag. De verschillende typen worden tevens gerangschikt naar ernst van het gepleegde geweld (ernstindicatie).

Deze typen (beschreven op een aantal specifieke kenmerken) bieden voldoende aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een persoonsgerichte aanpak (PGA). De globale contouren daarvan worden geschetst in het laatste derde deel.

Onderzoeksopzet & wijze van analyse

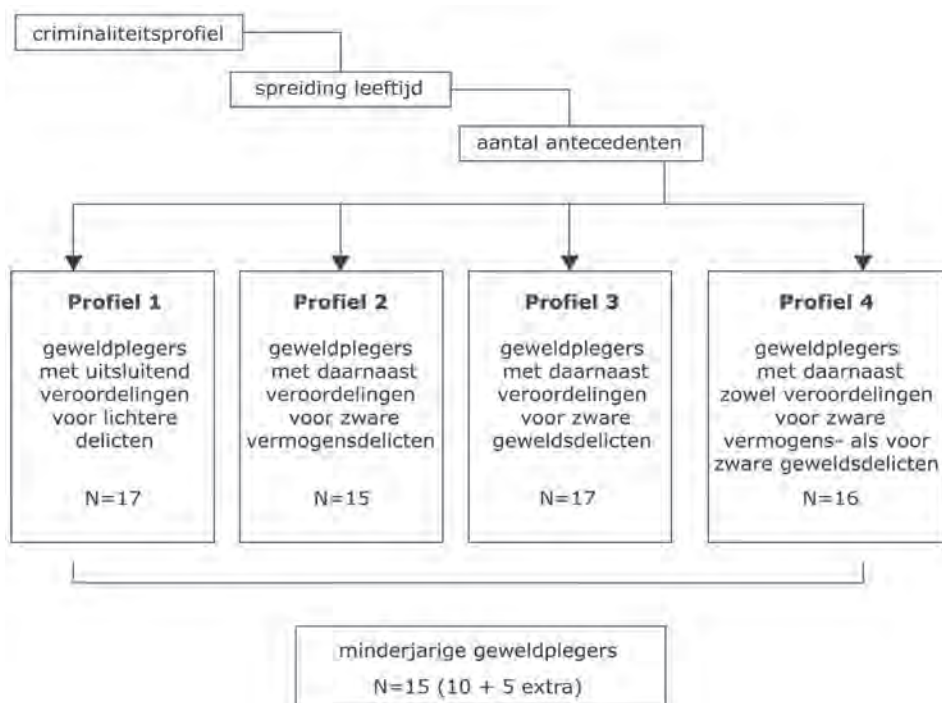
In het totaal zijn er 70 geweldplegers geselecteerd op basis van drie criteria.

- Het eerste criterium is het criminaliteitsprofiel. Van ieder van de vier onderscheiden criminaliteitsprofielen wordt eenzelfde aantal geweldplegers geselecteerd (tussen de 15 en 20 per profiel).
- Het tweede – daarop volgend – criterium is leeftijd. Leeftijd telt op twee manieren mee. Regel 1 is dat allereerst gekeken wordt naar de spreiding in leeftijd. Standaard worden vervolgens drie leeftijdssegmenten onderscheiden.² In principe worden dan uit ieder leeftijdssegment evenveel personen geselecteerd. Bij leeftijd geldt echter een tweede regel (regel 2). Deze geeft tot een bepaald aantal voorrang aan jonge veelplegers. Regel 2 gaat voor regel 1. Dat wil zeggen dat eerst de minderjarige veelplegers 'geweld' binnen het betreffende type worden geselecteerd en voor de resterende groep geldt dat ze evenredig uit de drie leeftijdssegmenten worden getrokken. Daarbij geldt een maximum van ongeveer 15 minderjarige geweldplegers over het geheel.
- Als derde criterium geldt het aantal antecedenten. Binnen ieder criminaliteitsprofiel worden de geweldplegers gesorteerd naar het aantal antecedenten. Steeds wordt daarbij de voorkeur gegeven aan geweldplegers met een maximaal aantal antecedenten.

Voornoemde criteria zijn dus ook onderling gerangschikt. Daarbij geldt dat eerst wordt geselecteerd op criminaliteitsprofiel, dan op leeftijd³ en vervolgens daarbinnen die geweldplegers worden gekozen met de meeste antecedenten.

Overwogen is ook te selecteren op het al dan niet verslaafd zijn. De redenering daarachter is dat voor verslaafde veelplegers al een persoonsgerichte aanpak is ontwikkeld. Uit onze analyses blijkt dat 18% van de 850 geweldplegers als verslaafd staat geregistreerd. Besloten is hiervan toch af te zien. Er zijn namelijk sterke aanwijzingen dat het percentage verslaafde

geweldplegers aanzienlijk hoger ligt. Een deel is echter eenvoudigweg nog niet als zodanig geregistreerd. Het is met andere woorden niet mogelijk hier effectief op te selecteren. Het uiteindelijke selectieproces geven we hieronder schematisch weer:

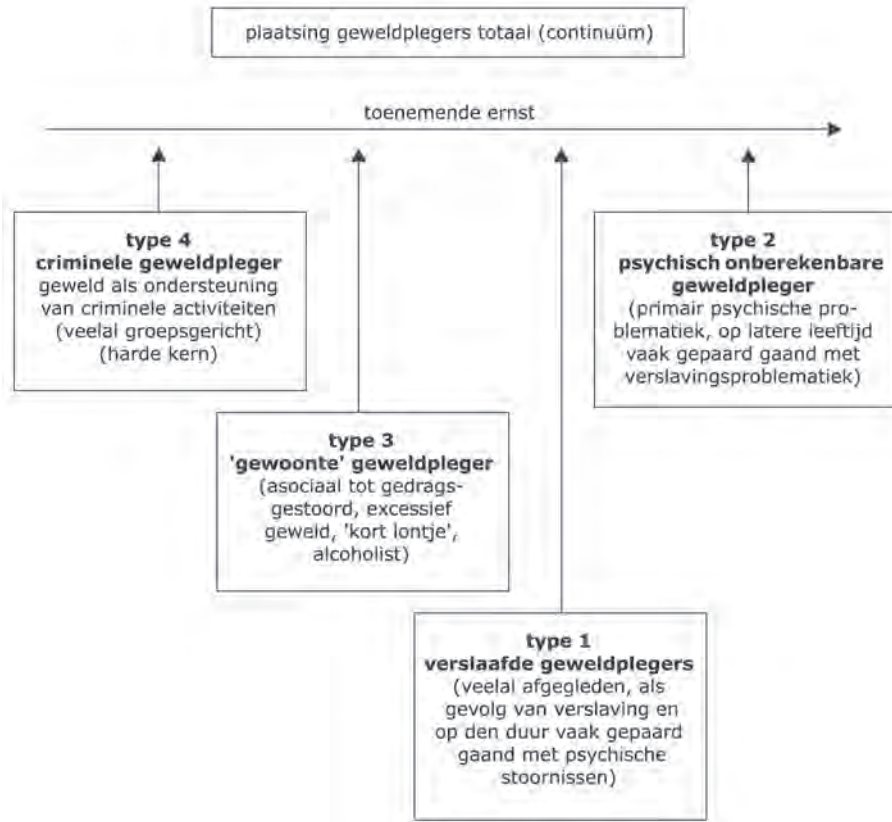
Geweldplegers eruit gelicht

Op basis van deze analyse zijn we gekomen tot een profielschets van vier typen geweldplegers. Deze worden hierna beschreven. Maar eerst bij wijze van overzicht worden de vier typen geplaatst op een geweldscontinuüm (zie pagina 33).

Zwakbegaafd

Bij de dossieranalyse wordt al snel duidelijk dat een substantieel deel van de geweldplegers een IQ van 75 of lager heeft.⁴ Eén op de vijf geweldplegers uit de kwalitatieve fase is als zodanig gediagnosticeerd. Daarbij moet worden aangetekend dat niet van alle geweldplegers dergelijke gegevens voorhanden zijn. De prognose is dan ook dat dit percentage in werkelijkheid hoger zal uitvallen.

In eerste aanleg is overwogen een apart type te construeren van deze geweldplegers (de zwakbegaafde geweldpleger). Het beperkte verstandelijke vermogen speelt – zo blijkt ook uit de dossiers – een belangrijke rol bij het plegen van geweld. We zien onder andere een beperkt vermogen in te schatten wat de risico's zijn. We vinden bijvoorbeeld onder de criminele geweldplegers (die vaak groepsgewijs werken) verhoudingsgewijs veel van deze zwakbegaafde personen. Het zijn meelopers die gemakkelijk kunnen worden overgehaald tot allerlei crimineel gedrag. We zien in het verlengde daarvan ook dat ze moeite hebben met het onderscheid tussen goed en kwaad.

Zeker als onvoldoende structuur en begeleiding wordt geboden, kunnen ze gemakkelijk in de fout (lees: crimineel gedrag) gaan.⁵

Bij nader inzien is toch besloten deze groep niet als apart type te beschouwen. Qua achtergrond, criminaliteitspatroon en aard van het gepleegde geweld zijn ze goed onder te brengen in de vier belangrijkste typen.⁶

Wel is onze stellige overtuiging dat bij de aanpak van geweldplegers nadrukkelijk rekening gehouden moet worden met de verstandelijke vermogens én daaraan gekoppeld mogelijke sociale handicaps. Het voorstel is dan ook iedere geweldpleger die in aanmerking komt voor een persoonsgerichte aanpak (PGA) hierop te screenen.

Type 1 De verslaafde geweldpleger

Aan de ene kant van het spectrum van geweldplegers komen we de verslaafde geweldpleger tegen. De basiscondities van dit type geweldpleger zijn over het algemeen slecht en hun leven kenmerkt zich door een steeds verdergaande aftakeling. Het is een neerwaartse spiraal waarbij de voortdurende behoefte aan drugs op alle fronten haar tol eist.

Opvallend is dat verhoudingsgewijs veel verslaafde geweldplegers op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen. En daarmee is tegelijkertijd één van de belangrijkste problemen geschetst: de maatschappelijke mogelijkheden tot succesvol integreren, ontbreken eigenlijk al vanaf het begin. Het gezinsklimaat is op zijn zachtst gezegd ongunstig.

Zeer jonge moeders ('moeder was vijftien toen ze hem kreeg'), gebroken gezinnen, sociaal-emotionele verwaarlozing, criminele gezinsleden ('broer is een jaar eerder doodgeschoten bij een mislukte drugsdeal') en ernstige taalproblemen.

Rapportage: Verslavingskliniek

Marokkaanse verslaafde geweldpleger (21 jaar) ⁷

'op twaalfjarige leeftijd kreeg verdachte al drugs aangeboden van ooms; eerst soft drugs, maar later ook cocaïne. Hij kon soms vier tot vijf dagen en nachten achtereen gebruiken om vervolgens drie dagen helemaal uitgeteld te zijn'

(Is op 16-jarige leeftijd naar Nederland gekomen)

Rapportage Reclassering

Marokkaanse verslaafde geweldpleger (24 jaar):

'verdachte kan nauwelijks met zijn moeder communiceren; zij spreekt alleen Arabisch en hij alleen (gebrekig) Nederlands.' Citaat: "Ik ben er aan gewend dat ze me negeert. Ze spreekt nooit tegen me".

Met een dergelijke start kan de achterstand eigenlijk alleen maar groter worden. Al op jonge leeftijd brengen ze veel tijd op straat door of gaan ze zwerven. Afgewisseld met periodes waarin ze gedetineerd zijn. Aanvankelijk nog van adres naar adres (met soms een terugval op familie), maar allengs worden praktisch alle contacten verbroken en leiden ze een thuis- en dakloos bestaan.

In sporadische gevallen – en veelal voor een beperkte periode – kan dit doorbroken worden als ze in het kader van opname en behandeling een eigen woonruimte krijgen toegewezen.

Als één type geweldpleger politie en justitie handenvol werk bezorgt, dan is het de verslaafde geweldpleger wel. Stuk voor stuk hebben ze een indrukwekkende lijst strafzaken (en veroordelingen) op hun naam staan. Naarmate ze ouder worden, loopt dat aantal gestaag op. Meer dan 30 strafzaken is geen uitzondering en een enkeling haalt zelfs de veertig tot vijftig strafzaken. ⁸ Als daarbij in ogenschouw wordt genomen dat slechts een fractie van de feitelijk gepleegde delicten tot aanhouding leidt en dat daarna vervolgens slechts een deel in een strafzaak resulteert, hebben we hier te maken met een veelpleger in de ware zin van het woord.

Zijn eerste strafzaak kreeg hij op zijn 16e jaar. Op 27-jarige leeftijd staan er in het totaal 50 strafzaken voor gepleegde feiten. ⁹ Veel vermogensdelicten: straatroof, winkeldiefstal, autodiefstal. Verder veel vernielingen en mishandelingen. Opvallend dat vernielingen vooral veel voorkomen aan begin van zijn criminele carrière, later verschuift dit naar (vooral) winkeldiefstal en mishandelingen.

Vanaf 1993 (17-jarige leeftijd) circa 36 strafzaken meestal voor diefstal, diefstal met geweld, bedreiging en mishandeling. Een aantal keren veroordeeld tot gevangenisstraf waaronder één van 27 maanden. ¹⁰

Zoals uit voorgaande twee willekeurige lijstjes al duidelijk wordt, is het criminaliteitsprofiel van de verslaafde veelpleger vooral dat van de allespleger. Hij maakt zich schuldig aan zware vermogenmisdrijven vaak in combinatie met zware geweldsmisdrijven (straatroof en beroving). En dat naast een scala aan kleinere delicten zoals winkeldiefstal, auto-inbraak en diefstal.

De levenswijze van de verslaafde geweldpleger en dan vooral het langdurige druggebruik blijkt óók zijn tol te eisen in termen van psychische problematiek.

Verwardheid, depressiviteit, suïcidale neigingen en persoonlijkheidsstoornissen komen bij dit type geweldpleger met grote regelmaat voor. Hoewel niet in alle gevallen de volgorde eenduidig is vast te stellen, maken we wél onderscheid tussen dit type waarbij verslaving en langdurig gebruik leiden tot c.q. hand in hand gaan met psychische problematiek en een hierna volgend type waarbij psychische stoornissen dé basis vormen voor hun crimineel gedrag (de psychisch onberekenbare geweldpleger). Ook bij dat type zien we – zoals later duidelijk zal worden – een sterke samenhang met middelengebruik (en verslaving). De volgorde is echter: psychische stoornissen die (vaak óók) leiden tot excessief gebruik van alcohol en/of drugs en op den duur een verslaving.¹¹

De verslaafde geweldpleger is in de eerste plaats verslaafd. Bijkomend is dat een fors deel van hen – zeker na langdurig gebruik – óók te kampen krijgt met psychische problematiek.¹²

Verslaafde geweldplegers scoren hoog op verslaving, maar ook hoog op geweld. Onze stellige indruk is dat we hier te maken hebben met een speciale groep verslaafden. Het is de groep verslaafden die in het kader van zijn criminele activiteiten niet schroomt om geweld te gebruiken. Maar waarschijnlijker is het een groep die van nature (van huis uit) al geneigd is gewelddadig te zijn. Dat wordt onder andere zichtbaar in de professionaliteit, maar ook in de massiviteit van het geweld. In dit opzicht kan het geweld dat dit type gebruikt als ‘instrumenteel geweld’ worden omschreven, maar dan wel van de forsere soort. Het dient een doel, namelijk het beroven van mensen.

Fragment uit een proces verbaal: SR310, SR 312 (diefstal met geweld) en SR 300, SR 304 (mishandeling van agent bij (latere) aanhouding)

Vonnis: 27 maanden gevangenisstraf

Verdachte: Surinaamse verslaafde geweldpleger (31 jaar)¹³

‘Een Nederlandse man (27 jaar) rijdt in zijn auto naar huis als hij merkt dat hij gevolgd wordt door een andere auto (die later gestolen blijkt te zijn). Als hij zijn auto uitstapt en met autopapieren en mobiele telefoon richting huis loopt, ziet hij twee mannen uit die auto stappen. De een grijpt hem van achteren vast en de 31-jarige verdachte duwt een mes in zijn zij. Hij is erg zenuwachtig en zegt: “Ik heb een mes, mee komen anders steek ik je neer”. Het slachtoffer geeft al zijn spullen af, wordt gefouilleerd en ze pakken ook nog zijn horloge. Vervolgens moet hij zich uitkleden. Na een eerste weigering laat het slachtoffer onder bedreiging van het mes toch zijn broek zakken en wordt vervolgens gedwongen op zijn buik op de grond te gaan liggen.

De andere verdachte drukt hem wat in de rug en zegt dat het een pistool is. De 31-jarige verdachte probeert ondertussen tevergeefs de auto te starten (startonderbreker met code). Het slachtoffer wordt vervolgens gedwongen zijn eigen auto te starten en naar het postkantoor te rijden. Daar moet hij onder bedreiging 1.000 euro pinnen. Vervolgens proberen ze nogmaals hetzelfde bedrag te pinnen, maar de daglimiet is bereikt. Het slachtoffer wordt verderop uit de auto gezet met de waarschuwing zijn telefoon die ze meenemen niet te blokkeren en géén politie te bellen. Dit onder de bedreiging dat ze weten waar hij woont. Het slachtoffer moet dan in de bosjes gaan liggen en hoort hoe de auto wegrijdt. Bij kennissen in de buurt belt hij zijn vader en de politie.

Op den duur belandt de verslaafde geweldpleger als gevolg van langdurig druggebruik steeds meer in de goot. Er treden bewustzijn –, oriëntatie – en denkstoornissen op. Ook depressiviteit en suicidale neigingen komen vaak voor. Het geweldspatroon dat we dan zien, is sterk gelijkend op dat van de psychisch onberekenbare geweldpleger (zie verderop).¹⁴ Het enige verschil is de volgorde tussen verslaving en psychische problematiek. In principe is een verslaafde geweldpleger met forse psychische problematiek sociaal maatschappelijk aan lager wal geraakt. De problematiek lijkt dan sterk op die van de psychisch onberekenbare geweldpleger. Dat impliceert overigens óók dat de aanpak deels hetzelfde moet zijn.¹⁵

Als we terug gaan naar de echte verslaafde geweldpleger en de aard van het gepleegde geweld zien we niet alleen dat het doelgericht en calculerend is, maar óók (zeer) ernstig.

We introduceren hiervoor de term ‘disproportionaliteit van het gepleegde geweld’. De disproportionaliteit wordt gemeten aan de hand van vier criteria:

1. De getalsverhouding dader(s) / slachtoffer(s)¹⁶
2. Gebruik van wapens¹⁷ en toegebracht letsel
3. De krachtsverhouding¹⁸
4. De opbouw van de geweldsuitingen.¹⁹

Als de geweldsincidenten van de verslaafde geweldplegers worden beoordeeld, scoren ze verhoudingsgewijs (zoals later duidelijk zal worden) redelijk hoog op disproportionaliteit. Ze krijgen een score van 7.5²⁰ Wat de score drukt, is het instrumentele karakter van het geweld. Het wordt min of meer calculerend en doelgericht gedaan en blijft daardoor in de gangbare incidenten redelijk binnen verhouding. Dat zal – zo kunnen we nu al verklappen – bij de psychisch onberekenbare geweldpleger natuurlijk minder het geval zijn.

Toch is binnen de bredere groep geweldplegers die zich toelegt op, of voornamelijk bezighoudt met vermogen met geweld (en dus instrumenteel geweld) de verslaafde geweldpleger een zwaardere groep. We zien dat ze bovenmatig intimideren (wat de score omhoog duwt), wapens gebruiken én in voorkomende gevallen ook overgaan tot daadwerkelijk geweld.

Zoals na vergelijking van de vier typen geweldplegers duidelijk zal worden, nemen ze met een score van 7.5 een redelijk hoge positie in.

Een redelijk goede indicator voor het stadium waarin de verslaafde geweldpleger verkeert (lopend van redelijk calculerend en professioneel naar meer chaotisch en amateuristisch), is de keuze van slachtoffer, de doelgerichtheid van het geweld én de wijze waarop de verslaafde geweldpleger achteraf zijn daden probeert te rechtvaardigen (motiveren).

Allereerst de keuze van slachtoffers. Naarmate de verslaafde geweldpleger verder is afgegleeden, zien we dat de keuze van het slachtoffer minder zorgvuldig wordt. Ook familieleden of ouders worden bedreigd en slachtoffers worden steeds willekeuriger gekozen. Hetzelfde geldt voor de doelgerichtheid van het (dreigen met) geweld. Deze wordt steeds minder effectief en soms zelfs wat bizar.²¹

Fragment uit een proces verbaal: SR 45 (poging), SR 312 (diefstal met geweld), SR 317 (afpersing)

Veroordeling: 1 jaar gevangenisstraf met aftrek van voorarrest

Verdachte: verslaafde geweldpleger uit Burundi (38 jaar)²²

Het slachtoffer (de eigenaar van de winkel) wordt terwijl hij net zijn winkel heeft afgesloten en de rolluiken met een afstandsbediening naar beneden heeft doen komen, aangesproken door de 38-jarige verdachte die een fles (vermoedelijk wijn) in zijn handen heeft. Hij beschuldigt de winkelier ervan dat hij de politie een keer heeft gebeld. Deze ontkent en zegt dat hij hem nog nooit heeft gezien. Als hij vervolgens wegloopt, loopt de verdachte hem achterna, steeds om geld vragend. Als het slachtoffer een café wil binnen gaan, komt de verdachte nog dichterbij met een mes in zijn hand, zeggend: "als je iets doet, steek ik je neer. Ik heb niks te verliezen." Het slachtoffer steekt zijn hand in zijn broekzak waarop de verdachte zegt: "heb je een pistool, ga je schieten?" Het slachtoffer heeft echter de afstandsbediening (van de rolluiken) in zijn zak, maar zegt wel: "als je dichterbij komt, raak ik je". Als het slachtoffer zich vervolgens omdraait, springt de verdachte op zijn rug, telkens zeggend: "geld, geld". Vervolgens ontstaat er een gevecht waarbij de verdachte op de grond valt en het slachtoffer op hem gaat zitten (zo gezien door de politie). Het slachtoffer houdt intussen zijn hand op zijn borstzak omdat dat daar geld in zit. De verdachte bijt in deze hand. Als er mensen aankomen, roept de verdachte: "hij heeft een pistool". Ook de politie verschijnt en willen het slachtoffer staande houden. Maar nog voor deze op kan staan, wordt hij geschopt door de verdachte. De politie slaat het slachtoffer in de boeien (omdat ze denken dat hij een pistool heeft). Terwijl deze geboeid met de politie staat te praten, wordt hij door de verdachte op zijn hoofd geslagen. Na fouillering blijkt hij geen wapen bij zich te hebben. Op dat moment probeert de echte verdachte weg te rennen, maar politie zet succesvol de achtervolging in en de verdachte wordt vervolgens meegenomen. (dit is het verhaal van het slachtoffer aangevuld met een verklaring van een getuige en van de politie. De verdachte weigert enige verklaring af te leggen)

Er is óók gekeken naar de wijze waarop verslaafde geweldplegers achteraf (nadat ze gepakt zijn) reageren. Bekennen ze alles, of proberen ze de schade te beperken. De schade kan beperkt worden door slechts datgene te bekennen waar ze echt niet onderuit kunnen of door bepaalde verzwarende feiten te bagatelliseren of in andermans schoenen te schuiven.

Fragment uit een proces verbaal: SR 302 (zware mishandeling) ²³,
SR 45 (poging), SR285 (bedreiging) en SR 310 (diefstal)
Vonnis: 12 maanden gevangenisstraf waarvan 6 maanden voorwaardelijk
Verdachte: Marokkaanse verslaafde geweldpleger (32 jaar) ²⁴

Verdachte beweert dat een andere broer hem geld schuldig is omdat hij deze broer een klant heeft gebracht. Deze broer verkoopt drugs. Verdachte ontkent zijn moeder om geld te hebben gevraagd en haar te hebben bedreigd. Geeft wel toe dat hij gevochten heeft met zijn broer, maar ontkent ook dat hij deze broer heeft bedreigd. Zegt ook: "mijn broertjes verdienen geld met de drugshandel en ik niet".

De verslaafde geweldpleger probeert 'de schade te beperken' door selectief te bekennen of selectief te ontkennen. Daarin verschilt hij niet zozeer van wat we ook bij andere typen tegenkomen. Er is wel sprake van een zekere naïviteit. Zaken die eigenlijk zo goed als bewezen zijn, worden net zo hard ontkend. Zoals we later zullen zien, gaan andere typen geweldplegers hier aanmerkelijk calculerender mee om.

Samenvattend

Samenvattend een schematisch overzicht waarbij de verslaafde geweldpleger binnen de bredere groep geweldplegers wordt gesitueerd op basis van disproportionaliteit van het gebruikte geweld (met daarbij relevante indicatoren).

Type 2 De psychisch onberekenbare geweldpleger

De verslaafde geweldpleger is in de eerste plaats verslaafd. Bijkomend is dat een fors deel van hen – zeker na langdurig gebruik – óók te kampen krijgt met psychische problematiek.²⁵

De psychisch onberekenbare geweldpleger kampt in de eerste plaats met allerlei psychische problemen. Bijkomend is dat een fors deel na verloop van tijd ook verslaafd raakt. Het middelengebruik is hier overigens veel diverser én vaak gecombineerd.

Bijna zonder uitzondering gebruiken ze medicijnen, of behoren ze medicijnen te gebruiken. Medicatie is vaak noodzakelijk om de psychische problemen enigszins binnen de perken te houden. We zien dan ook dat een deel van de geweldsincidenten direct is terug te voeren op de weigering noodzakelijke medicatie in te nemen.

Daarnaast zien we ook veelvuldig cocaïnegebruik en dan de heftigere vorm daarvan ('basen') in combinatie met alcohol en soft drugs. We kunnen de psychisch onberekenbare geweldpleger – als variant op de allespleger – de 'allesgebruiker' noemen.

Het middelengebruik – zo is algemeen bekend – hangt bij dit type geweldpleger direct samen met de psychische stoornis. Vaak zoeken deze personen in het gebruik van drugs de broodnodige ontsnapping uit een psychisch en emotioneel ellendig bestaan.

Het gezinsklimaat is over het algemeen gunstiger. Als zich al opvoedingsproblemen voordoen, hebben die vaak één-op-één te maken met de psychische stoornis.

Rapportage: RIAGG

Nederlandse psychisch onberekenbare geweldpleger van Somalische afkomst (30 jaar) ²⁶

Diagnose op 20-jarige leeftijd: psychotisch (verdachte hoort stemmen)

Rapportage: RIAGG

Nederlandse psychisch onberekenbare geweldpleger (42 jaar)

Diagnose op 27-jarige leeftijd: suïcidaal en depressief (Heeft op 23-jarige leeftijd eerste poging tot zelfmoord gedaan).

Rapportage: Reclassering

Psychisch onberekenbare geweldpleger afkomstig uit Curaçao (25 jaar) ²⁷

Diagnose op 24-jarige leeftijd: Slikt medicijnen, ondergaat hormonenbehandeling ('wil geslachtsverandering') en heeft oriëntatieproblemen (verlies van tijdsbesef en ruimtebesef)

Op een gegeven moment wordt bij dit type geweldpleger het predikaat 'psychische stoornissen' opgeplakt. Wangedrag thuis of op school geeft daar de eerste aanzet toe. Bij nader onderzoek wordt vervolgens de diagnose gesteld en volgt vaak behandeling (al dan niet in combinatie met medicatie). Daarmee is het proces van neergang ingezet.

Hoe snel het dieptepunt wordt bereikt, is afhankelijk van de zorg uit de omgeving én de eigen individuele capaciteiten. Soms proberen ouders zo goed en kwaad als het gaat de schade te beperken en wordt met kunst en vliegwerk geprobeerd nog enige begeleiding te geven. Ze beheren bijvoorbeeld de financiën en proberen zo de levensomstandigheden enigszins op peil te houden. ²⁸

Veel slechter af is de groep die ook deze thuisbasis mist. Zij zijn eigenlijk van meet af aan op zichzelf aangewezen en gezien de psychische stoornissen zeer snel op het laagste punt beland.

Thuisituatie

- 'kwam als AMA naar Nederland en heeft aanvankelijk gewoond in asielzoekerscentra en een Somalisch pleeggezin; nu zwervend'
- 'normaal gezin; moeder erg toegeeflijk en stiefvader streng'
- 'normaal gezin, waar verdachte positie heeft van het 'zwarte schaap'

Hetzelfde patroon zien we bij het onderwijstraject dat deze geweldplegers volgen. Aanvankelijk lijkt het nog wat te worden, maar meestal wordt het einddoel niet gehaald.

Opleidingsniveau

- 'zat op de LTS, maar niet afgemaakt'
- 'heeft wel nog wat MAVO – certificaten gehaald, maar uiteindelijk niet afgemaakt'
- LTS – schilderen en vervolgens een paar jaar gewerkt, daarna werkloos'
- 'MBO – kok maar nooit aan de slag gekomen'

Langzamerhand gaat het in het leven van de meeste psychisch onberekenbare geweldplegers bergafwaarts. Op den duur leiden ze – net als de verslaafde geweldpleger – een zwervend bestaan (afgewisseld met periodes waarin ze gedetineerd zijn).

De vraag is hoe het zo ver heeft kunnen komen. Als op relatief jonge leeftijd psychiatrische stoornissen worden vastgesteld, is van belang wat vervolgens aan acties wordt ondernomen. Wat is met andere woorden de ‘follow-up’ bij het vaststellen van dergelijke diagnoses. Blijft het bij het stellen van de diagnose? Of wordt er een duidelijk behandelingsplan opgesteld? En hoe wordt dat vervolgens uitgevoerd?

De indruk is dat hier nog wel het een en ander voor verbetering vatbaar is. Ofschoon er geen mogelijkheid is op basis van het materiaal het gehele proces van diagnose en behandeling gedetailleerd in beeld te brengen, is duidelijk dat er geen langdurige begeleiding (en ‘monitoring’) van dergelijke geweldplegers plaatsvindt. Soms blijft het bij een diagnose (en een enkele raadgeving aan ouders); soms volgt een behandeling. In bijna alle gevallen wordt daarna de zaak weer op zijn beloop gelaten.

Bij een volgend feit kan dan – afhankelijk van ernst en aard – wederom behandeling volgen, maar voor hetzelfde geld kan het ziektebeeld volstrekt genegeerd worden.

In 1997: ‘In diagnostisch opzicht is er sprake van een gedragsstoornis met al veel antisociale persoonlijkheidstrekken op basis van een angstneurotische ontwikkeling, mogelijk met een aandacht – en concentratie stoornis (ADHD) bij een aan een middel (cocaïne, amfetamine, hasj) gebonden stoornis. Gelet op bovenstaande moet verdachte worden beschouwd als enigszins verminderd toerekeningsvatbaar voor het ten laste gelegde. Kans op recidive hoog.’

In 1999: ‘De in eerder psychologische rapportage vastgestelde antisociale trekken zijn zeker onverminderd aanwezig. Het is moeilijk om een hulpverleningsrelatie op te bouwen met verdachte.’ (in de tussenliggende periode zijn er drie strafzaken geweest voor SR312 (straatroof), SR317 (afpersing, straatroof) (twee keer), SR326 (medeplegen van oplichting), SR266 (eenvoudige belediging) en SR304 (mishandeling van een ambtenaar)

Dat lijkt mede terug te voeren op het ontbreken van duidelijke afstemming binnen het veld van psychiatrisch diagnosticeren en hulpverlening. Diagnoses worden opnieuw gesteld (soms met verrassende nieuwe uitkomsten), of diagnoses die in het verleden zijn gesteld, worden niet meegenomen in de beoordeling van nieuwe strafbare feiten.

Het zal geen verbazing wekken dat de psychisch onberekenbare geweldpleger een stevige belasting vormt voor het justitiële systeem. Dit type neemt daarbij een ‘ervolde’ tweede plaats in. Met een gemiddelde van bijna 33 strafzaken (meestal ook resulterend in een veroordeling) eindigen zij iets lager dan de verslaafde geweldpleger. En ook hier geldt dat we te maken hebben met het topje van de ijsberg. In werkelijkheid hebben deze geweldplegers een veelvoud van dergelijke delicten op hun naam.

Tussen zijn 24–ste en 34–ste is hij meer dan 50 keer voorgeleid. Het merendeel betreft winkeldiefstal en vernieling. Een enkele keer bedreiging en één keer opzettelijke vrijheidsberoving en mishandeling. Vanaf 1990 (op zijn 16e naar Nederland gekomen) is hij ruim 40 keer voorgeleid meestal onder de noemer ‘mishandeling’ en/of ‘openbare orde’ (dronkenschap, bedelen). Daarnaast wordt hij regelmatig veroordeeld voor vernieling en diefstal.

Als we kijken naar het criminaliteitsprofiel zien we overigens wél verschillen. Verhoudingsgewijs zien we dat dit type hoog scoort op zware geweldsmisdrijven (het derde criminaliteitsprofiel). Ze zijn daarmee te typeren als de ‘notoire geweldplegers’. Dat komt doordat er vaak een samenhang is tussen psychische stoornissen en daaruit voortvloeiende agressie. De psychisch onberekenbare geweldpleger maakt zich schuldig aan vermogensdelicten (al dan niet in combinatie met geweld), maar óók aan geïsoleerde geweldsmisdrijven (openlijke geweldpleging). Het zijn dan geweldsmisdrijven met een ‘eigen’ signatuur. Dat blijkt zichtbaar op vier fronten:

Het geweld is ongericht, plotseling en bizar. Niet voor niets scoort de psychisch onberekenbare geweldpleger – zoals verderop duidelijk zal worden – het hoogst op disproportionaliteit van het gepleegde geweld (1). Dat wordt niet zo zeer door de ernst bepaald. Het beperkt zich in de meeste gevallen tot licht letsel, dan wel letsel waarbij op zijn hoogst een doktersbehandeling noodzakelijk is. En bovendien komt het geregeld voor dat de verdachte zelf de ernstigste verwondingen oploopt. Disproportionaliteit wordt hier vooral bepaald door het plotselinge en vaak bizarre karakter van de geweldpleging.

Fragment uit een proces verbaal: SR300 (mishandeling) (vier zaken gevoegd) en SR350 (vernieling) Vier zaken gevoegd. Vonnis: 6 weken gevangenisstraf
Verdachte: Nederlandse psychisch onberekenbare geweldpleger van Somalische afkomst (30 jaar)

(één van de zaken): een meisje van 12 jaar staat met haar broertje van 6 bij de tramhalte op weg naar hun oma. Ze gaan op het bankje van de halte zitten. Verdachte staat in de halte en gaat naast ze zitten. Het meisje ziet dat verdachte gras in zijn hand heeft en dat aan het opeten is (gebruikt dagelijks voor 8 tot 10 euro ‘khat’). Hij haalt het voortdurend uit zijn mond, maar eet het ‘gras’ wel daadwerkelijk op. Verdachte zegt iets onverstaanbaars (waarschijnlijk in het Arabisch). Het broertje wil weten hoe laat het is en buigt zich voor over om naar de klok te kijken. Als hij weer gaat zitten, krijgt hij met vlakke hand een klap in zijn gezicht. Volgens het meisje was het een harde klap. Je kon de afdruk van de hand in het gezicht van haar broertje zien.

Een paar uur later is de plek nog steeds rood. Verdachte zegt nog iets raars en loopt dan weg.

Verdachte kan een dag later worden aangehouden in een winkel.

In deze winkel heeft hij zonder enige aanleiding met gebalde vuist een caissière in het gezicht geslagen. Twee andere medewerkers kunnen hem vasthouden tot de politie komt. Verdachte spreekt zowel in het Nederlands als in het Arabisch (via de tolkentelefoon wordt geprobeerd een gesprek met hem te voeren) zo verward dat er geen daadwerkelijk verhoor kan worden afgenomen.’

Het proces verbaal eindigt met een zinsnede over de mogelijkheden tot psychiatrische behandeling, of liever gezegd de beperkingen daarvan.²⁹

En dat tegen de achtergrond van een serie van vier bizarre geweldsincidenten (waarvan twee kort besproken).

Verdachte is verward, maar niet zo verward dat hij na onderzoek onvrijwillig kan worden opgenomen. De laatste keer dat het crisisteam (van het RIAGG) wordt ingeschakeld, is zeven weken geleden (bij het tweede voorval). Psychiaters van het RIAGG hebben tot op heden geen aanleiding gezien de verdachte gedwongen te laten opnemen in een psychiatrisch ziekenhuis.

Het geweld is ook weinig doelgericht (instrumenteel). Het is bijvoorbeeld niet gericht op het beroven van iemand. Kleine irritaties of zelfs minder dan dat leiden tot plotselinge woede-uitbarstingen (2). Als eenmaal is overgegaan tot geweld, lijkt er ook geen houden meer aan. Met de grootst mogelijke moeite houdt men de psychisch onberekenbare geweldpleger in bedwang (3).

Fragment uit een proces verbaal: SR300 (mishandeling)

Vonnis: 2 weken voorwaardelijk met een proeftijd van 2 jaar, werkstraf van 60 dagen

Verdachte: Nederlandse psychisch onberekenbare geweldpleger (42 jaar)

Het vrouwelijke slachtoffer is een ex van de 42-jarige verdachte waar hij (net als bij zijn ouders) vaak aan deur komt. Ze woont een paar deuren van zijn ouders.

De 42-jarige verdachte is dronken en heeft ook medicijnen (prozac) genomen, waardoor hij volgens eigen zeggen soms agressief wordt.

Eerst gaat hij bij zijn ouders langs om – zo zegt hij – spullen op te halen. Als zijn ouders niet thuis zijn, trapt hij tegen de deur en gaat hij een paar deuren verder langs bij zijn ex. Hij belt aan, maar zij doet niet open. Door de intercom begint de verdachte haar vervolgens uit te schelden voor “vuile, vieze kankerhoer”. Vervolgens raakt hij in gesprek met de vader van zijn ex, die naar buiten is gekomen vanwege de beledigende opmerkingen aan het adres van zijn dochter. Al snel vallen er over en weer wat klappen. De politie komt ter plaatse en weet in eerste instantie de gemoederen te bedaren.

Dat gaat maar even goed. Op een gegeven moment pakt de verdachte een bloempot en slaat zijn ex – die inmiddels ook naar buiten is gekomen – daarmee op haar hoofd. Een van de scherven van de bloempot zet hij vervolgens op zijn arm en snijdt zich in zijn pols. In eerste instantie probeert de politie de scherf af te pakken en als dat niet lukt, werken ze de verdachte tegen de grond. Deze verzet zich hevig. Om het verzet te breken, wordt pepperspray in de ogen van de verdachte gespoten. Als ze hem vervolgens naar de auto vervoeren, slaat hij opzettelijk en met kracht zijn hoofd tegen de buitenspiegel. Ook stoot hij zijn hoofd tegen het schuifportier. De politie merkt op dat hij flink bloedt. Na behandeling in het ziekenhuis wordt hij meegenomen naar het politiebureau.

De geweldsincidenten die we hier tegenkomen, spelen zich ten slotte vaak af in de sfeer van openbare ordeproblematiek (4). Na verloop van tijd valt ook dit type geweldpleger ten prooi aan verloedering. Ze worden dakloos en moeten vaak stelend en bedelend aan de kost zien te komen. In die lijn worden ze ook vaker gepakt voor openbare orde overtredingen en overlast. Juist door hun psychische stoornis zien we dat dergelijke confrontaties vaak gepaard gaan met geweld. Met enige regelmaat zijn hierbij vertegenwoordigers van de openbaar vervoerssector mikpunt (en slachtoffer).

Fragment uit een proces verbaal: SR300 (mishandeling), SR266 (eenvoudige belediging), SR180 (wederspanningheid) en SR304 (mishandeling van een ambtenaar)

Zaak gevoegd bij andere zaak. Vonnis: gevangenisstraf voor 4 maanden, vrijspraak voor eenvoudige belediging

Verdachte: Marokkaanse psychisch onberekenbare geweldpleger (24 jaar) ³⁰

‘Twee werknemers van de RET (de trammaatschappij in Rotterdam) merken een zwerver (de 24-jarige verdachte) op als ze ‘s ochtends een ronde maken. Hij ligt te slapen op een bankje. Met veel

moeite maken ze hem wakker en vertellen dat hij daar niet mag slapen. Verdachte loopt weg maar kan het niet nalaten enkele dingen te roepen zoals "tering RET" en "lul, ik krijg jullie nog wel". Een paar uur later komen beide medewerkers de verdachte weer tegen in de metro. Hij wordt naar zijn vervoersbewijs gevraagd. Deze kan hij niet tonen. Wat hij wel tevoorschijn haalt, is een proces verbaal van collega's bij het RET dat hij eerder die dag heeft gekregen. Verdachte wordt vervolgens meerdere keren (wel 7 keer) gevraagd of hij de metro wil verlaten. Bij een station pakt een van de medewerkers verdachte bij de schouder en wil hem naar buiten leiden. Verdachte maakt een slaande beweging. De collega springt er tussen zodat zijn collega niet wordt geslagen. Terwijl hij dat doet, slaat verdachte hem met gebalde vuist een aantal keer. Vervolgens proberen ze verdachte op te grond te krijgen maar dat lukt niet. Ze krijgen hem wel uit de metro. Buiten stompt verdachte een van beide RET medewerkers hard in zijn buik. Als ze de verdachte vervolgens eindelijk goed vast hebben, dragen ze hem over aan de politie. '

Fragment uit een proces verbaal: SR141 (openlijke geweldpleging)

Vonnis: 48 uur onbetaalde arbeid in plaats van 3 weken gevangenisstraf

Verdachte: Nederlandse psychisch onberekenbare geweldpleger uit Curaçao (25 jaar)

Verdachte, als vrouw gekleed, zit samen met een vriendin met ongeldig vervoersbewijs in de trein als hij wordt gecontroleerd door een conducteur. Verdachte zegt: " jij krijgt mijn kaartje niet" en staat op. Hij beschuldigt de conducteur van discriminatie en zegt dat hij zijn mond moet houden als de conducteur uitlegt dat hij een kaartje moet kopen, zoals alle andere passagiers. De conducteur loopt wat naar achteren.

Verdachte gaat steeds harder schreeuwen en gaat zo dicht bij de conducteur staan dat deze met zijn hand afstand probeert te creëren. Hierbij raakt hij verdachte aan op zijn borst. Hierop "flipt" (woord van een getuige) verdachte en slaat de conducteur meerdere malen en krabt hem in zijn gezicht. De vriendin van verdachte begint ook mee te doen, maar enkele mannelijke reizigers grijpen in. De vriendin stopt uit zichzelf, maar verdachte gaat echter door, ook als hij wordt vastgehouden. Hij schopt de conducteur in zijn kruis. Ook heeft verdachte de conducteur zodanig vast dat als hij zichzelf wil bevrijden zijn kleding scheurt. Als hij weet los te komen, probeert hij de tussendeuren tussen hem en verdachte te krijgen. Verdachte zit echter met zijn schoen tussen de deur en probeert de conducteur ondertussen te slaan en te krabben. Hij is daarbij voortdurend aan het schreeuwen in een voor de conducteur onbekende taal afgewisseld met enkele woorden Nederlands. De trein komt tot een stop omdat iemand aan de noodrem trekt, toevallig min of meer bij een station. De machinist schiet te hulp, maar ook hij wordt aangevallen. Als er nog een derde conducteur te hulp schiet, weten ze de man in bedwang te houden en over te dragen aan de politie. De conducteur en meerdere getuigen houden een en hetzelfde verhaal.

Ook hier in het dossier een korte aantekening over de bereidheid tot behandeling.

Zelf zegt verdachte tegen de rechtbank, die vindt dat hij de indruk wekt dat hij in de war is: "ik gebruik geen medicijnen. Ik wil niet met een psycholoog praten. Ik wil het allemaal zelf oplossen. Het gaat goed met mij. Ik ben wel een beetje in de war, maar ik wil niet met een psycholoog praten." Hij wil wel met de reclassering praten.

In lijn met het psychiatrische beeld zien we óók een typerend patroon als het gaat om de keuze van slachtoffer, de doelgerichtheid van het geweld én de wijze waarop de verslaafde geweldpleger achteraf zijn daden probeert te rechtvaardigen (motiveren). Allereerst de doelgerichtheid. Voorgaande geweldsincidenten spreken wat dat betreft voor zichzelf. Er is

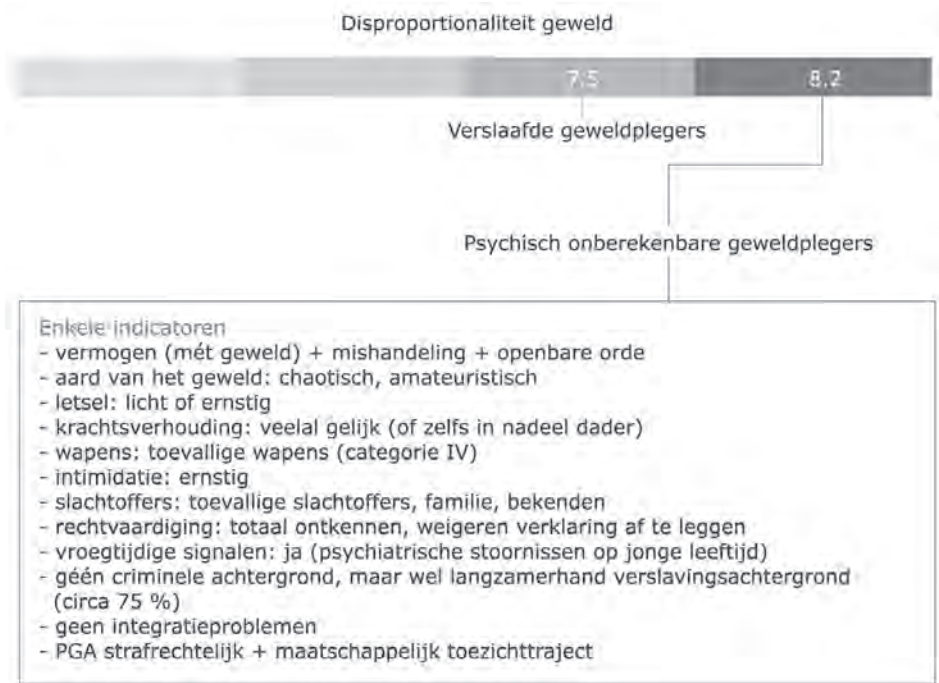
nauwelijks sprake van enige aanleiding. Een klein incident is voldoende om geweld uit te lokken. In een aantal gevallen is zelfs dat niet nodig en speelt de werkelijke aanleiding tot geweld zich uitsluitend af in het hoofd van de psychisch onberekenbare geweldpleger. En in de meeste incidenten dient het gebruikte geweld geen enkel redelijk doel. Ook de keuze van slachtoffer is hiermee in overeenstemming. Toevallige voorbijgangers, maar óók familieleden of personen belast met toezicht en handhaving (politie, toezichthouders in het openbaar vervoer, beveiligingsbeambten e.d.).

Ook de wijze waarop psychisch onberekenbare geweldplegers achteraf (nadat ze gepakt zijn) reageren, is typerend. Een volledige ontkenning waarbij alles en iedereen wordt tegengesproken, komt het meeste voor. Het lijkt alsof men zich afsluit van de werkelijkheid. Het ontkennen heeft een min of meer pathologisch patroon. Unanieme verklaringen van getuigen worden gekwalificeerd als leugens en eigen geweld wordt volledig ontkend ('ik heb niets gedaan').

In een beperkt aantal gevallen hebben we te maken met geweldplegers die óók naderhand volkomen in de war zijn en niet aanspreekbaar zijn op hun daden, laat staan dat ze zich achteraf verantwoorden voor hun daden. Ze praten wartaal en weten zich delen van het incident niet meer te herinneren.

Samenvattend

Samenvattend een schematisch overzicht waarbij de psychisch onberekenbare geweldpleger binnen de bredere groep geweldplegers wordt gesitueerd op basis van disproportionaliteit van het gebruikte geweld (met daarbij relevante indicatoren).

Type 3 De 'gewoonte' geweldpleger

Kenmerkend voor dit type is de 'normaliteit' van geweld. Gebruik van geweld is onderdeel van het gangbare gedragsrepertoire. In feite hebben we hier te maken met een type geweldpleger die niet of slecht in staat is zichzelf te beheersen. En voor een deel van hen komt daar nog bij dat ze deze 'handicap' eigenlijk niet eens als probleem ervaren. We komen daar verderop nog op terug.

Bij dit type geweldpleger zien we vaak een combinatie tussen (excessief) alcoholgebruik en geweld.³¹ Daarbij fungeert alcohol als katalysator voor geweld. Dit type geweldpleger heeft met andere woorden al 'losse handjes', maar onder invloed van alcohol ontploft hij nog sneller.

Fragment uit een proces verbaal: SR350 (vernieling)

Vonnis: geldboete van 300 Euro

Verdachte: Nederlandse 'gewoonte' geweldpleger (29 jaar)

Verdachte is in een café en heeft een paar biertjes voor zichzelf en een vrouw besteld. Bij het afrekenen geeft hij de barvrouw 20 euro en roept dat zij op moet schieten en geen geld in de fooienpot moet doen. De barvrouw zegt tegen de verdachte dat hij rustig moet doen waarop hij haar uitscheldt voor kankerhoer en slet. De barvrouw geeft hem zijn wisselgeld terug en zegt dat hij het café moet verlaten.

Hierop breekt de verdachte met zijn hand een bierglas en loopt naar een rek met sterke drank en gooit het rek om. De barvrouw blijft vrij rustig en zegt dat hij de schade moet betalen. De verdachte raakt buiten zinnen als ze hem vertelt dat hij nu 50 euro aan schade moet betalen en gooit nog meer glazen en flessen kapot.

De verdachte wordt in een volgend café aangehouden door de politie. Hij verzet zich daarbij hevig. In de politieauto bonkt verdachte met zijn hoofd tegen het zijraam en op het politiebureau trapt hij twee keer tegen een bureau. Verdachte blijft zich verzetten en wordt door een agent in een hoofdklem genomen. Wordt door de politie "zeer recalcitrant" genoemd.

Excessief alcoholgebruik (en zelfs een zekere mate van alcoholverslaving) is overigens slechts een bijverschijnsel. Dat kan worden afgeleid uit het feit dat we bij deze groep geen échte alcoholverslaving gecombineerd met een verregaande verloedering terugvinden. Het is met andere woorden niet zo dat dit type geweldpleger als zwaar verslaafde alcoholist eindigt in de goot. Het is ook af te leiden uit het feit dat voor hetzelfde geld geweldsmisdrijven worden gepleegd als ze nuchter zijn.

Naast excessief alcoholgebruik zien we bij dit type geweldpleger ook andere riskante gewoonten. Een deel gokt regelmatig tot zeer regelmatig, en naast alcohol wordt ook fors geblowd en door een enkeling gesnoven (cocaïne). Maar ook op deze terreinen blijft het gebruik binnen zekere grenzen (qua hoeveelheid én regelmaat³²). We noemen dit een gecontroleerde verslaving.

Wat als algemeen beeld overeenind blijft, is dat we in eerste aanleg géén geweldpleger zien die langzamerhand steeds verder afglijdt.

Voorgaande constatering wordt ook onderbouwd door het profiel van dit type geweldpleger (opleiding, gezinsachtergrond, werk en dergelijke). Over het algemeen is het opleidingsni-

veau redelijk (MAVO, MEAO – techniek, LTS, MAVO, KMBO (certificaten), allerlei losse cursussen etc.) en heeft een groot deel van hen werk, of in ieder geval een bron van inkomsten.

Ook de gezinsachtergrond past in dit beeld. Een deel is opgegroeid in min of meer normale gezinnen (termen worden gehanteerd als ‘netjes en zorgzaam’) waarbij hoogstens sprake is van te weinig structuur en discipline.

Opvoedingsklimaat

- ‘wordt te veel verwend’ (rapportage Raad voor de Kinderbescherming)
- ‘zijn zus geeft hem altijd geld’ (rapportage Raad voor de Kinderbescherming)
- ‘is niet gewend zijn zin niet te krijgen’ (rapportage Reclassering)
- ‘bij gesprekken loopt hij kwaad weg, is niet gewend aan kritiek en daarmee onbehandelbaar’ (rapportage Reclassering)’
- ‘symbiotische relatie met zijn moeder (zeer verwend), géén vrienden (rapportage Leger des Heils Reclassering)’

Voor een ander deel zijn de gezinscondities wat minder gunstig (grote gezinnen ³³, af en toe wat wrijving en conflicten met (een van de) ouders, in een enkel geval criminele gezinsleden ³⁴ of gezinsleden met ‘risicoberoepen’ ³⁵ enzovoorts).

Als al deze zaken op een rijtje worden gezet, tekent zich een patroon af waarbij de ene groep op allerlei achtergrondvariabelen ‘plussen’ scoort en de andere groep ‘plussen’ regelmatig afwisselt met ‘minnen’. We hebben het dan over wat minder gunstige gezinsachtergronden, haperingen in het opvoedingsklimaat (vooral wat betreft discipline) én onregelmatig werk, dan wel inkomsten uit criminele activiteiten (dealen, prostitutie).

Hoe zit het met het criminaliteitsprofiel van deze geweldpleger?

Eigenlijk loopt er een snijlijn parallel aan voorgaande tweedeling in achtergrondvariabelen. Aan de ene kant van die snijlijn staat de ‘gewoonte’ geweldpleger zonder (verdere) criminele inslag. ³⁶ Deze bouwt eigenlijk alleen op dat terrein zijn antecedenten op. We zouden dat de ‘zuivere’ ‘gewoonte’ geweldpleger kunnen noemen.

Aan de andere kant van de snijlijn staat de ‘gewoonte’ geweldpleger mét criminele inslag. Dat is zichtbaar in een veel breder criminaliteitsprofiel. We zouden dat de ‘onzuivere’ ‘gewoonte’ geweldpleger willen noemen.

Wat beide soorten ‘gewoonte’ geweldplegers gemeen hebben, is dat de geweldpleging meestal impulsief is en niets anders is dan een uiting van frustraties of irritaties.

Omwillen van het onderscheid: het antecedentenpatroon van deze ‘gewoonte’ geweldpleger bestaat uit losstaande geweldsantecedenten en – daarnaast bij een deel van hen – óók antecedenten op vermogensgebied. Daarmee onderscheidt de ‘gewoonte’ geweldpleger zich van de verslaafde geweldpleger én de verderop ter sprake komende criminele geweldpleger waarbij we vooral vermogen mét geweld zien. Geweld heeft bij deze laatste twee typen een instrumenteel karakter. Het onderscheid met de psychisch onberekenbare geweldpleger is moeilijker te maken. Want ook bij dat type zien we losstaande geweldsantecedenten. Het verschil zit natuurlijk primair in al dan niet psychische stoornissen. Voor wat betreft de geweldsmisdrijven uit dat zich in de bewuste intentie waarmee het geweld gepleegd wordt én de rechtvaardiging achteraf (zie verderop).

Voorgaand beeld wordt ook zichtbaar in het aantal strafzaken (en veroordelingen) dat ‘gewoonte’ geweldplegers op hun naam hebben staan. Gemiddeld scoort dit type een bescheiden aantal van 21 strafzaken (en veroordelingen) in hun leven. Daarmee staan ze op de een na laagste plaats. Dat dit gemiddelde redelijk laag is, hangt samen met voornoemde tweedeling. De ‘gewoonte’ geweldpleger zonder (verdere) criminele inslag blijft gemiddeld onder de tien strafzaken (en veelal ook veroordelingen) voor uitsluitend mishandeling, mishandeling met bedreiging, vernieling en natuurlijk delicten betreffende de Wet Wapens en Munitie. De gewoontepleger mét criminele inslag scoort aanmerkelijk hoger. We zien dan aantallen strafzaken van 30 en meer. Naast voornoemde ‘zuivere geweldsdelicten’ is deze groep ook voorgeleid voor diefstal (veelal mét geweld), drugshandel en dergelijke. Een aardige indicator waarmee ‘gewoonte’ geweldplegers (mede) zijn te traceren, is wederspanning. We zien regelmatig dat óók verzet tegen politie onderdeel van de aanklacht uitmaakt. Dat past in het beeld van dit soort geweld. Men gaat door het lint en daarbij is iedereen potentieel ‘target’.³⁷

Zijn eerste strafzaak kreeg hij op zijn 16e jaar. Op 32-jarige leeftijd staan er meer dan 50 strafzaken voor gepleegde feiten. In het begin van zijn carrière lag het accent op diefstal (en heling), later zijn de strafzaken steeds vaker voor mishandeling, bedreiging en wederspanning (en een enkele keer de Wet Wapens & Munitie).

Vanaf 1996 (17-jarige leeftijd) tellen we 6 strafzaken voor (zware) mishandeling en wederspanning.

‘Gewoonte’ geweldplegers hebben op relatief jonge leeftijd al hun eerste justitiële contacten. Dat heeft alles te maken met de sociaal-emotionele ontwikkeling van dit type geweldpleger en – daarmee samenhangend – de ‘persoon van de geweldpleger’. Twee elementen keren daarbij steeds weer terug in de diverse dossiers. (1) Een opvoeding die zich kenmerkt door verwennen én daarmee samenhangend de neiging snel toe te geven aan de wensen en behoeften van dit type geweldpleger. Iemand die opgroeit in een dergelijk opvoedingsklimaat ontwikkelt een lage frustratietolerantie én is gewend zijn behoeften snel te bevredigen (is gewend zijn zin te krijgen als hij iets wil) (2). We spreken van een ‘undercontrolled’ persoonlijkheid. Dit type geweldpleger is geneigd snel en impulsief te reageren op externe prikkels én ingeval hij hierbij wordt gehinderd ‘over de rooie’ te gaan (agressief te worden).³⁸

Dat is ook exact het beeld dat steeds weer naar voren komt bij het doorlezen van dossiers van de ‘gewoonte’ geweldpleger. Ze verliezen snel hun zelfbeheersing zeker als hen iets in de weg wordt gelegd. Steeds is het een incident waarbij iemand ‘volledig uit zijn dak gaat’. Kleine irritaties groeien daarbij uit tot forse geweldsuitbarstingen. Soms nog aangemoedigd door een toevallig aanwezige vriendin.

Fragment uit een proces verbaal: SR285 (bedreiging), SR350 (vernieling), SR300 (mishandeling)
Vonnis: 240 uur werkstraf, schadevergoeding van 602 euro en 50 cent
Verdachte: Antilliaanse ‘gewoonte’ geweldpleger (32 jaar)

Dit is de verklaring van de getuige die in een vrachtwagen met gevaarlijke stoffen reed. Hij hield daarom afstand en zag het volgende gebeuren: ‘De 32-jarige verdachte en vriendin rijden in hun

auto als ze van de linkerrijbaan naar de rechterrijbaan moeten invoegen omdat de linkerbaan op-houdt. De vrachtwagenchauffeur (getuige) houdt afstand tussen hem en zijn voorgangers, en dus is er genoeg plaats voor de verdachte om zijn auto tussen de vrachtwagen van getuige G en het busje van het latere slachtoffer en zijn collega te voegen. Dat doet hij echter niet. Hij rijdt verder naar voren en wil zijn auto voor die van het slachtoffer invoegen. Dat lukt niet en de verdachte rijdt tegen de zijkant van de bus aan, die zoveel mogelijk aan de kant is gegaan. De verdachte zet bovendien zijn auto recht voor die van het latere slachtoffer die nu niet verder kan. De vrachtwagenchauffeur (getuige) staat achter de bus.

Verdachte en zijn vriendin stappen uit. Schreeuwend komt hij op de bus aflopen en slaat met zijn vuisten op de bus. Deze doet de deuren op slot en belt 112. De verdachte is terug gelopen naar zijn auto, pakt uit de achterbak een kruissleutel en slaat de zijruit kapot van de bus. Hij trekt vervolgens het portier open en schreeuwt van alles naar het slachtoffer en zijn collega. De vriendin schreeuwt net zo hard mee. Zij schreeuwt naar het slachtoffer dat hij blij mag zijn dat haar dochter niet in de auto zat want dan zou ze hem doodmaken. En dat wie aan haar dochter komt, aan haar komt. De bestuurder van het busje reageert hier volgens de vriendin wat laconiek op. De verdachte schreeuwt o.a.: "kom maar op want ik maak jullie dood". Vervolgens gooit hij de kruissleutel terug in zijn auto en gaat nu voor de vrachtwagen staan en schreeuwt: "kom dan" terwijl hij heftig met zijn armen zwaait. Kort daarop arriveert de politie.

Dat de 'gewoonte' geweldpleger óók verantwoordelijk is voor huiselijk geweld, past in dit patroon.³⁹

Fragment uit proces verbaal SR300

Verdachte: Nederlandse 'gewoonte' geweldpleger (37 jaar)

Dader heeft een nieuwe vriendin en zij hebben samen een zoon. Dit is niet de ex-vriendin die de verdachte in 1998 meerdere malen mishandelde. De relatie met de nieuwe vriendin is 7 maanden na de geboorte van zoon verbroken. In die periode is de nieuwe vriendin meerdere malen mishandeld door de verdachte met als gevolg een hersenschudding, gekneusde ribben en blauwe plekken op haar gezicht. Ze heeft geen aangifte gedaan, omdat ze dacht dat "de politie de verdachte wel zou pakken". Daarna is ze nog meerdere malen door hem lastig gevallen op straat waarbij hij haar uitschold en bedreigde.

Fragment uit een proces verbaal: vier incidenten gevoegd: SR138 (huisvredebreuk), 4 keer SR300 (mishandeling), SR 304 (mishandeling van een ambtenaar)

Vonnis: 100 uur werkstraf

Verdachte: Nederlandse 'gewoonte' geweldpleger (36 jaar)

Eerste incident: De 36-jarige verdachte dringt het huis binnen van ex-vriendin en slaat haar minstens 5 keer op haar hoofd. Als ze de politie aan het bellen is, zegt de verdachte: "ik zal je vermoorden". Bij arrestatie slaat hij een agent een lichte hersenschudding.

Tweede incident: Verdachte geeft zijn ex-vriendin een klap in haar gezicht op straat en volgt haar naar haar huis waar hij haar nog 2 keer in haar gezicht slaat.

Derde incident: Verdachte heeft zijn ex bij het instappen in een bus uit de bus getrokken aan haar haren met de woorden: "ik zei toch dat ik je zou vermoorden" en haar met gebalde vuist geslagen

Vierde incident: ex-vriendin krijgt ruzie met verdachte, die ze tegenkomt op straat, omdat ze ver-

moedt dat hij wat van haar heeft gestolen. Hij vertelt haar dat ze weg moet gaan en dat hij haar zal vermoorden. Hij pakt haar vingers en buigt deze achterover, trekt aan haar haren, duwt haar en gooit haar tegen zijn auto. Uit voorzorg heeft zij een mes bij zich dat ze verdachte laat zien. Hij pakt een trottoirtegels en zij rent weg. Verdachte stapt in zijn auto en achtervolgt haar over een grasveld met de auto. Zij vlucht de kelder van haar flat in en hoort de verdachte in haar woning inbreken en haar dochter schreeuwen. Als ze eruit komt, wordt ze weer gevolgd door verdachte. Hij wil haar kennelijk overrijden (haar verklaring). Ze vlucht haar woning in, waar verdachte haar hard op haar borsten en haar buik slaat. Ze is 4 maanden daarvoor bevallen.

Voorgaande drie voorbeelden illustreren dat de ‘gewoonte’ geweldpleger iedere willekeurige passant die hem maar een strobreed in de weg legt als slachtoffer kan uitkiezen. Maar niet alleen in het publieke domein, ook in het privé – domein is het vaak raak. De meeste incidenten rondom huiselijk geweld komen voor rekening van dit type geweldpleger. Dat daarbij ex-relaties een dubbel mikpunt vormen, is – zo kan men zeggen – bijna logisch. Hier wordt de geweldpleger bij uitstek geconfronteerd met een situatie waarin hij niet zijn zin krijgt (heeft gekregen).

Met de eerder geschetste persoonlijkheidsstructuur is het duidelijk dat dit type geweldpleger weinig tot géén aanleiding nodig heeft om te exploderen én bovendien relatief ongevoelig is voor correctie. Vooral dat laatste is verontrustend. Dit type geweldpleger heeft óf de neiging zichzelf te accepteren zoals hij is (en daar zelfs geen problemen mee te hebben), óf de neiging mogelijke schuld buiten zichzelf te leggen.⁴⁰

Deze rechtvaardigingsgronden vinden we ook terug in de diverse processen verbaal:

Rechtvaardiging achteraf

- “Zo ben ik nu eenmaal (snel geïrriteerd)”.
- “Het was wel fout, maar ik was dronken” .
- “Dat is toch terecht, want ze discrimineerde me”.

Maar nog steeds de mooiste en meest typerende reactie achteraf van de ‘gewoonte’ geweldpleger is de verwijzing naar zijn gebrekkige zelfbeheersing (en de acceptatie daarvan).

Fragment uit een proces verbaal: SR141 (openlijke geweldpleging)

“Mijn vader zegt altijd dat ik tot tien moet tellen. Ik kom meestal niet verder dan twee.”

Fragment uit een proces verbaal: SR350 (vernieling)

“Ik heb een kort lontje.”

Het gepleegde geweld van dit type geweldpleger is impulsief, weinig doelgericht en varieert in ernst. In sommige gevallen loopt het behoorlijk uit de hand, in (de meeste) andere gevallen blijft het bij verbaal geweld (iemand bedreigen naar het hoofd slingeren), wat geduw en getrek en (over en weer) de nodige klappen. Ook komt het betrekkelijk weinig voor dat er wapens in het spel zijn en als daar al sprake van is dan gaat het om toevallig voor het grijpen liggende voorwerpen. In ieder geval zien we normaliter niet dat men met wapens op zak loopt. ‘Gewoonte’ geweldplegers scoren daarom licht bovengemiddeld op disproportio-

naliteit van het geweld. Voor genoemde factoren drukken de score. Wat de score optrekt, is het 'plotselinge' karakter en de (geestelijke) intimidatie. De explosies van geweld (of dreigen met geweld) zoals we die bijvoorbeeld zagen in voornoemd verkeersincident zijn behoorlijk intimiderend voor de tegenpartij. Wat de score óók optrekt, is de herhaling waar het huiselijk geweld betreft. Diverse 'gewoonte' geweldplegers blijven hun ex – vrouw hardnekkig achtervolgen en lastig vallen. Het leidt geen twijfel dat dit het geweld disproportioneel maakt. Al met al scoort de 'gewoonte' geweldpleger met een (voorlopige) 5.4 bovengemiddeld.

Samenvattend

Samenvattend een schematisch overzicht waarbij de 'gewoonte' geweldpleger binnen de bredere groep geweldplegers wordt gesitueerd op basis van disproportionaliteit van het gebruikte geweld (met daarbij relevante indicatoren).

Type 4 De criminele geweldpleger

De criminele geweldpleger is in een drietal opzichten interessant. (1) Allereerst omdat we hier te maken hebben met de 'startende geweldpleger'. Ze staan aan het begin van een lange criminele carrière. (2) Interessant is ook dat vaak al te zien is welke richting ze waarschijnlijk op zullen gaan. En daarbij loopt de scheidslijn tamelijk helder tussen de harde kern en de meelopers. Een beperkt deel van eerstgenoemde groep ontwikkelt zich gaandeweg tot de 'professionals' (calculerend en vaak uiterst brutaal) die op den duur in het echte criminele circuit verdwijnen. Voor het overige zien we ze 'later' terug als 'gewoonte' geweldpleger mét criminele inslag (de zogenaamde 'onzuivere' 'gewoonte' geweldpleger).

De meelopers hebben een minder glorieuze carrière voor de boeg. Althans het deel dat actief blijft in de criminaliteit.⁴¹ Vaak is het de combinatie van psychische problematiek en verslavingsproblematiek die leidt tot een verder afglijden in de criminaliteit. (3)

Interessant is ten slotte ook dat de criminele geweldpleger bij uitstek opereert in groepsverband. Kunnen voorgaande typen geweldplegers worden getypeerd als ‘eenlingen’ als het gaat om het plegen van criminaliteit, hét kenmerk van dit type is het plegen van criminaliteit in groepsverband.

Op al deze drie punten wordt later nog terug gekomen. In ieder geval is hiermee onderstreept dat de criminele geweldpleger een ‘sleutelpositie’ inneemt in een effectieve aanpak van geweld.

De criminele geweldpleger kijkt ook af als het gaat om middelengebruik. Er is (nog) nauwelijks sprake van excessief middelengebruik. In een enkel geval wordt wel melding gemaakt van gebruik van soft drugs (incidenteel blowen) of alcoholgebruik (voornamelijk in een uitgaanscontext), maar het gebruik staat verder los van de geweldpleging. Zoals alcohol als katalysator werkt bij de ‘gewoonte’ geweldpleger, is sensatiezucht (‘thrill – seeking’) dat bij de criminele geweldpleger.

“Contact met anderen oppervlakkig en gericht op verkrijgen van macht en status door middel van stoer en dreigend (instrumenteel agressief) gedrag.” (Psychologisch rapport)

“Verdachte is met een aantal vrienden aan het biljarten en zich aan het vervelen (schoolvakantie) toen een van zijn vrienden op het idee kwam een oude auto die vlakbij geparkeerd stond te “slopen”. Met losgewrikte straattegel is de autoruit ingegooid.” (fragment proces verbaal)

“Verdachte heeft al vaker fietsen gestolen door ze weg te nemen uit fietsenhokken. Ook heeft hij eerder dat jaar – samen met een vriend – een meisje van haar tas beroofd. Nu gaat hij een stapje verder. Hij verveelt zich en spreekt met een aantal vrienden af mensen van een fiets te beroven. Twee mededaders verklaren dat het idee van verdachte kwam. Verdachte leent een vlindermes om iemand daarmee te kunnen bedreigen.” (fragment proces verbaal)

“Heeft achteraf verklaart misdrijf gepleegd te hebben om stoer te doen en vooral om erbij te willen horen. Gepleegd met groep oudere buurtjongens. Er is overigens geen sprake van spijt (brandschade was gering en auto zag er oud en roestig uit). Verdachte wijst zelf op baldadigheid.” (fragment proces verbaal)

Dat we te maken hebben met de startende geweldpleger is allereerst af te leiden uit de leeftijd. Praktisch alle minderjarigen geweldplegers zijn onder te brengen bij dit type. Het betekent overigens óók dat een deel van hen als strafrechtelijk minderjarige al behoorlijk wat op zijn kerfstok heeft. Ze voldoen dan al aan het criterium van drie veroordelingen voor geweld. Dat we bij uitstek onder dit type de vroege starters vinden, blijkt ook uit de leeftijd waarop ze tegen hun eerste veroordeling oplopen. Het merendeel is 15 tot 16 jaar; een enkeling is zelfs 12 en 13! Voor zover het in dossiers is vastgelegd, is het criminele gedrag al op zeer jeugdige leeftijd zichtbaar. We hebben het dan over naar verhouding ernstige criminaliteit die niet past bij de leeftijd (zogenaamd niet – leeftijdsadequaat crimineel gedrag).⁴² In dossiers wordt melding gemaakt van:

“Op basisschool verloopt het leerproces goed. Qua gedrag viel verdachte echter op. Zij pikte op school en bij vriendinnen. Op 8-jarige leeftijd was haar steelgedrag nog aanwezig.” (Rapportage Kinderbescherming)

SR 242, medeplegen van groepsverkrachting op 13-jarige leeftijd
Vonnis: 105 dagen jeugddetentie. En 40 uur cursus Seksualiteit.

SR311 (diefstal in vereniging) op 13-jarige leeftijd
Maatschappelijke classificatie: het stelen van een jas, verdachte stond op de uitkijk
Vonnis: 1 week voorwaardelijk jeugddetentie, proeftijd van 2 jaar

“De school (het VMBO waar hij vanaf is gestuurd) vindt dat de 13-jarige verdachte ernstige gedragsproblemen vertoont. Hij is vaak betrokken bij incidenten zoals het ingooien van een ruit en zelfs afpersing.” (Jeugdreclasseringsrapport)

“... werd op 12-jarige leeftijd al door leraar aangemerkt als “losgeslagen” en kwam al op 11-jarige leeftijd in aanraking met politie. Is momenteel nog geen 16 (!) maar heeft al eens 6 maanden in jeugddetentie gezeten.” (Rapportage Jeugdzorg)

De criminele geweldpleger scoort op zaken als opleiding, gezinsachtergrond (en eventueel werk) veel ‘minnen’. We zien regelmatig uithuisplaatsing, waarbij een substantieel deel van de jeugdigen wordt doorgebracht in (wisselende) kinderbeschermingstehuizen. En voor het deel dat wél in de thuissituatie is gebleven, geldt dat ze volstrekt zonder controle opereren en toezicht praktisch ontbreekt.

Zoals eerder aangegeven, opereert de criminele geweldpleger voornamelijk in groepen. Binnen dergelijke groepen is over het algemeen een rolverdeling. Aan de ene kant van de scheidslijn figureren de leiders (of aanstaande leiders), aan de andere kant de meelopers. In het profiel zijn vaak de eerste aanwijzingen te vinden voor de positie die dit type inneemt (óók als ze zich nog aan het ontwikkelen zijn). De criminele geweldpleger die kan worden getypeerd als leider binnen de groep (de harde kern) scoort aanzienlijk slechter op gezinsachtergrond (uithuisplaatsing, gebroken grote gezinnen met wisselende partners, veel op straat leven, weinig tot geen toezicht e.d.). Qua opleiding zien we dat de oorspronkelijke perspectieven nog helemaal niet zo slecht zijn, maar dat met de uiteindelijke keuze voor een criminele carrière de perspectieven op dit terrein snel verslechteren.

Interessant is te vermelden dat het vaak gedragsproblemen (vaak gerelateerd aan criminaliteit) zijn die de oorzaak zijn voor een teloorgang van de opleidingsperspectieven. Deze jongeren worden met andere woorden van school verwijderd op basis van wangedrag en niet zozeer op grond van slechte schoolprestaties. We zouden enigszins gechargeerd kunnen stellen dat deze jongeren hun intellectuele vaardigheden meer gaan inzetten voor hun criminele activiteiten. En daarin zijn ze – zoals verderop zal blijken – redelijk succesvol.

“Herhaaldelijk wordt verdachte genoemd als initiator. Dit beeld wordt bevestigd door de groepsleiding van de afdeling waar hij verblijft. Zij geven aan dat hij snel een plek in de groep heeft verworven en ondanks zijn jonge leeftijd respect van oudere groepsleden geniet en deze zelfs voor hem laat lopen.” (Rapportage Jeugdzorg)

De criminele geweldpleger die de positie van meeloper inneemt, komt over de hele linie genomen uit gezinnen met minder crimogene kenmerken. Zij scoren de ‘minnen’ vooral in de persoonlijke sfeer waarbij een goede gezinsachtergrond de schade nog enigszins kan beperken. Het zijn bijna allemaal jongeren die gemakkelijk zijn te beïnvloeden en vanuit een sociaal gebrekkig functioneren zich ook sterker afhankelijk maken van de groep. Naar verhouding vinden we onder deze groep relatief veel jongeren die kunnen worden aangeduid als zwakbegaafd. Deze kwalificatie wordt hier niet alleen bepaald door de IQ – score, maar zeker ook door de daarmee gepaard gaande sociaal – maatschappelijke handicaps. Gemakkelijk te manipuleren, gering vermogen onderscheid te maken tussen ‘goed’ en ‘kwaad’ en het niet goed kunnen overzien van risico’s zijn hier duidelijke signalen van. Deze worden bij uitstek zichtbaar in de wijze waarop ze opereren in het criminele circuit.

Een echte meeloper die zeer gemakkelijk beïnvloed wordt door zijn leeftijdgenoten ondanks een zeer aanwezige moeder. Voortdurend beter beloven, maar nooit beter doen. Gebrekkig inlevend vermogen geconstateerd. Houding is onverschillig tijdens politieverhoor. Laat weinig los en blijft alles ontkennen.” (Rapportage Jeugdzorg)

Deze scheidslijn wordt ook zichtbaar in het criminaliteitsprofiel van de criminele geweldpleger en dan meer in het bijzonder de modus operandi.

De criminele geweldpleger – en dan vooral de jongeren die we kunnen rekenen tot de harde kern – is bij uitstek calculerend. Dat komt tot uiting in de wijze waarop ze misdrijven plegen en de reactie als ze worden gepakt. Voor wat dat laatste betreft, geldt dat ze altijd rekening houden met het risico om af en toe te worden gepakt (wat wordt geaccepteerd als ‘bedrijfsrisico’). Uitgangspunt is in ieder geval dat in dergelijke gevallen de schade zoveel mogelijk wordt beperkt. Het calculerende karakter van de criminele geweldpleger wordt hierbij vaak haarscherp zichtbaar.

Fragment uit een proces verbaal: drie strafbare feiten: SR310 (diefstal), SR311 (diefstal dmv valse sleutels), SR310 (diefstal)

Verdachte: Nederlandse criminele geweldpleger (17-jarig meisje)

Maatschappelijke omschrijving: steelt tas uit disco, steelt sleutels en portemonnee van de moeder van haar beste vriendin uit woning, pint geld met giropassen en pincode uit die portemonnee, steelt mobiele telefoon.

Vonnis: 65 dagen jeugddetentie

Verdachte heeft haar vriendin al twee maanden daarvoor bestolen, maar die besluit haar nog een kans te geven.

Op de bewuste avond zijn ze – zoals elk weekend – in een disco als haar vriendin vraagt haar tas vast te houden, omdat ze wil dansen. Verdachte doet dat, pakt de sleutels uit de tas, en geeft later de tas weer terug aan haar vriendin, maar houdt de sleutels bij zich. Na een tijdje zegt ze tegen haar vriendin dat ze even naar huis gaat om geld te halen. Ze gaat echt naar het huis van haar vriendin en haar ouders. Ze pakt daar de portemonnee van de moeder van de vriendin. Het geld laat ze zitten, maar ze neemt de pinpassen van de moeder en van de vriendin mee en gaat daarmee pinnen. Ze weet de code van de pas van haar vriendin, maar ook van diens moeder omdat ze de code een tijd eerder op een briefje in een kast heeft zien staan.

Uiteindelijk pint ze twee keer € 50 van de rekening van haar vriendin en één keer € 250 en nog een keer € 400 van de rekening van diens moeder. In het totaal pint ze voor € 750. Vervolgens gaat ze weer terug naar de woning en legt de portemonnee weer terug. Terug in de disco doet ze de sleutels weer terug in de tas van haar vriendin. In het totaal is ze een half uur weggeweest. Het valt de vriendin op dat de verdachte meer geld dan normaal te besteden heeft.

In deze zaak beperkt haar crimineel gedrag zich tot diefstal, maar eerder in datzelfde jaar is ze nog twee keer opgepakt voor openlijke geweldpleging en straatroof. Ze gebruikt daarbij zeer excessief geweld (sterk intimiderend). In een naar aanleiding van deze laatste zaak (diefstallen) handgeschreven brief aan de Officier van Justitie probeert ze de schade te beperken:

... "ik moet u wel mededelen, nadat ik vorige keer had vastgezet dat ik nooit meer heb gevochten en dat vind ik voor mezelf wel weer een pluspunt, toch?"

Dergelijke toegevoegde persoonlijke stukken zijn overigens geen uitzondering. In meerdere dossiers van criminele geweldplegers worden dergelijke pleidooien aangetroffen. Een ander voorbeeld:

Voor de rechtszitting heeft verdachte een brief geschreven, een pleidooi ter voorkoming van de PIJ-maatregel (plaatsing in jeugdinrichting, tbs jongeren). Hij ontkent de geweldpleging. Daarbij beroept hij zich op feit zelf slachtoffer geweest te zijn en daarom zoiets nooit te doen, zelfs te durven. "ik gun het niemand zo in elkaar geslagen te worden net als het slachtoffer. En ik zal nooit van mijn leven iemand zoveel pijn doen. Ik zal het niet eens durven en ik heb het ook niet gedaan".

Wat standaard geldt voor de criminele geweldpleger is dat waar dat enigszins mogelijk is de schuld iemand anders in de schoenen wordt geschoven. Dat uit zich op twee manieren. Allereerst door achteraf het eigen aandeel te verkleinen ten koste van de ander.

Fragment uit een proces verbaal: SR310 (diefstal) en SR416 (heling)

Verdachte: Marokkaanse criminele geweldpleger (19 jaar)

Maatschappelijke omschrijving: heeft een gestolen tas in zijn bezit (steelt samen met mededader een tas)

Vonnis: vrijspraak diefstal, 2 maanden jeugddetentie heling

Een 79-jarige Nederlandse man is bezig zijn voordeur te openen als iemand zijn polstasje uit zijn handen trekt. Als hij omkijkt, ziet hij twee jongens wegrekken. Hij verklaart de jongens niet te kunnen herkennen.

Een agent zit in burgerkleding in de metro als hij twee jongens een tasje ziet bekijken. Ze bekijken onder andere een rijbewijs met een foto van een oude man. De jongens hebben door dat de agent naar hen zit te kijken. Op een metrostation stappen ze uit en als de agent zich aan hen kenbaar maakt, sprint een van de jongens weg.

De agent spreekt de andere (verdachte) aan. Deze heeft het polstasje bij zich. Hij verklaart dat hij in de metro zat toen een vriend vroeg of hij een tasje wilde vasthouden, en dat hij niet wist dat het een gestolen tasje was. Verdachte weet niet hoe zijn vriend's achternaam is of waar hij woont. (Verdachte wordt alleen veroordeeld voor heling, niet voor diefstal)

Daarnaast schuiven deze geweldplegers vaak anderen op de voorgrond bij het plegen van misdrijven. Ze spelen met andere woorden op de achtergrond de leidende rol en laten andere de grote risico's lopen (óók in termen van strafwaardig gedrag). En in deze context komen de meelopers in beeld. Zien we bij de harde kern een realistische risico-inschatting én – achteraf – een realistische beperking van de schade; de meelopers ontberen beide aspecten. Ze plegen aanmerkelijk impulsiever hun misdrijven en worden vaak direct (op heterdaad) gepakt. Vervolgens zien we meestal dat ze vlotweg alles bekennen of – en ook dat is typerend – alles, maar dan ook alles ontkennen. Zelfs als de bewijzen overweldigend zijn.

De criminele geweldpleger staat nog aan het begin van zijn carrière. Met een gemiddelde van 18 antecedenten is hij duidelijk hekkensluiter. Wél is typerend dat het vooral antecedenten voor geweld en/of vermogen met geweld betreft. En dan met het accent op vermogen met geweld. In kleine groepjes worden mensen – vaak onder bedreiging met geweld – beroofd. Het fenomeen 'straatroof' komt voor een substantieel deel voor rekening van dit type geweldpleger. Daarnaast is echter ook kenmerkend voor dit type geweldpleger de min of meer willekeurige geweldsincidenten waarbij het enkel en alleen om de kick gaat. Heeft de geweldpleging in de eerste context een instrumenteel karakter; in deze context is het meer expressief of zelfs 'recreatief' van aard (voor het vermaak!).

Fragment uit een proces verbaal: SR141 (2 keer)

Verdachte: Antilliaanse criminele geweldpleger (19 jaar)

Vonnis: gevangenisstraf van zeven maanden waarvan drie voorwaardelijk met proeftijd van twee jaar.

Verdachte (meeloper) loopt met vier vrienden op straat als een vijfde vriend van hem op de scooter komt aanrijden. Hij overrijdt daarbij bijna een 38-jarige Nederlandse man die daar loopt met zijn zoon. Deze slaat uit woede de scooterrijder in zijn gezicht. Vervolgens begint de groep met z'n allen op het slachtoffer in te slaan. Hij weet te ontkomen, maar keert even later terug met versterking (twee buurmannen). Ook heeft hij een honkbalknuppel bij zich. Ze komen tegenover de groep van vijf te staan. Verdachte en nog een vriend beginnen met stenen en bierflesjes te gooien en weten in de vechtpartij de knuppel te bemachtigen. Een van de slachtoffers wordt meerdere malen geschopt en er wordt flink geslagen. Daarna lijkt de vechtpartij afgelopen, maar de 38-jarige man wordt voor zijn huisdeur voor de tweede keer belaagd. De groep is hem gevolgd en een van hen gooit een kei naar hem. Vervolgens slaan ze hem met de knuppel en schoppen en slaan er fors op los. Verdachte doet mee, maar beweert gestopt te zijn toen het te erg werd. Uiteindelijk weet het slachtoffer te ontkomen en merkt thuis dat hij meerdere malen met een mes is gestoken.

(Uit getuigenverhoren blijkt dat niet verdachte maar waarschijnlijk een mededader heeft gestoken. Meerdere getuigen bevestigen dat ze iemand anders dan verdachte met een bebloed mes zien lopen)

Het gezamenlijke voorkomen van beide geweldsvormen is – zo lijkt het – van invloed op de ernst van het gepleegde geweld. Het komt regelmatig voor dat bij een straatroof meer geweld wordt gebruikt dan noodzakelijk. Waarschijnlijk wordt dit mede in de hand gewerkt doordat dit type geweldpleger in groepen opereert.

Rond 0.30 uur loopt een 47-jarige man vanaf het partycentrum richting auto wanneer drie jongens hem tegemoet komen lopen (waaronder verdachte). Hij verklaart door hen met een steen en met

hun handen op z'n hoofd geslagen te zijn. "Volgens mij was het een stuk van een trottoirtegelt. Ik werd ook door hen naar de grond geduwd. Ik kon niet tegen drie jongens op. Ik weet ook niet of er iemand heeft gezien wat er gebeurde. Toen ik op de grond lag kreeg ik nog een schop tegen mijn benen." Door de drie jongens werd de kleding doorzocht en zijn portemonnee, een sleutelbos, zijn GSM en zijn horloge gepakt. Hierna zijn de jongens weggerend. Hierna verscheen de ambulance.

Uit onderzoek blijkt dat de verdachte met de gestolen GSM naar zijn vriendin gebeld heeft. Hij ontkent echter iets te maken hebben gehad met de geweldpleging. Hij zou pas gearriveerd zijn na het voorval en de GSM in een plas bloed hebben gevonden.

Verdachte heeft eigen bloed en bloed van slachtoffer op zijn kleren. Conclusie van DNA onderzoek, is dat bloedsporen eerder een direct gevolg zijn van het participeren van verdachte in het misdrijf, dan van het oppakken van mobiel uit plas bloed.

(uit latere verklaringen blijkt dat verdachte is opgefokt omdat zijn vriendin de relatie die avond heeft verbroken. De beroving is weliswaar grotendeels gepland, maar vanwege deze omstandigheden veel agressiever en gewelddadiger uitgevoerd).

Een ander opvallend kenmerk van de criminele geweldpleger is het gebruik van wapens. Verhoudingsgewijs is er bij dit type vaker een wapen in het spel (en dan wapens die doelbewust zijn meegenomen). Dat kan variëren van messen (frequent) tot slagwapens en (nep-) vuurwapens. In de meeste gevallen dient het om een bedreiging kracht bij te zetten (het sneller en soepeler afwickelen van een straatroof). Ingeval van geweldsmisdrijven zonder oogmerk van beroving (vechtpartijen) zoals openlijke geweldpleging zien we daarnaast ook nog wel gebruik van toevallige voorwerpen als wapens (zie voorgaand voorbeelden van trottoirtegels, stenen of bierflesjes).

Toch is over de hele linie geen sprake van disproportioneel geweld. Het basispatroon is dat het geweld allereerst gericht en gedoseerd wordt ingezet in samenhang met een beroving. In een enkel geval loopt het uit de hand. Vaak zien we dat dit de meelopers zijn die onder invloed van externe omstandigheden 'door het lint gaan' (opgehitst door derden, persoonlijke frustraties en 'last but not least' uit onbenulligheid). Als geweld een meer recreatief karakter heeft, speelt het zich vaak af tussen groepen onderling. En hoewel dat flink uit de hand kan lopen, is er toch sprake van een zekere mate van gelijkwaardigheid in de confrontatie. Men is aan elkaar gewaagd.

Al met al levert dit de criminele geweldpleger een bescheiden score van 4.8 op.

Samenvattend

Samenvattend een schematisch overzicht waarbij de criminele geweldplegers binnen de bredere groep geweldplegers wordt gesitueerd op basis van disproportionaliteit van het gebruikte geweld (met daarop volgend een overzicht van de mogelijk relevante indicatoren).

Noten

1. We verwijzen hiervoor naar het bijlagenboekje (extra 2: een analysemodel). Te verkrijgen via: info@beke.nl
2. Als de spreiding in leeftijd loopt van 18 t/m 50 worden drie leeftijdssegmenten onderscheiden: 18 t/m 28, 29 t/m 39 en 40 t/m 51. Als de spreiding loopt van 35 tot 55: 35 t/m 41, 42 t/m 48 en 49 t/m 55. Voor veelplegers jonger dan 18 jaar geldt een andere regel. Zij worden standaard in de selectie opgenomen.
3. Met beperkte preferentie voor minderjarige geweldplegers.
4. Daartussen zitten óók geweldplegers met een IQ tussen de 50 en 70 (wat wordt getypeerd als lichtelijk verstandelijk gehandicapt).
5. Hiermee wordt aangesloten bij de vigerende opvatting dat de term 'zwakbegaafd' niet uitsluitend bepaald wordt door de uitslag van een IQ – test, maar ook door de daar als gevolg van ontstane sociale handicaps. Beperkte capaciteit om risico's in te schatten of onvoldoende inzicht in kwalificaties als 'goed' en 'fout' (en daarmee samenhangend een verhoogde kans op betrokkenheid in criminaliteit) zijn voorbeelden van dergelijke sociale handicaps (Doreleijers, 1995).
6. We komen ze een enkele maal tegen onder type 2 (de psychisch onberekenbare geweldpleger), maar vooral onder type 3 (de 'gewoonte' geweldpleger) en type 4 (de criminele geweldpleger).
7. Op 28-jarige leeftijd overleden aan een overdosis (waarschijnlijk zelfmoord).
8. Gemiddeld zijn deze verslaafde geweldplegers 36 keer voorgeleid. Daarmee staan ze bovenaan in vergelijking met de andere typen geweldplegers.
9. Waarbij in ongeveer de helft van de strafzaken meerdere zaken worden gevoegd (hij staat dan terecht voor meerdere gepleegde strafbare feiten).

10. Wat verklaart waarom er in 1999 géén strafzaken zijn genoteerd (en antecedenten zijn opgebouwd).
11. Overigens is er sprake van een zekere overloop tussen beide typen. In die gevallen is niet duidelijk wat er eerst is: de verslaving of de psychische problematiek.
12. De aanknopingspunten voor een aanpak liggen dan ook primair in de behandeling van de verslaving.
13. Op zijn 29-ste naar Nederland gekomen.
14. Om zich een goed beeld te vormen van dat type geweldpleger verwijzen we naar de gedetailleerde beschrijving van dit type verderop.
15. Zie de latere invulling van de PGA – trajecten.
16. Eén tegen één, een groep tegen een individu, groep tegen groep enz.
17. Waarbij onderscheid wordt gemaakt naar gebruik van toevallige wapens (categorie IV wapens) (d.w.z. toevallig voorhanden zijnde voorwerpen als wapen) én echte wapens (categorieën I t/m III) die veelal doelbewust zijn meegenomen.
18. De krachtsverhouding blijkt onder andere uit de persoonskenmerken (geslacht leeftijd), maar ook uit het precieze verloop van de geweldincidenten (hoe weerbaar is het slachtoffer). Als een vrouw of kind wordt bedreigd of mishandeld, wordt dat anders beoordeeld dan wanneer een volwassen man wordt bedreigd of mishandeld.
19. In dit laatste geval gaat het om de opbouw van geweld. Als iemand zonder echte aanleiding direct grof geweld gebruikt, is dat disproportioneel dan wanneer er een echte aanleiding is die langzaam maar zeker escaleert. Een opbouw waarbij er eerst over en weer wordt gescholden en bedreigd. Vervolgens gaat dat over in wat duw- en trekwerk om ten slotte uit te monden in wat klappen over en weer.
20. De processen verbaal van iedere geweldpleger worden door drie onderzoekers beoordeeld op disproportionaliteit. Dat gebeurt met een rapportcijfer van 1 (= totaal niet disproportioneel) t/m 10 (= uiterst disproportioneel). Deze beoordelingen van de verschillende onderzoekers worden daarbij gemiddeld.
21. Waarmee tevens de overgang naar het tweede type (de psychisch onberekenbare geweldpleger) wordt ingeluid.
22. Op zijn 32-ste naar Nederland gekomen.
23. Bedreigt in het bijzijn van andere familieleden zijn moeder met een mes.
24. Geboren in Nederland.
25. De aanknopingspunten voor een aanpak liggen dan ook primair in de behandeling van de verslaving.
26. Op zijn 16^e als Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker (AMA) naar Nederland gekomen.
27. Sinds z'n 20-ste in Nederland.
28. En worden daarmee vaak mikpunt van bedreigingen door hun eigen kinderen.
29. We hebben hier al eerder op gewezen.
30. In Nederland geboren.
31. Dit type geweldpleger is impulsief en gericht op directe bevrediging van zijn behoeften. In dat patroon past ook excessief alcoholgebruik, maar ook regelmatig blowen en gokken.
32. Alleen in de weekends.
33. Met meer dan 10 tot zelfs 15 kinderen.
34. Veelal óók op het terrein van geweld.
35. Familieleden die werkzaam zijn als portier, eigenaar coffeeshop, souteneur e.d.

36. Met enig eufemisme wordt hierbij de geweldpleging als criminele handeling gescheiden van overige criminele handelingen.
37. Op dit thema zien we dat de 'gewoonte' geweldpleger en de psychisch onberekenbare geweldpleger overeen komen.
38. Daar tegenover staat de geweldpleger die zich juist kenmerkt door overbeheerst gedrag (een overcontrolled persoonlijkheid). Dit type is emotioneel geremd en heeft moeite op een normale wijze zijn irritaties en frustraties te uiten. Op normale wijze is een gezonde dosis agressie waarmee iemand in staat is zichzelf in de samenleving te handhaven (in dat kader spreken we ook wel van zelfhandhavingagressie). Het geweldspatroon bij dit type dader is veelal dat na langdurige spanning en frustraties een geweldsexplosie volgt. Kenmerkend voor dit type geweldpleger is dat hij gevoelig is (voor correctie), 'de bekende druppel die de emmer doet overlopen' aanleiding is voor een geweldsexplosie én hij achteraf spijt heeft van zijn gedrag. Overigens zien we wel dat ze tegelijkertijd begrip vragen voor de omstandigheden die hen uiteindelijk zo ver gedreven hebben. (Megargee, 1982 en Beke, De Haan & Terlouw, 2001).
39. Huiselijk geweld is daarmee ook een goede indicator om dit type geweldpleger te traceren.
40. Dergelijke personen hebben een zogenaamde 'externe locus of control'. Dat wil zeggen dat ze niet aanspreekbaar zijn op hun daden. Er is altijd wel een externe oorzaak aan te wijzen waardoor het zo is gekomen.
41. Een beperkte groep lijkt met de nodige correctie weer 'op het juiste pad' te geraken.
42. Als een tienjarige snoep pikt uit een winkel, is dat meer passend bij de leeftijd dan wanneer hij Nikes (sportschoenen) pikt om te verhandelen.

3. Naar een persoongerichte aanpak voor geweldplegers

Vernieuwend

Rotterdam loopt met de aanpak van een specifieke groep veelplegers (de top van de geweldplegers) vooruit op een ontwikkeling die de komende drie tot vier jaar ook in andere regio's gestalte gaat krijgen. In tweeërlei opzicht is het vernieuwend.

Door de focus – naast de reguliere veelplegersaanpak – nu ook te richten op een specifieke groep veelplegers 'geweld' wordt de effectiviteit van de veelplegersaanpak aanmerkelijk verbeterd.

Dat komt voornamelijk doordat bij de reguliere veelplegersaanpak prioriteit wordt gegeven aan veelplegers op basis van het aantal delicten en niet op basis van de ernst van de delicten. Eén van de consequenties daarvan is – zo blijkt uit dit onderzoek – dat een substantieel deel van de veelplegers 'geweld' buiten beeld blijft. Als dat wordt afgewogen tegen de maatschappelijke impact die geweld op straat of huiselijk geweld hebben, is het duidelijk dat hier winst te behalen valt.

In het verlengde daarvan wordt ook vastgehouden aan de noodzaak van een aanpak op maat (de zogenaamde persoongerichte aanpak). Deze succesvolle werkwijze bij de traditionele veelpleger wordt gecontinueerd bij de veelpleger 'geweld'. Om dat te realiseren, heeft het Programmabureau Veilig opdracht gegeven tot dit grootschalige dossieronderzoek. Eén van de resultaten daarvan is de beschrijving van enkele herkenbare typen geweldplegers op basis van persoonskenmerken (achtergronden), criminele werkwijze en aard van het delictgedrag. De verschillende typen worden tevens gerangschikt naar ernst van het gepleegde geweld (ernstindicatie). Deze typen bieden voldoende aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een persoongerichte aanpak (PGA). De globale contouren daarvan worden hieronder geschetst.

Twee algemene uitgangspunten

Twee uitgangspunten worden gehanteerd bij een persoongerichte aanpak van deze geweldplegers.¹

Permanent toezicht is een eerste uitgangspunt

In de loop der jaren zijn deze geweldplegers meerdere keren veroordeeld tot een taakstraf of (on)voorwaardelijke gevangenisstraf al dan niet met een proeftijd. Bijna zonder uitzondering zijn deze geweldplegers bekend bij een reeks van instanties (Jeugdzorg, Reclassering, Raad voor de Kinderbescherming, verslavingsklinieken etc.). Over een zeer groot deel is in de loop der tijd tal van rapporten geschreven. Daarnaast is een deel óók al in aanraking gekomen met behandelingstrajecten. Kenmerkend voor al deze contacten is dat ze na verloop van tijd zijn afgerond (of voortijdig zijn afgebroken). En dat vervolgens de betreffende geweldpleger uit beeld verdwijnt tot een volgend strafbaar feit. Of dan wederom betreffende instanties in beeld komen, is nog maar zeer de vraag.²

Eerste uitgangspunt bij de voorgestelde aanpak is dat een geweldpleger op de PGA lijst 'geweld' niet meer uit het oog wordt verloren. Om dat te realiseren, wordt een maatschappelijk toezichtstraject ontwikkeld (zie verderop). Daarin committeren meerdere instanties zich aan het 'in de teugels houden' van de betreffende geweldpleger over een periode van meerdere

jaren. Essentieel is dat daarbij óók gezocht wordt naar interventiemogelijkheden buiten de strafrechtelijke context. We komen daar later op terug.

Aansluiting bij bestaand aanbod in Rotterdam is een tweede uitgangspunt

Dat geldt in de eerste plaats voor de geweldpleger met verslavingsproblematiek. Een beperkt deel van hen kan worden opgevangen binnen al ontwikkelde PGA – trajecten voor verslaafden. Vooropgesteld dat ze aan de criteria voldoen en niet door de Task Force als te gewelddadig zijn beoordeeld. Maar ook breder kan aangesloten worden bij lokale initiatieven en voorzieningen. Het traject rondom huiselijk geweld is bijvoorbeeld uiterst geschikt voor een deel van deze geweldplegers; de reguliere reclasseringstrajecten rondom agressieregulering of sociale vaardigheidstraining zijn direct toepasbaar; de Rotterdamse Individuele trajectbegeleiding (ITB – traject) voor zogenaamde harde kern – jongeren is één-op-één geschikt voor een deel van deze populatie³ en ook het in beeld brengen van alle problematische jeugdgroepen door wijkteams van de politie Rotterdam – Rijnmond in diverse deelgemeenten⁴ biedt goed zicht op een deel van de (criminele) geweldplegers die veelal in groepsverband opereren.

De PGA geweldplegers: een inhoudelijke beschrijving

Op basis van het uitgevoerde dossieronderzoek kunnen de contouren worden geschetst van een aanpak van de Rotterdamse veelplegers ‘geweld’. Dat bestaat uit vijf onderdelen, die we kort zullen bespreken.

Eerste onderdeel: Formeren kernbestand veelpleger ‘geweld’

Er wordt een PGA – lijst geweldplegers gemaakt (met een kernbestand van 500 geweldplegers). We noemen dat het kernbestand veelplegers ‘geweld’. Uiteindelijk moet van deze 500 geweldplegers een compleet geweldsdossier worden aangelegd (zie tweede onderdeel).

Selectiecriteria

Hoe komt iemand op de PGA-lijst geweldplegers? De eerste selectie is dat iemand ‘minimaal drie geweldsvonnissen’ moet hebben.⁵ Op basis van dit onderzoek worden ter aanscherping vier mogelijke aanvullende selectiecriteria genoemd (zie pagina 25/26). Besloten moet worden welke daarvan men wil hanteren. Het voorstel is alle minderjarige geweldplegers en geweldplegers behorend tot de harde kern te prioriteren. Daarnaast hebben veelplegers ‘geweld’ (meer dan 10 antecedenten) en een deel van de meerplegers geweld (tussen de 6 of tien antecedenten) prioriteit. In het totaal levert dit een groep van bijna 500 geweldplegers die worden geormerkt als veelpleger ‘geweld’ (het kernbestand). Men kan overigens ook kiezen voor een strengere selectie.⁶

Tweede onderdeel: Aanmaak van ‘overzichtsdossiers’ (biografieën)

Aan de hand van een van tevoren op te stellen ‘format’ wordt een overzichtsdossier gemaakt waarin beknopt en actueel de criminele carrière evenals de achtergronden van de geweldpleger in beeld worden gebracht. Daarbij wordt standaard bij het Centraal Justitieel Documentatiecentrum alle justitiële documentatie opgevraagd en verwerkt in het dossier. Hiervoor moet een eenvoudig en geschikt ‘format’ worden ontwikkeld (o.a. op basis van dit onderzoek). Het gaat achtereenvolgens om het in beeld brengen van de achtergronden van de geweldpleger, mogelijke psychische problematiek, het criminaliteitspatroon (en eventuele

zorgelijke ontwikkelingen daarbinnen), soort misdrijven, de mate waarin geweld wordt gebruikt (én de ernst), etc. De dossieropbouw wordt – voor zover mogelijk – analoog gedaan aan de PGA 700. Apart wordt aandacht besteed aan de consistentie in sanctieopbouw in de veroordelingen in de voorafgaande jaren én de succes – en faalmomenten waar het gaat om aanvullende voorwaarden in de sfeer van behandeling en zorg. Welke begeleiding, zorg en behandeling heeft met andere woorden in het verleden plaatsgevonden en hoe is deze verlopen? De winst zit hier allereerst in de systematiek. Van iedere geweldpleger krijgt men steeds alle relevante gegevens op een rij. De winst zit hem ook in de toegankelijkheid. De uitgebreide rapportages worden als bijlagen toegevoegd en in het overzichtsdossier staan de belangrijkste gegevens (op standaard manier verwoord) overzichtelijk samengevat. Over het exacte format moet onder auspiciën van het Openbaar Ministerie overleg worden gevoerd met direct betrokkenen.

Het overzichtsdossier wordt uiteindelijk gemaakt aan de hand van de volledige justitiële dossiers van de betreffende geweldpleger. Zo nodig wordt dat aangevuld met extra informatie van Forensische Justitiële Psychiatrische Dienst, Reclassering, verslavingszorg, Raad voor de Kinderbescherming of jeugdzorg. In een aantal gevallen zal dan blijken dat er op onderdelen informatie ontbreekt. Deze kan worden opgevraagd in het casusoverleg met diverse partners, of verkregen worden bij de eerste de beste gelegenheid dat de geweldpleger weer wordt voorgeleid.

Op basis van dit nieuw op te bouwen overzichtsdossier ‘geweld’ kan vervolgens worden vastgesteld met welk type geweldpleger men te maken heeft en daarop aansluitend het PGA-traject worden bepaald.

Gefaseerde opbouw

Het is uiteindelijk de bedoeling dat van alle 500 geweldplegers zogenaamde ‘overzichtsdossiers’ of ‘gewelddossiers’ worden aangemaakt. Maar het aanmaken van dergelijke overzichtsdossiers voor al deze 500 geweldplegers is vanzelfsprekend te veel werk om in één keer te doen. Daarom is het voorstel dergelijke gewelddossiers gefaseerd op te bouwen. Zo kan bijvoorbeeld het eerste jaar de lat gelegd worden bij 75 geweldplegers uit de top 500. In 2006 wordt dan van die 75 geweldplegers een compleet gewelddossier aangelegd.

Maar wat te doen als een andere geweldpleger (dus niet de 75 waarvan een gewelddossier is gemaakt) uit de top 500 in dat jaar wordt gepakt voor een strafbaar feit? We stellen dan een versnelde procedure voor. Standaard wordt steeds gecontroleerd of een geweldpleger van de lijst van 500 opduikt in het justitiële circuit. Behoort hij tot de 75 geweldplegers waarvan al een overzichtsdossier is opgebouwd, is er geen probleem.

Is dat niet het geval dan wordt alsnog van hem een overzichtsdossier gemaakt. Eind 2006 zijn er – zo is de verwachting – dan ook meer dan 75 overzichtsdossiers ‘geweld’ én de daarbij geschikte PGA – trajecten ingevuld.

Derde onderdeel: Classificeren geweldplegers (indicatorenlijst)

Vast onderdeel van ieder overzichtsdossier is de classificering van de geweldpleger. Hebben we te maken met een criminele geweldpleger of een ‘gewoonte’ geweldpleger? Is er sprake van ernstige psychische problematiek en in hoeverre is er ook sprake van ernstige verslaving? Voor dat doel moet een indicatorenlijst worden gemaakt. Aan de hand van een reeks indicatoren kan vervolgens het type geweldpleger worden vastgesteld.

De uiteindelijke aanpak kent twee trajecten: het strafrechtelijke toezichttraject en het maatschappelijke toezichttraject. Beide trajecten worden kort getypeerd.

Vierde onderdeel: Uitwerking strafrechtelijk toezichttraject

Sinds enige tijd functioneert een PGA – bureau bij het Openbaar Ministerie. Het spreekt vanzelf dat dit bureau belast wordt met de strafzaken van deze geweldplegers.⁷ We hebben te maken met een groep hardnekkige recidivisten waar consequent en streng straffen zonder meer op zijn plaats is. Essentieel daarbij is dat de 500 geweldplegers uit het kernbestand (de top 500) in principe op een ‘special treatment’ kunnen rekenen (vergelijkbaar met de PGA – 700 van veelplegers).

Kern van deze werkwijze is dat er van een zaaksgerichte aanpak (waarbij het specifieke strafbare feit wordt beoordeeld op al dan niet voorgeliden) wordt verbreed naar een persoonsgerichte aanpak. Daarbij spelen de ‘overzichts dossiers’ een centrale rol. Op overzichtelijke wijze wordt hierin het bredere kader geschetst waarin deze geweldpleger én het op dat moment voor handen liggende strafbare feit moeten worden beoordeeld. Dat betekent concreet dat de strafwaardigheid van een betrekkelijk licht delict als bijvoorbeeld winkeldiefstal met bedreiging of eenvoudige mishandeling beoordeeld wordt tegen deze achtergrond.⁸ Meerdere zaken worden hiermee nagestreefd.

- Allereerst dat geweldplegers van de PGA – lijst minder dan voorheen de mogelijkheden hebben ‘weg te komen’ met lichtere straffen. Dat gebeurt door meer het accent te leggen op het structurele karakter van de geweldpleging over de jaren heen (= recidive), maar óók door het expliciet laten meewegen van de geweldsindicatie (= de ernst en aard van het gepleegde geweld). Dit wordt een totaalbeoordeling op basis van diverse vaste criteria. Zwaardere straffen én een meer consistente opbouw daarin over de jaren zullen afschrikwekkend werken voor de meer calculerende geweldplegers (in het bijzonder de ‘gewoonte’ geweldpleger en de criminele geweldpleger).
- Daarnaast kan het strafrechtelijke traject de weg vrijmaken voor een substantieel deel van het maatschappelijke toezichttraject (en dan vooral de dwangvariant). Gekoppeld aan de voorwaardelijke schorsing uit preventieve hechtenis of bijzondere voorwaarde bij vonnis kunnen geweldplegers verplicht worden deel te nemen aan onderdelen van het maatschappelijke toezichttraject (cursussen, werk- & scholingstrajecten, taakstraffen e.d.). Ook kunnen op deze manier extra mogelijkheden worden gecreëerd tot strikt toezicht en controle. Het gaat dan om elektronisch toezicht (aan de voordeur, of als detentiefasering) en tbs (ter beschikking stelling).

Vijfde onderdeel: Uitwerking maatschappelijk toezichttraject

Tweede pijler van een PGA–geweldplegers bestaat uit het ontwikkelen (en het uitvoeren) van een maatschappelijk toezichttraject. Een dergelijk traject is een combinatie van (1) maatschappelijke dienstverlening, persoonlijke begeleiding en hulpverlening (therapie) over een langere periode én (2) daaraan gekoppeld toezicht en controle (intramuraal of extramuraal⁹ en / of ambulant). Elektronisch toezicht bijvoorbeeld is een vorm van extramuraal toezicht waar bij veelplegers ‘geweld’ veel vaker gebruik van zou moeten worden gemaakt.

Vernieuwend aan het maatschappelijke toezichttraject is dat er géén sprake is van enige vrijblijvendheid in de behandeling én – in lijn daarmee – de geweldplegers onder toezicht worden gehouden (onder curatele worden gesteld). Vernieuwend is ook dat een maatschappelijk toezichttraject voor deze 500 geweldplegers zich uitstrekt over meerdere jaren.

We onderscheiden daarbij twee varianten: de dwang – en drangvariant.

Bij de dwangvariant is het maatschappelijke toezichttraject onderdeel van voornoemd strafrechtelijk traject. In dat geval fungeert de reclassering als toezichthouder. Als periode moet hierbij in principe de gestelde termijn van 2 jaar worden gehanteerd met nadrukkelijk de mogelijkheid tot verlenging naar de maximaal toegestane 3 jaar.

Daarnaast (en daarop aansluitend) volgt een drangvariant. Afhankelijk van het accent dat is gelegd in het maatschappelijke toezichttraject (en het type geweldpleger) fungeert de buurtagent of bijvoorbeeld een gemeentelijke dienst, of – ingeval van een psychiatrische achtergrond – de zorgmanager als ‘toezichthouder’.

In deze variant wordt op gezette tijden contact gezocht met de betreffende geweldpleger.

Dat kan door middel van een kort huisbezoek, door op straat de betreffende jongere aan te spreken (buurtagent), door periodiek iemand op gesprek te vragen bij de Sociale Dienst of andersoortige gemeentelijke instelling (bijvoorbeeld in het kader van een werk & scholingstraject, schuldsanering e.d.), of het kan door de zorgmanager die zich vooral bezighoudt met het in het oog houden van de psychisch onberekenbare geweldpleger. De frequentie van dergelijke contacten is lager (één keer per twee à drie maanden) en wordt officieel geregistreerd (om te voorkomen dat het vrijblijvend wordt). Het gaat er om dat voor de geweldpleger zichtbaar blijft dat hij onder toezicht staat; dat er op hem wordt gelet.

De drangvariant in de meest minimale uitvoering beperkt zich tot deze periodieke controle (volgens het principe “We’re watching you”). Dat geldt ingeval de geweldpleger op geen enkele wijze openstaat voor andere adviezen en begeleiding. De strategie in dat geval is die persoon zo snel mogelijk weer ‘achterover te trekken’ zoals dat in politietermen heet. Bij ieder strafbaar feit direct en hard ingrijpen. Vooral de calculerende criminele geweldpleger, maar zeker óók de ‘gewoonte’ geweldpleger zal in dit afwegingsproces direct of op den duur eieren voor zijn geld kiezen. Het doel is uiteindelijk dat óók in de drangvariant naast de periodieke controle op belangrijke punten sturing en begeleiding wordt gegeven aan de veelpleger ‘geweld’. In dat kader dienen overigens afspraken gemaakt te worden met maatschappelijke organisaties (gemeentelijke instellingen, jeugd- en jongerenwerk, hulpverlening, onderwijs enzovoorts) dat verzoeken van de toezichthouders met voorrang behandeld worden. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat de drangvariant ook los van het strafrechtelijke toezichttraject kan lopen. Dat betekent dat bij iedere veelpleger ‘geweld’ uit het kernbestand direct gekeken wordt of hij in het maatschappelijke toezichttraject kan worden gesluisd. Hij wordt dan bij wijze van spreken onder toezicht gehouden vóórdat hij een strafbaar feit begaat. Het mes snijdt hier aan twee kanten. Er gaat een preventieve werking van uit en bovendien weet de geweldpleger dat bij de eerste de beste keer dat hij over de schreef gaat hij bij wijze van spreken ‘dubbel gepakt’ wordt (hij is immers van tevoren gewaarschuwd).

Welke variatie in het aanbod kan worden geboden? Grofweg wordt het speelveld van de geweldpleger bepaald door een reeks aan criminogene factoren. Een willekeurige greep: riskante gewoonten, psychische stoornissen, verstandelijke handicaps, sociale handicaps, groepsvorming en – druk, anonimiteit, gebrekkige integratie, slechte huisvesting, dakloos

of zwervend, werkloosheid, structurele schulden, gedragsstoornissen, (onttrekken aan) ouderlijk toezicht, weinig structuur, prevalentie straatleven, schooluitval, inadequate justitiële reactie (pakkans en sanctionering) etc.

Dergelijke criminogene factoren komen niet bij ieder type voor, of komen niet in gelijke mate voor. De verslaafde geweldpleger en de psychisch onberekenbare geweldpleger scoren per definitie hoog op riskante gewoonten en psychische stoornissen, maar ook op integratieproblematiek en op uiterst ongunstige persoonlijke omstandigheden (op het gebied van opleiding, werk, inkomen en huisvesting). Criminogene factoren bij de 'gewoonte' geweldpleger zijn eerder gedragsmatig van aard. Ze zijn impulsief, sensatiebelust (thrill-seeking) en hebben de neiging eigen verantwoordelijkheid af te schuiven (ze hebben een externe 'locus of control'). In dat patroon past een 'gecontroleerd' middelengebruik gekoppeld aan geweldsuitbarstingen. 'Gewoonte' geweldplegers kennen van huis uit ook weinig structuur en zijn van daaruit gewend hun zin te krijgen. De criminogene factoren bij de criminele geweldpleger zijn onder andere groepsdruk, anonimiteit, onttrekken aan ouderlijk gezag, verstandelijke en sociale handicaps (bij een deel van hen) en prevalentie van het straatleven en bij een deel van hen de expliciete keuze voor criminaliteit als levenswijze. Als dit gekoppeld wordt aan de geringe pakkans en in samenhang daarmee de geringe sancties bij het plegen van criminaliteit, dan zijn de juiste ingrediënten voorhanden voor een calculerende criminele geweldpleger.

Het elimineren van deze criminogene factoren vormt de kern van het maatschappelijke toezichtstraject. De acties bestaan dan – zoals gezegd – steeds uit begeleiding en behandeling (met een verplicht karakter), met daaraan gekoppeld strikt toezicht en controle.

Daarbij ligt het accent anders, afhankelijk van het type geweldpleger. De inzet bij de verslaafde geweldpleger die voor dagelijks gebruik overgaat tot (gewelddadige) berovingen is anders dan voor de 'gewoonte' geweldpleger die in het weekend en bij speciale gelegenheden excessief drinkt en – onder invloed – sneller tot geweld over gaat. Laatstgenoemde kan wellicht met een verplichte cursus 'agressieregulering' (groepsgewijs) geflankeerd door een meldingsplicht (en controle op alcoholgebruik) in de weekends, of met elektronisch huisarrest op specifieke tijdstippen worden aangepakt, terwijl de verslaafde geweldpleger naar een verslavingskliniek moet worden gestuurd.

Waar het gaat om psychische problematiek kan veel winst worden behaald in vroegtijdige signalering én samenwerking. Een belangrijk deel van de psychisch onberekenbare geweldplegers heeft een indrukwekkende voorgeschiedenis als het gaat om contacten met diverse instanties, waarbij evenzoveel diagnoses zijn gesteld (deels gekoppeld aan behandeling voor een bepaalde periode). Als onderdeel van het maatschappelijke toezichtstraject moet een protocol worden ontwikkeld hoe de inspanningen van op dit terrein werkzame instellingen kunnen worden gecoördineerd én daarmee samenhangend een soort 'volgsysteem' kan worden ontwikkeld waarmee dergelijke cliënten over langere periode worden gemonitord. Daarbij moet ook gekeken worden naar mogelijkheden van gecontroleerd medicijngebruik, periodieke controle op persoonlijk functioneren en zeker ook het vroegtijdig signaleren van dergelijke problematiek etc. Laatstgenoemde activiteiten maken onderdeel uit van het controletraject.

Het systematisch in beeld brengen van hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen is een eerste stap (in termen van vroegtijdige signalering) om dergelijke groepen en hun leden uit de anonimiteit te halen.¹⁰ Het Programmabureau Veilig heeft een traject ontwikkeld waarbij in alle deelgemeenten dergelijke inventarisaties plaatsvinden. Dat gebeurt ge-

faseerd, omdat naast het in beeld brengen van dergelijke groepen direct gekeken wordt naar een gerichte aanpak van dergelijke jeugdgroepen. De meer persoonsgerichte aanpak van criminele geweldplegers die deel uitmaken van dergelijke groepen dient hierop te worden afgestemd.

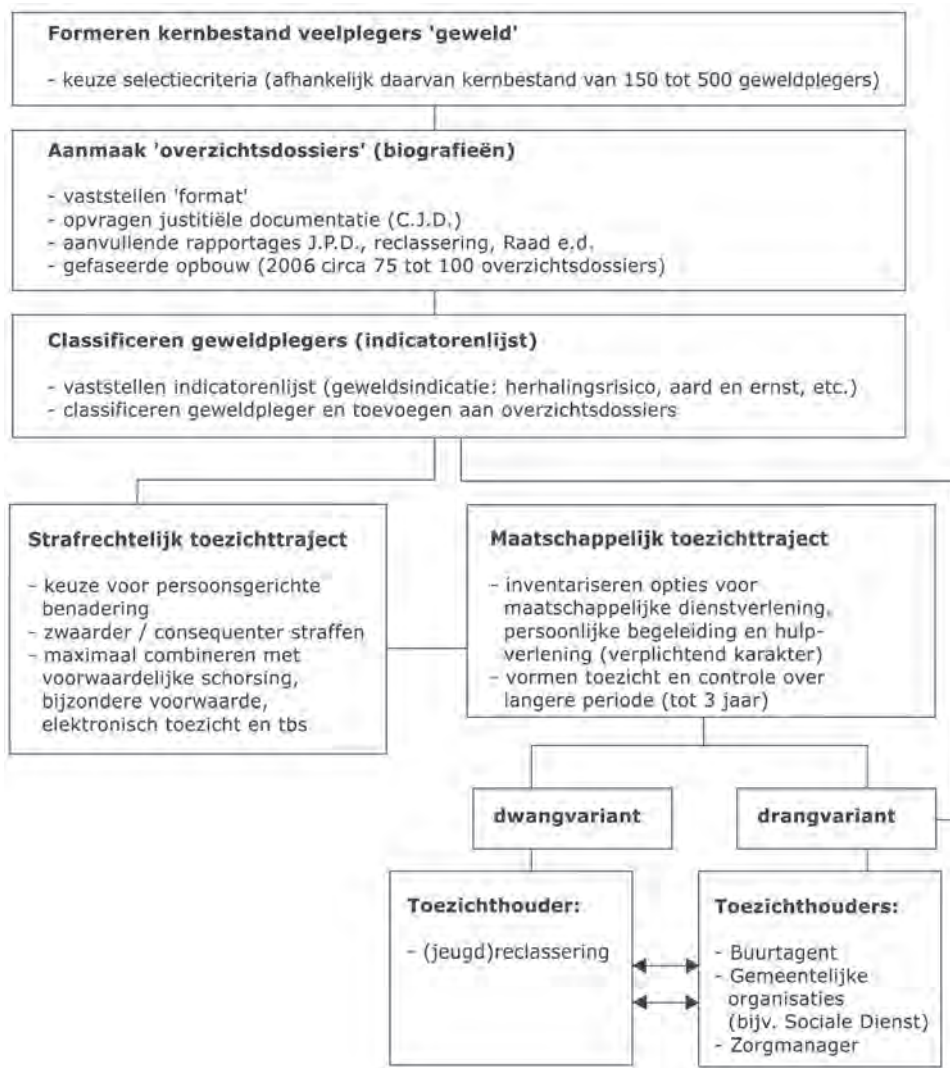
Standaardonderdeel van het maatschappelijke toezichttraject – en relevant voor alle vier de typen geweldplegers (weliswaar met verschillende accenten) – wordt het plan ‘maatschappelijk dienstverlening’. Diverse gemeentelijke diensten worden betrokken bij het op orde stellen van zaken als huisvesting, verblijfsvergunningen, schuldsanering, werk en scholing en verdere dagbesteding.

De kern van het maatschappelijke toezichttraject bestaat – zoals gezegd – steeds uit begeleiding en behandeling (met een verplicht karakter), met daaraan gekoppeld strikt toezicht en controle. Afhankelijk van het type geweldpleger zijn er dan andere accenten te leggen. De precieze invulling is daarbij ‘op maat’.

Bij wijze van voorzet een voorlopige reeks opties die hier deel van uit kunnen maken.

De PGA geweldplegers: een schematisch overzicht

Op hoofdlijnen

In de regio Rotterdam – Rijnmond is in de afgelopen jaren veel tijd en energie gestoken in de aanpak van veelplegers. Een bijna logisch vervolg hierop is de aandacht mede te richten op een specifieke groep veelplegers, namelijk de veelplegers van geweld. Het Programmbureau Veilig heeft daarom besloten de veelpleger 'geweld' nader in beeld te brengen. En de resultaten daarvan onderstrepen de juistheid van deze keuze. Van circa 850 geweldplegers zijn in het kader van **deel 1** van dit onderzoek ruim 7.000 veroordelingen geanalyseerd (kwantitatieve fase). Het aantal zaken waarvoor ze zijn veroordeeld, is een veelvoud daarvan (een groot deel van de veroordelingen betreft meerdere strafbare feiten per keer ¹¹).

En dat aantal valt in het niet bij de misdrijven die ze feitelijk hebben gepleegd (het 'dark

number' is zeer hoog). Ruim één op de vier behoort ook tot de 'klassieke veelplegers'. Ze hebben meer dan tien antecedenten (een gemiddelde van 15). Bijna de helft heeft zijn eerste veroordeling te pakken vóórdat hij strafrechtelijk meerderjarig is (vóór hun 19e levensjaar). Gemiddeld haalt deze groep 1.4 veroordelingen op jaarbasis.

Negen van de tien geweldplegers maken zich óók schuldig aan misdrijven die het predikaat 'zwaar' meekrijgen (dat geldt zowel in de vermogenssfeer, als in de geweldssfeer). Bijna zonder uitzondering maken ze zich schuldig aan diverse vormen van mishandeling. Ruim veertig procent heeft ook veroordelingen voor vermogen met geweld zoals berovingen en straatroof.

Vooralsnog is het noodzakelijk een keuze te maken welke veelplegers 'geweld' als eerste worden geselecteerd voor een persoonsgerichte aanpak. Net als bij de bredere veelplegersaanpak is men gedwongen te kiezen voor een gefaseerde opbouw.

Deel 1 van dit onderzoek wordt afgesloten met mogelijke selectiecriteria waarmee men een dergelijke prioritering degelijk kan onderbouwen.

Deel 2 van dit onderzoek beperkt zich tot een selectie van circa 70 geweldplegers waarvan in het totaal een kleine 300 dossiers uitgebreid zijn geanalyseerd (kwalitatieve fase).¹² Naast een algemene typering op basis van achtergrondkenmerken (werk/scholing, huisvesting en meer specifiek verslaving en psychische problematiek) is aan de hand van de geselecteerde strafzaken (dossiers) gekeken naar de werkwijze van de betreffende geweldpleger (algemene gegevens over de modus operandi) en de aard van het delictgedrag. Bovendien wordt een eerste aanzet gegeven tot de ontwikkeling van een geweldsindicatie. Deze geweldsindicatie is gebaseerd op persoonlijke kenmerken, aard van de gepleegde misdrijven én aard van het daarbij gebruikte geweld. Dit resulteert in een kwalitatieve beschrijving van vier typen geweldplegers op basis van persoonskenmerken (achtergronden), werkwijze en aard van het delictgedrag én ernst van het gepleegde geweld (ernstindicatie): (1) de verslaafde geweldpleger, (2) de psychisch onberekenbare geweldpleger, (3) de 'gewoonte' geweldpleger en (4) de criminele geweldpleger. Deze typen bieden goede aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een persoonsgerichte aanpak (PGA). De globale contouren daarvan zijn in deel 3 van deze publicatie geschetst. Van een kernbestand veelplegers 'geweld' worden zogenaamde overzichtsdoossiers gemaakt (biografieën). Aan de hand van een eenvoudig en geschikt 'format' worden de belangrijkste facetten van de criminele carrière van de geweldpleger in beeld gebracht (analoog aan de PGA 700). Apart wordt aandacht besteed aan de consistentie in sanctieopbouw (de veroordelingen in de voorafgaande jaren) én de succes – en faalmomenten waar het gaat om aanvullende voorwaarden in de sfeer van behandeling en zorg. Vast onderdeel van ieder overzichtsdoossier is de classificering van de geweldpleger (naar typen).

De winst zit hier allereerst in de systematiek. Van iedere geweldpleger krijgt men steeds alle relevante gegevens op een rij. De winst zit hem ook in de toegankelijkheid. De uitgebreide rapportages worden als bijlagen toegevoegd en in het overzichtsdoossier staan de belangrijkste gegevens (op standaard manier verwoord) overzichtelijk samengevat. Over het exacte format moet onder auspiciën van het Openbaar Ministerie overleg worden gevoerd met direct betrokkenen.

De uiteindelijke aanpak kent twee trajecten: het strafrechtelijke toezichttraject en het maatschappelijke toezichttraject. Beide trajecten worden kort getypeerd.

Kern van het strafrechtelijke traject is dat er van een zaaksgerichte aanpak (waarbij het specifieke strafbare feit wordt beoordeeld op al dan niet voorgeleiden) wordt verbreed naar een persoonsgerichte aanpak. Daarbij spelen de 'overzichts dossiers' een centrale rol. Het uiteindelijke resultaat moet zijn dat geweldplegers van de PGA – lijst minder dan voorheen de mogelijkheden hebben 'weg te komen' met lichtere straffen. Dat gebeurt door meer het accent te leggen op het structurele karakter van de geweldpleging over de jaren heen (= recidive), maar óók door het expliciet laten meewegen van de geweldsindicatie (= de ernst en aard van het gepleegde geweld).¹³ Naast zwaardere straffen (én een meer consistentie opbouw daarin over de jaren) zal dat ook afschrikwekkend werken naar de meer calculerende geweldplegers (in het bijzonder de 'gewoonte' geweldpleger en de criminele geweldpleger).

Daarnaast kan het strafrechtelijke traject de weg vrijmaken voor een substantieel deel van het maatschappelijke toezichttraject (met name de dwangvariant). Gekoppeld aan de voorwaardelijke schorsing uit preventieve hechtenis of bijzondere voorwaarde bij vonnis kunnen geweldplegers verplicht worden deel te nemen aan onderdelen van het maatschappelijke toezichttraject (cursussen, werk- & scholingstrajecten, taakstraffen e.d.).

Ook kunnen op deze manier extra mogelijkheden worden gecreëerd tot strikt toezicht en controle. Het gaat dan om elektronisch toezicht (aan de voordeur, of als detentiefasering) en tbs (ter beschikking stelling).

Vernieuwend aan het maatschappelijke toezichttraject is dat er géén sprake is van enige vrijblijvendheid in de behandeling én – in lijn daarmee – de geweldplegers onder toezicht worden gehouden (onder curatele worden gesteld). Dat een maatschappelijk toezichttraject voor deze 500 geweldplegers zich uitstrekt over meerdere jaren is ook vernieuwend.

In de komende maanden moet door betrokkenen verdere invulling worden gegeven aan de diverse onderdelen van het PGA – geweldplegers. Daarbij is de verwachting dat 'de gaten vooral zullen vallen' in het maatschappelijke toezichttraject. Maar daar staat een substantiële winst tegenover. Allereerst komt er een goed overzicht van geschikt aanbod. En van datgene wat ontbreekt. Ook kunnen instellingen (waaronder gemeentelijke) veel gericht worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Door het verplichte karakter van dit maatschappelijke toezichtproject wordt het huidige aanbod ook beter benut (de vrijblijvendheid is er af). Maar vooral geldt dat de veelpleger 'geweld' hiermee op systematische wijze 'in de tang' wordt genomen.

Noten

1. Zie in dit verband ook de PGA 700 aanpak (*Gevangen in zorg*, 2003).
2. We zien dat terug in de veroordelingen en het daarbij gevelde vonnis. Het ene moment wordt bij vonnis besloten tot behandeling op basis van psychiatrische stoornissen; bij de volgende strafzaak speelt een dergelijke in het verleden gestelde diagnose volstrekt niet mee in zowel de eis, als het vonnis. Er lijkt bij OM en rechterlijke macht enige inconsistentie in beeldvorming rondom deze problematiek.
3. In diverse dossiers van jeugdige geweldplegers is – met de nodige voorzichtigheid – een positief effect zichtbaar van een ITB – traject. Jongeren worden maatschappelijk weer

enigszins op de rails gezet en het interval tot een volgend strafbaar feit is groter, dan wel de feiten zijn minder ernstig.

4. Volgens de zogenaamde 'shortlistmethode'.
5. Deze lijst van 850 geweldplegers moet eerst worden gescreend op verslaafden die als stelselmatige dader al deelnemen aan het bestaande PGA – 700 traject. Dan resteert een groep van bijna 700 geweldplegers.
6. Een 'strenger' alternatief is bijvoorbeeld de selectie van de 25% meest actieve veelplegers (jaargemiddelde van 2.4 veroordelingen of meer) en selectie van de 25% meest actieve meerplegers (jaargemiddelde van 1.2 veroordelingen of meer). In dat geval heeft men een kernbestand van 150 geweldplegers.
7. Het zou – in het verlengde daarvan – óók voorkeur verdienen als de PGA – officier (op de achtergrond) het proces van strafzaak controleert.
8. Mits voldaan wordt aan 67/67a Wetboek van Strafvordering.
9. Respectievelijk binnen of buiten de (gevangenis)muren.
10. Zie onder andere B.M.W.A. Beke, A.Ph. van Wijk en H.B. Ferwerda. *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendeforming*. Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2000 en H.B. Ferwerda en A. Kloosterman. *Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek*. 2004. Reeks Politiekunde 6.
11. Het voegen van zaken.
12. We verwijzen hiervoor naar bijlage 2 (een analysemodel). Verkrijgbaar via; info@beke.nl
13. Op termijn moeten deze indicatoren standaard meegewogen worden in de strafeis van de Officier (en de veroordeling door de rechter). Een mogelijkheid is om in de nabije toekomst aan te sluiten bij andere veelbelovende ontwikkelingen op dit gebied. Voorbeeld is het Bos Polaris systeem (een computerprogramma) waarbij door invoering van een aantal relevante variabelen automatisch een strafindicatie wordt verkregen. Dergelijke software wordt mede ontwikkeld om te komen tot een betere systematisering (en landelijke afstemming) van strafeisen.

Literatuur

Beke, B.M.W.A. , A.Ph. van Wijk en H.B. Ferwerda. *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tus-
sen rondhangen en bendeforming*. Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2000.

Beke, B.M.W.A. , W.J.M. de Haan en G.J. Terlouw. *Geweld verteld. Daders, slachtoffers en getuigen
over 'geweld op straat'*. Den Haag, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie
van Justitie, 2001.

Beke, B. en H. Schreuders. *Wapen zijn geen speeltjes. Aard, omvang, motieven en risico's van wapenbe-
zit onder jongeren*. Den Haag, Landelijk Platform Tegen Geweld op Straat, 2002.

Beke, B.M.W.A. en M. Bottenberg. *De vele gezichten van huiselijk geweld. Aard, omvang en achter-
gronden*, Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2004.

Bol, M.W., G.J. Terlouw, L.W. Blees en C. Verwers. *Jong en gewelddadig. Ontwikkeling en achtergron-
den van de gewelddadigheid onder jeugdigen*. Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1998.
Onderzoek en Beleid 174.

Bottenberg, M. en B.M.W.A. Beke. *Zeg nee tegen geweld*. Den Haag, Landelijk Platform tegen Geweld
op Straat, 2000.

Boutellier, H. 'Nieuwe tijden, kleine moraal. De actualiteit van moraliteit en veiligheid. In: *De straf voor-
bij. Morele praktijken rondom het strafrecht*. Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2001.

Dorelijers, Th.A.H. *Diagnostiek tussen jeugdstrafrecht en hulpverlening*. Arnhem. Gouda Quint, 1995.

Effers, H. Veelplegers of vaakplegers?. *Tijdschrift voor de Criminologie*, nr. 2 jaargang 45, 2003.

Ferwerda, H.B. en B.M.W.A. Beke. Een tip van de sluier: overwegingen van geweldplegers. *Tijdschrift
voor Criminologie*, jrg. 37, nr. 1, 1995, 00 43054.

Ferwerda, H.B. , J.P. Jakobs en B.M.W.A. Beke. *Signalen voor toekomstig crimineel gedrag. Een onder-
zoek naar de signaalwaarde van kinderdelinquentie en probleemgedrag op basis van casestudies van
ernstig criminele jongeren*. Den Haag, Ministerie van Justitie, 1996.

Ferwerda, H.B. en B.M.W.A. Beke. *Twaalfstedendebat geweld op straat: hoofdlijnen en suggesties voor
beleid*. Arnhem/Middelburg, 1998.

Ferwerda, H.B. e.a. *Straatroof. Omvang, achtergronden en praktijkervaringen*. Den Haag, Ministerie van
Justitie, 2002.

Ferwerda, H.B. en A. Kloosterman. *Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de
shortlistmethodiek*. Arnhem, Ede, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Regiopolitie Gelderland-Mid-
den, 2004. Reeks Politiekunde 6.

Ferwerda, H.B. *Huiselijk geweld: de voordeur op een kier. Omvang, aard en achtergronden in 2004 op basis van landelijke politieciijfers*. Arnhem, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2004.

Geveke, H., A. Jansen en N. Kastelein. *Verkenning geweld in het semi-publieke domein*. Utrecht, Bureau Berenschot, 2004.

GGD Rotterdam en omstreken. *Gevangen in zorg*. Rotterdam, 2003.

Grapendaal, M. en W. van Tilburg. Veelplegers in Nederland. *Tijdschrift voor de Criminologie*, nr. 3 jaargang 44, 2002.

Haan, W. de en E. de Bie. *Zicht op jeugd: jeugd en geweld. Een interdisciplinair perspectief*. Den Haag, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 1999.

Hakkert, A. en E. Oppenhuys. *Herhaald slachtofferschap. Omvang, verschijningsvormen en mogelijkheden voor een aanpak*. Den Haag, Ministerie van Justitie, 1996.

Hakkert, A. e.a. *Groepsriminaliteit. Een terreinverkenning op basis van literatuuronderzoek en een analyse van bestaand onderzoeksmateriaal, aangevuld met enkele interviews met sleutelinformanten en jongeren die tot groepen behoren*. Den Haag, Ministerie van Justitie, 1998.

Hakkert, A. *Huiselijk geweld en straatgeweld. Een verkenning naar de relatie tussen beide geweldsvormen*. Den Haag, Ministerie van Justitie, 2002.

Heide, W. van der en A. Th.J. Eggen, (red.) *Criminaliteit en rechtshandhaving 2001; ontwikkelingen en samenhangen*, Gezamenlijke uitgave van: CBS en WODC, Den Haag, WODC/Boom Juridische Uitgevers, 2003.

Holtzworth-Munroe, A. & G. Stuart. Typologies of Male Batterers: Three subtypes and the differences among them. In: *Psychological Bulletin*, 116 (3), 476-497. (1994).

Heiden-Attema, N. van der en M.W. Bol. *Moeilijke jeugd. Risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicojongeren*. Onderzoek en beleid nr. 183. Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 2000.

Hoogerwerf, A. *Geweld in Nederland*. Van Gorcum & Comp, Assen, 1996.

Jansen, J.H.L.J., *Laat maar zitten, een exploratief onderzoek naar de werking van de korte vrijheidsstraf*, Groningen 1999.

Loeber, R., W. Slot en A. Sergeant. *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. Houten Diegem, Bohn Stafleu Van Loghum, 2001.

Megargee, E.I., Psychological determinants and correlates of criminal violence. In M. Wolfgang, N. Weider (red.), *Criminal Violence*, London, 1982, pp 81 – 170.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. *Verantwoordelijkheid en perspectief. Geweld in relatie tot waarden en normen*. Den Haag, SDU, 1998.

Siegel, L.J. *Criminology, theories, patterns, and typologies*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, CA, 1998.

Stol, W.Ph. 'Geweld in Nederland: aard, omvang en ontwikkeling. Van grote lijnen naar een lokale oriëntatie'. In: E.R. Muller (red.). *Veiligheid. Studies over inhoud, organisatie en maatregelen*. Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2004.

Terlouw, G.J. , W. de Haan en B. Beke. *Geweld: gemeld en geteld: een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden*. WODC. Den Haag, 1999.

Veiligheidsprogramma 'Naar een veiliger samenleving' (Kamerstukken II 2002–2003m 28684, nr.1).

Warnaar, B. *De behandeling van thuisgeweld. Forensische gedragtherapie*, Groningen, 2003.

Warnaar, B. en M. Wegelin. Behandeling van partnermishandelaars, in *Directieve therapie*, 2003.

Enkele begrippen

AMA

Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker.

Antecedenten

Iemands strafrechtelijk verleden.

Dagvaarding

Oproep tot het verschijnen in een rechtszitting (kan worden uitgereikt aan gedaagde, verdachte, getuige of deskundige). De uitreiking van de dagvaarding is het begin van het proces.

Delict

Strafbaar feit.

GBA-check

Controle van persoonsgegevens en adresgegevens bij de betreffende gemeentelijke dienst (Bevolkingsregisters).

Harde kern – jongere

Iemand in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar die in de peilperiode twee zware delicten heeft gepleegd en bovendien in de jaren daarvoor drie antecedenten achter zijn naam heeft staan, óf jongeren die in de peilperiode ten minste drie zware delicten hebben gepleegd.

Meerderjarige veelpleger

Iemand ouder dan 17 jaar met minimaal 10 antecedenten waaronder minstens 1 antecedent in het peiljaar.

Minderjarige veelpleger

Iemand tussen de 12 en 17 jaar met meer dan 5 antecedenten waarvan 1 antecedent in het peiljaar.

Persoonsgericht

Mogelijke vervolging, de eis van de Officier van Justitie en de uiteindelijke veroordeling door de rechter wordt primair en hoofdzakelijk gebaseerd op het bredere criminele profiel van de dader.

Meerderjarige meerpleger

Iemand ouder dan 17 jaar die tussen de 2 en 10 antecedenten heeft waaronder minstens 1 in het peiljaar.

Minderjarige meerpleger

Iemand tussen de 12 en 17 jaar die tussen de 2 en 5 antecedenten heeft waarvan 1 in het peiljaar.

Sepot

Het niet-vervolgen door het Openbaar Ministerie, krachtens het opportuniteitsbeginsel (beleids-sepot), of omdat de beschikbare gegevens niet voldoende zijn voor een strafvervolging (tech-

nisch sepot). Het OM kan ook voorwaardelijk seponeren.

Vonnis

Uitspraak van de arrondissementsrechtbank of de kantonrechter.

Zaaksgericht

Mogelijke vervolging, de eis van de Officier van Justitie en de uiteindelijke veroordeling door de rechter wordt primair en hoofdzakelijk gebaseerd op het betreffende, strafbare feit.

Bijlagen

Bijlage 1 – Naar een criminaliteitsprofiel

Als eerste stap is geïnventariseerd onder welk wetsartikel iedere veroordeling van de ruim 850 veelplegers 'geweld' is weggeschreven. In het totaal zijn we op deze manier circa 40 verschillende wetsartikelen tegen gekomen. Sommige wetsartikelen hebben – zoals eerder gezegd - meerdere maatschappelijke classificaties. Daarmee wordt wat preciezer het feitelijke misdrijf omschreven. Als we deze preciezere omschrijving aanhouden, komen we tot een lijst van 125 verschillende typen delicten. Ten behoeve van de overzichtelijkheid is hier een eerste poging gedaan onder wat algemenere noemers een beeld te geven van de criminele activiteiten van de veelplegers 'geweld'.¹ We geven dat hieronder weer.

Stap 1: Indeling A

Delictcategorieën	Maatschappelijke classificaties	Aantal zaken
Drugsbezit (OW2, OW3)	Verbodsbepalingen lijst 1 en lijst 2: softdrugs, heroïne, cocaïne, synthetische drugs, harddrugs en overige harddrugs, hennepsteelt	152
Drugshandelingen (OW10a)	Vorbereidingshandelingen: heroïne, cocaïne, synthetische drugs en harddrugs	17
Belediging (SR131, SR137)	Openbare orde, discriminatie	11
Huisvredebreuk (SR138, SR139)	Huisvredebreuk, lokaalvredebreuk	33
Openlijke geweldpleging (SR141)	Openlijke geweldpleging overig, beschadiging auto's, voetbalvandalisme, vernietiging openbaar vervoer, afpersing overval geldinstellingen	308
Brandstichting (SR157, SR164)	Brandstichting, veroorzaking gevaar treinverkeer	43
Wederspanningheid + niet voldoen aan ambtelijk bevel (SR179, SR181 + SR184)	Ambtsdwang, wederspanningheid, mede plegen ambtsdwang + niet voldoen aan een ambtelijk bevel: Openlijke geweldpleging, voetbalvandalisme, vernietiging openbaar vervoer, vernietiging openbare gebouwen, overige openbare orde	166

Wederspanningheid en ambtsdwang met letsel (SR182)	Wederspanningheid en ambtsdwang met letsel	23
Vermogen (AAW78, ABWET141, GWD73, SR209, R213, SR225 SR227b)	Valsheid in geschifte, uitkeringsfraude, faillissementfraude, vervalsingen, overige diefstallen, uitkeringsfraude bedrijfsverenigingen, uitkeringsfraude gemeente, nalaten verstrekken verplichte gegevens, uitgeven van vals geld, leugenachtige opgave, bijstandsfraude, verduistering, oplichting	104
Zeden 1 (SR239)	Schennis van de eerbaarheid	12
Zeden 2 (SR245, SR246, SR246ped, SR247)	Gemeenschap met een persoon beneden 16 jaar, feitelijke aanranding van de eerbaarheid, feitelijke aanranding van de eerbaarheid, pedoseksueel delict, ontucht met wilsonbekwame	35
Zeden 3 (SR242, SR244)	Verkrachting, gemeenschap met een persoon beneden 12 jaar	66
Geweld 1 (SR266)	Belediging	143
Geweld 2 (SR285)	Bedreiging	406
Geweld 3 (SR282a, SR284, SR282)	Stalking, opzettelijke vrijheidsberoving ontvoering), gijzeling (= met doel ander te dwingen iets te doen, vb losgeld), dwang (iemand dwingen iets te doen)	41
Geweld 4 (SR300)	Eenvoudige mishandeling,	373
Geweld 5 (SR302, SR303)	zware mishandeling, zware mishandeling met voorbedachten rade	208
Geweld 6 (SR287, SR289)	Doodslag, moord	213
Diefstal 1 (SR 310)	Zakkenrollerij, diefstal van fiets, diefstal brom- /snorfiets, winkeldiefstal, straatroof	1031

Diefstal 2 (SR 310)	Diefstal van auto, diefstal van motor, diefstal uit auto, overige diefstallen, inbraak school, inbraak bedrijf	1125
Diefstal 3 (SR 310)	Diefstal uit woning, straatroof	1056
Diefstal 4 (SR 310)	Overval woning, overval geldinstellingen, overval overige objecten	87
Diefstal met geweld (SR 312)	Diefstal met geweldpleging uit woning, straatroof met geweldpleging, winkeldiefstal met geweldpleging, overige diefstallen met geweldpleging, diefstal van brom- /snorfiets met geweldpleging	46
Afpersing (SR 317)	Afpersing straatroof, afpersing winkeldiefstal, afpersen van brom-/snorfiets, afpersing van auto, afpersing overval geldinstellingen, afpersing overige diefstallen	131
Beschadiging (SR350)	Beschadiging goederen, vernieling openbare gebouwen, vernieling openbaar vervoer, overige vernielingen, vernieling algemeen, beschadiging auto's	532
Heling (SR416, SR417bis)	Heling, schuldhealing	120
Milieudelicten (VWB1.2.2, VWB2.3.6, VWBW MGS3, VWBW MGS12, WAWBBBL2, WBB13, WMBH10.2, WMBH10.10)	Verschillende milieu vrije-velden delicten, vuurwerk, bodembescherming	37
Verkeersdelicten 1 (WVW94 8, WVW94 9, WVW94 163, VW 946, WVW94 11)	Rijden onder invloed, onbevoegd besturen, overige verkeersdelicten	329
Verkeersdelicten 2 (WVW94 7)	Verlaten plaats aanrijding na ongeval	77
Wapenbezit (WWM13)	Wapenbezit	47

Wapen voorhanden (WWM26)	Wapen voorhanden	137
Overige (LAB8, RAD3, SR131, SR188, SR197, SR207, SR250TER, SR424, SR432)	Meineed, verblijf ongewenste vreemdeling, valse aanklacht of aangifte, opruiing, mensenhandel, straatschenderij en enkele onbekende artikelen	22
Totaal		7.131

Deze lijst vormt vertrekpunt voor een mogelijke onderverdeling naar criminaliteitsprofiel (stap 2). Het ligt voor de hand om voor een dergelijke onderverdeling van deze 850 veelplegers ‘geweld’ de door het Openbaar Ministerie gekozen definiëring als uitgangspunt te nemen. Centraal daarin staan – zoals gezegd - delicten die een inbreuk maken op, of een bedreiging vormen voor de lichamelijke integriteit en/of de persoonlijke levenssfeer.² Het gaat dan voornamelijk om delicten in de geweldsfeer (bijvoorbeeld openlijke geweldpleging) of vermogensfeer (inbraak, diefstal, vernieling). Bewust is gekozen voor het hieruit filteren van alle antecedenten die een combinatie van vermogen met geweld representeren. Straatroof of een overval zijn hier voorbeelden van. Deze nieuwe (andere) rangschikking biedt de mogelijkheid om – wat we noemen – instrumentele geweldsdelicten – althans een substantieel deel daarvan - apart te benoemen. ‘Instrumenteel geweld’ staat tegenover zogenaamd ‘expressief geweld’. Het verschil komt tot uiting in de mate van doelgerichtheid, de mate van impulsiviteit, de keuze van slachtoffer, de ernst van het gebruikte geweld en – in het verlengde daarvan – de persoon van de dader. Instrumenteel geweld dient over het algemeen een zeer concreet doel (veelal beroving). Expressief geweld is vaak impulsief en richt zich vaker op (bekende) slachtoffers. Door wetsartikelen waarin vermogen en geweld gecombineerd voorkomen in een aparte categorie te zetten, proberen we een eerste scheiding aan te brengen tussen verschillende criminaliteitsprofielen.

Stap 2: Indeling B

Delictcategorieën	Delicten	Aantal zaken
Hinderlijk gedrag	Brandstichting, veroorzaken gevaar treinverkeer	186
Vermogen	Alle vormen van diefstal en inbraak huisvredebreuk, lokaalvredebreuk, alle vormen van fraude, heling	3.088
Vermogen met geweld	Alle vormen van overval, diefstal met geweld, afpersing, straatroof	644
Geweld	Eenvoudige mishandeling, beschadiging goederen, openlijke geweldpleging, zware mishandeling (met voorbedachten rade) doodslag, moord, openbare orde, discrimi- natie, bedreiging, 'stalking', ontvoering, gijzeling, dwang	2.092
Zeden	Alle vormen zeden	113
Openbaar gezag	Wederspannigheid, ambtsdwang (met letsel)	189
Verkeer	Alle vormen van verkeersovertredingen	406
Verdovende middelen	Alle vormen van de opiumwet	170
Wapens	Alle vormen van de wapens en munitiewet	184
Niet ingedeeld	Overig en milieudelicten	59
Totaal		7.131

Als derde en laatste stap 3 wordt deze indeling op basis van antecedenten (of zaken) nog verder vereenvoudigd. Dat gebeurt op twee manieren.

Allereerst concentreren we ons op de drie belangrijkste delictsoorten. Belangrijk zowel in termen van voorkomen (aantal veroordelingen) als in termen van de door het Openbaar Ministerie van Rotterdam onderscheiden twee accenten ((1) persoonlijke integriteit en (2) aantasting van de persoonlijke levenssfeer). Het draait dan om veroordelingen voor vermogensmisdrijven (N = 3.088), veroordelingen voor geweld (N = 2.092) én als derde vermogen met geweld (N = 644). De andere delictcategorieën laten we voorlopig buiten beschouwing of zien we als aanvullend.

Vervolgens is voor geweld en vermogen een onderscheid gemaakt tussen ‘licht’ en ‘zwaar’.³ Dat is wezenlijk voor het ‘op waarde schatten’ van het criminaliteitsprofiel. Hebben we te maken met een geweldpleger die zich ‘beperkt’ tot de lichtere geweldsdelicten of heeft hij ook antecedenten voor zware mishandeling en of poging tot doodslag? Is het een ‘kleine kruimeldief’ die zich voornamelijk schuldig maakt aan winkeldiefstal en autokraken of behoort woninginbraak ook tot zijn métier? Met ‘een schuin oog’ is daarbij gekeken naar mogelijke trends die zijn waar te nemen in de criminele carrières van deze 850 geweldplegers. Zien we met andere woorden een ontwikkeling van licht naar zwaar? Aan de hand van de opvolgende jaartallen van de parketnummers kan worden vastgesteld of er een vaste volgorde c.q. opbouw zit in gepleegde delicten. Voor welke delicten zijn ze met andere woorden eerst voorgeleid en voor welke delicten zijn ze later voorgeleid? Aan de hand van parketnummers is gekeken of er een consistente opbouw zit in de criminele carrière (van licht naar zwaar bijvoorbeeld). Uit dit datamateriaal is een dergelijke trend beperkt waarneembaar. Een deel van de geweldplegers maakt een carrière door waarbij lichte vermogensdelicten in het begin van de carrière uitmonden in zwaardere vermogensdelicten in latere jaren. Eenzelfde trend zien we bij geweld (van licht naar zwaar). Kanttekening daarbij is dat dit geen ‘wet van Meden en Perzen’ is. Bij een klein gedeelte zien we dat ze óf zwaar en licht door elkaar pleegt, óf zich beperkt tot de lichtere delicten. Toch is deze aanwijzing mede bepalend voor het uiteindelijke onderscheid in vijf relevante hoofdcategorieën: vermogen licht, vermogen zwaar, geweld licht en geweld zwaar en ten slotte antecedenten waarin geweld en vermogen gecombineerd voorkomen. Dat levert indeling C op die we hieronder weergeven.

Stap 3: Indeling C

Delictcategorieën	Aantal zaken	Absoluut	%
Vermogen licht		2.379	33,4
Vermogen zwaar	709	9	
Vermogen met geweld		644	9
Geweld licht		1.261	17,7
Geweld zwaar		831	11,7
Overig		1.307	18,3
Totaal		7.131	100

Noten bijlage 1

1. Een aantal wetsartikelen is samengevoegd met andere wetsartikelen. Zo kent artikel 310 SR ruim 15 maatschappelijke specificaties. Getracht is deze te herleiden tot 4 wat algemenere categorieën. De reden voor het samenvoegen, is dat de lijst met wetsartikelen bij voorbaat al te lang is. Bovendien komt een aantal wetsartikelen maar 1 of 2 keer voor in de lijst. Het derde argument voor het samenvoegen is het feit dat sommige maatschappelijke classificaties zeer op elkaar lijken. Een voorbeeld: wetsartikel SR141 'vernieling algemeen' en wetsartikel SR141 'overige vernielingen' zijn samengevoegd omdat het verschil hier tussen niet zal uitmaken voor de verdere analyse.
2. De vierde component 'een delict dat gevaarzettend is' (wapenbezit, wapenhandel en voorbereidingshandelingen), zien we meer als additioneel.
3. Hiervoor is gebruik gemaakt van de door het Ministerie van Justitie ontwikkelde lijst 'Eenheid van begrip' waarin diverse delicten naar licht of zwaar worden gerangschikt.

Bijlage 2 – Analysemodel geweldplegers

Het analysemodel waarlangs de dossiers moeten worden gescreend of geanalyseerd, valt uiteen in twee onderdelen: een praktische organisatorische richtlijn en een inhoudelijke richtlijn. We beperken ons hier tot de inhoudelijke richtlijn (d.w.z. het ‘format’ waarlangs de dossiers moeten worden gescreend).

Analyseschema veelpleger geweld

Respondentnummer	-	
Beschrijving persoonskenmerken		
Typering 1 (staat al vast)	o	Alleen lichte delicten (kruimelaar)
	o	Zwaar geweld (notoire geweldpleger)
	o	Zwaar vermogen (notoire inbreker)
	o	Zwaar geweld en zwaar vermogen (allespleger)
	o	Vermogen met geweld (uitsluitend (straat)rover)
Geboorteplaats	-	
Geboorteland	-	
Geboortedatum	-	
Achtergronden1 (niet te summier)	-	Schets van veelpleger in termen van werk/scholing en huisvesting ¹ (toelichting 1)
Achtergronden 2 (uitgebreid)	-	Schets van veelpleger in termen van verslaving én psychische problematiek ² (toelichting 2)
Achtergronden 3 (op de lijst een cijfer geven voor ALLE vijf de kenmerken)	Gedrag en problematiek	
	o	psychische problematiek
	o	thuis- en/of dakloos
	o	drugsverslaving
	o	alcoholverslaving
	o	asielzoeker
	Antwoordmogelijkheden:	
	-	1 = ja zeker
	-	2 = ja waarschijnlijk wel
	-	3 = nee waarschijnlijk niet
	-	4 = nee zeker niet (toelichting 3)
Justitiële documentatie	-	Pleegjaar en feit 1 + vonnis

- Pleegjaar en feit 2 + vonnis
- Pleegjaar en feit 3 + vonnis
- Enzovoorts ³

Beschrijving vier dossiers

(selectiecriteria: recente én ernstige misdrijven ⁴)

Inhoudelijke beschrijving incidenten	Een duidelijke en systematische beschrijving van het misdrijf aan de hand van een aantal thema's of aandachtspunten. (toelichting 4)
--------------------------------------	--

Algemene gegevens over modus operandi ⁵

Geweldsindicatie veelpleger	We willen een typering over de mate waarin de persoon gewelddadig is. Dat moet uiteindelijk leiden tot een soort 'gevaarenindicatie'. (zeer belangrijk onderdeel / zie verderop). (toelichting 5)
-----------------------------	---

Aard van het delictgedrag (je mag maximaal twee typeren aankruisen + een eigen toelichting c.q. onderbouwing)	- o geweld voert de boventoon - o bedreiging en intimidatie - o openbare orde en overlast - o vermogen - o zeden (toelichting 6)
---	--

Criteria gevaarenindicatie	Samenstellen van een lijst met indicatoren op gebied van: - o persoonlijke kenmerken - o aard van de gepleegde misdrijven - o aard van het daarbij gebruikte geweld (toelichting 7)
----------------------------	---

Toelichting 1

Een korte schets over opleiding (ook soort opleiding en al dan niet afgemaakt), al dan niet werk (en wat voor een werk), regelmaat van werk, uitkering (soort), schulden, wel of geen huisvesting en in het laatste geval waar persoon dan meestal verblijft enzovoorts. Noem ook voorbeelden die uit de dossiers worden gehaald.

Toelichting 2

Dit onderdeel is belangrijk. We moeten zo'n nauwkeurig mogelijk beeld hebben van de verslaving, (hoe lang wordt er al gebruikt, hoe intens, welke middelen enzovoorts) en mogelijke psychiatrische stoornissen. Geef wat dat laatste betreft vooral voorbeelden aan waarop deze 'diagnose' is gebaseerd. Dus voorvallen of bepaalde gedragingen die vreemd zijn of wijzen op een zekere psychische stoornis. Maak daarnaast vanzelfsprekend ook gebruik van officiële rapportages die zijn bijgevoegd.

Toelichting 3

Hier moet de veelpleger – bij wijze van samenvatting – worden gescoord op alle vijf achtergrondkenmerken. Dat kan door een cijfer te geven van 1 t/m 4.

Neem psychiatrische problematiek als voorbeeld:

- Als men er zeker van is dat de veelpleger psychische problemen heeft, wordt dat een 1.
- Als men het niet zeker weet, maar vermoedt, dan is het 2.
- Als men het niet zeker weet en denkt dat het waarschijnlijk niet zo is, vult men een 3 in.
- Als men zeker weet dat de veelpleger geen psychische problemen heeft, vult men een 4 in.

Toelichting 4

Dit onderdeel is belangrijk. De incidenten moeten ieder chronologisch worden beschreven. Daarbij komen steeds de volgende thema's aan bod:

- Korte omschrijving incident (half A-viertje)
- Reden (achterliggend) en directe aanleiding waarom het misdrijf is gepleegd
- Wat is het letsel (lopend van 'droge klap' (= geen bloed), mishandeling (slachtoffer moet zich onder doktersbehandeling/Eerste Hulp ziekenhuis laten plaatsen) tot zware mishandeling (opname in ziekenhuis)? Beschrijf de verwondingen zo nauwkeurig mogelijk. Heeft de dader zelf ook letsel opgelopen? En waar bestaat dat uit?
- Zijn er wapens gebruikt. Door wie? Wat voor een type wapens? Is er alleen mee bedreigd of zijn ze ook daadwerkelijk gebruikt? Heeft dat tot letsel geleid en hoe ernstig is dat letsel?
- Is er sprake van alcohol- of drugsgebruik en waar blijkt dat uit?
- Hoe kijkt de dader achteraf aan tegen het misdrijf. We zijn eigenlijk geïnteresseerd in de zogenaamde rechtvaardigingsmotieven. Krijgt men de indruk dat de dader zijn aandeel zit goed te praten? Of het geweld zit te bagatelliseren? Heeft men de indruk dat het slachtoffer wel erg selectief is in zijn weergave van het verhaal (alle zaken weglaat waaruit blijkt dat hij ook heeft bijgedragen tot het escaleren)?⁶
- Is er sprake van geweld, en zo ja waaruit bestaat dat dan? Is het geweld tweezijdig (vanuit beide partijen) of eenzijdig (alleen van de dader). En maak daarbij onderscheid tussen de aanloophase (= provoceren, intimideren, dreigen, gebaren, schelden e.d.) en de escalatiefase (= vanaf het moment dat het eerste fysieke contact plaatsvindt = duwen, trekken, slaan e.d.)

Toelichting 5

Een van de pijlers van dit onderzoek is een latere indicatie van veelplegers 'geweld' aan de hand van hun geweldspatroon. Daar willen we dus alles over weten. Daarbij moet 'over alle dossiers heen worden gekeken' als men de geweldpleger typeert. Hoe komt hij uit die dossiers naar voren? Als iemand met een 'kort lontje' die bij het minste of geringste klappen uitdeelt, of als iemand die redelijk doordacht en op strategisch het juiste moment een klap uitdeelt. Of hebben we te maken met een persoon die zeer onberekenbaar is en op de meest onvoorspelbare momenten tot geweld kan overgaan? Hoe pakken we dat aan?

- Allereerst willen we daarom een schets van de persoon voor wat betreft het geweld dat hij in de verschillende gevallen/misdrijven heeft gebruikt. Gewoon een feitelijke beschrijving.
- Waaruit bestaat het geweld dat deze veelpleger pleegt meestal? Blijft het bij een paar 'droge klappen' (= geen bloed), of kan deze persoon er flink op los slaan en belanden zijn

slachtoffers vaak bij de dokter of Eerste Hulp van het ziekenhuis? Of zelfs erger (opname in ziekenhuis)? Is de dader daarbij roekeloos en loopt hij zelf ook letsel op, of is hij juist calculerend en weet hij precies wanneer hij weg moet zijn?

- Gebruikt deze veelpleger wel eens wapens? Hebben we met andere woorden te maken met een zogenaamde ‘wapendrager’? En zo ja wat voor een type wapens? Blijft het bij hem meestal bij dreigen of heeft hij er geen enkele moeite mee de wapens ook daadwerkelijk te gebruiken? Leidt dat vaak tot letsel en hoe ernstig is dat letsel?
- Opereert de veelpleger meestal alleen, of vaak samen met anderen? En wat is zijn rol dan precies (initiator, meeloper, gewoon lid van de groep)?
- Tegen wie gebruikt deze veelpleger zoal geweld? Tegen eigen familie (vrouw kinderen, e.d.) en bekenden/vrienden? Tegen willekeurige slachtoffers (‘nette burgers’)? Tegen ‘soortgenoten’? Tegen politie of mensen in toezichthoudende functies (openbaar vervoer, taxi, portiers, horecapersoneel, stadswachten e.d.)? Maakt hij met andere woorden onderscheid tussen deze personen of maakt dat weinig tot niets uit?
- Vervolgens willen we een interpretatie van dit geweld. (1) Allereerst of je het geweld van deze persoon overwegend als instrumenteel interpreteert (gericht op een duidelijk doel en met een duidelijke aanleiding) of impulsief (minder doelgericht en kan zich ‘zomaar voordoen’). Illustreer dit met concrete feiten/voorvallen. (2) En aansluitend of er in jouw ogen bij deze veelpleger sprake is van disproportioneel geweld (excessief geweld) door de dader? Bij disproportionaliteit moet je kijken naar gebruik van wapens, gedoseerd geweld (niet meer dan nodig), numeriek overwicht (meer tegen één) of fysiek overwicht (weerloos slachtoffer), maar ook (subtieler) de aanleiding en de chronologie van de gebeurtenissen. Er zijn incidenten waarbij als het ware uit het niets iemand een ander met een mes steekt, terwijl in andere gevallen de situatie steeds verder escaleert en pas dan de wapens daadwerkelijk gebruikt gaan worden. In dat eerste geval is eerder sprake van geweld dat als excessief, disproportioneel of – letterlijk – niet in verhouding kan worden gekwalificeerd. Waarom vind je dat wel of niet? Geef met andere woorden voorbeelden waarop je dit oordeel baseert. Illustreer dit met concrete feiten/voorvallen. (3) Ten slotte moet dat worden beoordeeld op een schaal van 1 (= nauwelijks disproportioneel) t/m 10 (zeer disproportioneel). Welk cijfer geef je dan?

Toelichting 6

Het delictgedrag van de veelpleger overziend, kan men dan aangeven in welke ‘klasse’ dat moet worden geplaatst. Zien we iemand waar het geweld de boventoon voert (iemand die in het jargon ‘losse handjes’ heeft)? Is het eerder gericht op bedreiging en intimidatie? Of hebben we te maken met misdrijven die voornamelijk in de sfeer van openbare orde en overlast vallen? Gaat het om inbrekers of winkeldieven die vooral op buit uit zijn of hebben we te maken met een zedendelinquent?

Toelichting 7

Tot slot willen we op basis van de dossiers van deze veelplegers een aantal indicatoren formuleren die later kunnen worden gebruikt voor een soort classificatiesysteem (gevaarenindicatoren). Dat moet leiden tot een soort checklist waarmee iedere veelpleger wordt gescreend.

Gekeken wordt of de betreffende veelpleger scoort op die indicatoren. Iemand die op alle indicatoren scoort, krijgt het predikaat ‘zeer gevaarlijk’ of iets dergelijks.

Wat we graag willen, is dat wij als onderzoekers de betreffende veelpleger voor ogen nemen en een lijstje maken van kenmerken / feiten die moeten meetellen voor de gevarenindicators. Dat kan van alles zijn, lopend van kenmerken van de veelpleger, het soort misdrijven dat hij pleegt en de waarop en dat in het bijzonder het daarbij voorkomende geweld (te vatten onder de term ‘modus operandi’).

Noten bijlage 2

1. Ook hier kan het noodzakelijk zijn soms in te schatten wat de achtergrond van de betreffende veelpleger is. In dat geval kan men er tussen haakjes achter zetten (zachte info). Het mag slechts bij hoge uitzondering voorkomen dat er géén gegevens worden vermeld.
2. Zie voorgaande noot.
3. Als men bijvoorbeeld vijf dossiers heeft deze in volgorde van pleegjaar vermelden. Feit = wetsartikel + een korte omschrijving van het misdrijf (één tot twee regels)
4. Selecteer minimaal 4 dossiers die veel info bevatten (met name een goed proces verbaal met eventuele verklaringen van slachtoffer en/of getuigen). Deze dossiers worden geanalyseerd. Begin beschrijving met pleegjaar + feit + vonnis.
5. Abstraheer in de verdere analyse als het ware weer de gegevens. Je geeft een oordeel over de persoon en zijn werkwijze op basis van al het materiaal. Ter illustratie moet uit de dossiers munitie c.q. onderbouwing vandaan worden gehaald.
6. LET OP: vaak zijn (onafhankelijke) getuigen een goede indicator over ‘wie er wat selectief’ omgaat met de feitelijke gebeurtenissen. Of zie je dat er rare hiaten in (de chronologie van) het verhaal zitten (...“ineens sloeg hij mij met een kapot glas in het gezicht”). Het gaat er eigenlijk om dat je uit dit soort analyses vaak impliciet kan destilleren of iemand zijn verhaal mooier zit te maken. En dat op zijn beurt zegt iets over de wijze waarop iemand het geweld / misdrijf rechtvaardigt.

Colofon

Veelplegers geweld

Van typologie naar aanpak

Balthazar Beke, Nicole Arts, Marije Giesberts

Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem

ISBN 90 6665 686 7

NUR 824

In opdracht van

Programma Bureau Veilig Rotterdam

Illustraties

Marcel Grotens

Vormgeving

Marc Horvat, Uitgeverij SWP

Uitgever

Paul Roosenstein

Voor informatie over overige uitgaven van Uitgeverij SWP:

Postbus 257, 1000 AG Amsterdam

Telefoon: (020) 330 72 00

Fax: (020) 330 80 40

E-mail: swp@swpbook.com

Internet: www.swpbook.com

De laatste jaren is veel tijd en energie gestoken in de aanpak van veelplegers. Het gaat dan om een beperkte groep die zich aan de lopende band schuldig maakt aan criminaliteit en die de samenleving veel schade berokkent.

Of iemand veelpleger is, wordt bepaald op basis van het aantal delicten en niet op basis van de ernst van de delicten. Eén van de consequenties daarvan is – zo blijkt uit deze publicatie – dat een substantieel deel van de veelplegers die geweld plegen buiten beeld blijft. Wanneer dat wordt afgezet tegen de maatschappelijke impact die geweld op straat of huiselijk geweld hebben, is het duidelijk dat hier winst te behalen valt. Door de aandacht óók te richten op de specifieke groep veelplegers die geweld pleegt wordt de effectiviteit van de veelplegersaanpak aanzienlijk verbeterd.

De auteurs hebben daarom van ruim 850 geweldplegers met drie of meer veroordelingen voor geweld, samen goed voor zo'n 7000 delicten, het 'criminele doopceel' gelicht en schetsen aan de hand van deze dossiers een beeld van deze groep. Wat is hun profiel? Hoe verloopt hun criminele carrière? Is er sprake van vaste patronen in aard en ernst van het gepleegde geweld?

Uiteindelijk konden de auteurs vier typen geweldplegers onderscheiden: de verslaafde geweldpleger, de psychisch onberekenbare geweldpleger, de 'gewoonte' geweldpleger en de criminele geweldpleger.

Afsluitend beschrijven de auteurs hoe de gewelddadige veelpleger op een effectieve wijze kan worden aangepakt. Hoe kan voorkomen worden dat deze groep 'wegkomt' met lichtere straffen? Hoe kan deze groep veelplegers systematisch in de tang genomen worden?

ISBN 90 6665 686 7 / NUR 824

